

ירחון תורני יתד המאיר

הירחון יוצא לאור

בסיוע משפחת וזאן הי"ו מצרפת

לע"נ הוריהם אוהבי התורה ולומדיה רודפי צדקה וחסד
מקיץ וזאן (המכונה כסאני) בר רחל ז"ל - נ"ע ח' בתשרי
ורעיתו מרת מזיאנה נגימה בת חנינה ע"ה - נ"ע י"ב בשבט תשע"ו
להצלחתם ולהצלחת בני ביתם וכל המשפחה הי"ו
ולרפואת הילדה רבקה חיה וזאן בת אסנת חנה תחי'
אל נא רפא נא להם בתושחור"י, אמן.

יו"ל ע"י ישיבת האר"י הקדוש שע"י מוסדות "יתד התשובה" בעיה"ק צפת ת"ו

תוכן הגליון

מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

- 63 סימן כב | בדרכי הלימוד וההוראה
- 65 סימן כג | קובץ "תורה מסיני" הרב יעקב סיני
- 72 סימן כד | יום ליום - "יביע אומר" יתדות המשכן - הרב גדעון עטייה
- 76 סימן כה | פרסום שמות הדיירים שאינם משלמים דמי הוועד הרב ניסן כהן
- 77 סימן כו | אם חובה לישיב סביב השולחן קודם לברכת המוציא טעם בתפילה - הרב יהודה חטאב
- 79 סימן כז | לקט פרפראות על הרמב"ם - מתוך ספרי מרן זיע"א הרב עוזיאל דיעי
- 80 סימן כח | להמשיך את דרכו של מרן זיע"א הרב אביה שמריה חדוק
- 82 סימן כט | רסיסים ושביבים לכבודו של מרן זיע"א הרב איתי יחזקאל עגמי
- 88 סימן כו | בטעם נתינת כיסוי הפת בקידוש יתדות זהב - הרב יעקב ש. - פרק הסיום
- 90 סימן לא | קונטרס "משנה אחרונה" - חלק ד' הרב יחזקאל מועלם
- 99 סימן לב | הד"ר הוא לכל חסידיו - השלמות ל"משנה אחרונה" הרב יניב נסיר
- 101 סימן לג | אכל אכילת עראי ושינה מקומו, האם צריך לחזור ולברך הרב יצחק מאזוז
- 113 סימן לד | טלטול דבר שיש לו מתירין וסתירה בספרי מרן זצ"ל בזה יתדות - יתדות - מכתבים ותגובות
- 116 סימן לה
- טבילה במים חמים ביום טוב לתוספת טהרה לדעת מרן הגרע"י זצ"ל | תגובה (א-ב) < להוציא קונטרס "ליקוטי הערות" בספרי מרן רבנו זיע"א | תגובה (ג) < האוכל פת הבאה בכסנין שיש בה ג' התנאים באמצע סעודה אם לברך "מזונות" | תגובה (ד) < בדיקה בעומק וברי לה שלא הרגישה | תגובה (ה) < כשעושים "ברית מילה" סמוך למנחה, אם יש לומר תחנונים ונפ"א בשחרית | מכתב (ו) < אין אדם ניצול משגיאה | מכתב (ז) < כמה בירורים בספרי מרן זצ"ל | תגובה (ח)
- יתדות בכתובה - הרב עובדיה חן
- 120 סימן לו | כתיבת שאלות ותשובות (ג') / המשך מגליון קודם.

ירחון תורני יתד המאיר

להצטרפות והרשמה, ולמשלוח מאמרים הערות ותגובות:

ת.ד. 114 צפת < פקס: 04-6925148 < 04-6923381 (שלוחה 5), בשעות לפנה"צ.

דוא"ל: tamar@yatedh.com | a6925148@gmail.com | © כל הזכויות שמורות!

דמי מנוי לשנה: 70 ש"ח בלבד (ניתן לשלם גם בהו"ק בצק או ב"ויזה").

לפרסום ספרים חדשים שיצאו לאור, יש לשלוח 2 עותקים למערכת

ניתן לרכוש את הספר "מגיד הרקיע" במחיר מיוחד: 054-848-19-26

פאר הדור והדרו, אשר כל בית ישראל הולכים לאורו

מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל

סימן כב

בדרכי הלימוד וההוראה

שראיתים, כי בהגיע המורה לדון דין שכבר נדפס בספר, הנה לא יזוז ולא יסור מדברי הספר ההוא, וקיימו בעצמם דברי הרמב"ם במורה נבוכים וזו לשונו, בראות אדם דבר מה חקוק על לוח ספר תגדל האמנתם בו. ואנכי ולבבי לא כן ידמה, כי אני מחפש עד מקום שידי יד כהה מגעת וכו'. ע"ש. וכן כתב הנודע ביהודה קמא באחת מתשובותיו (סא"מ סי' לה) ד"ה ומה, שאף אם החות יאיר פסק כן, אטו כל מקום שנמצא בתשובות האחרונים נחליט להלכה, הלא ח"ך יטעם אוכל. ע"ש. וככה אנו רואים בש"ס ופוסקים, חולקים אפילו על רבותיהם, ולא נמנעו מפני הכבוד, כי האדם עלול לשגיאה, ומותר להבאים אחריו לסתור על מנת לבנות, וכך היא דרכה של תורה, והרשות נתונה להבין ולהורות. וע' בבא בתרא (קמ"ג), מידי בקשישותא תליא מילתא, בטעמא תליא מילתא. וע"ע בהקדמת מהרש"ל לחולין, והקדמת תשובות רעק"א, מה שכתבו בזה. וע' באורך בשו"ת חקקי לב ח"א (פיר"ד סי' מ"ג). והנה כן מצאתי עוד בשו"ת חוט המשולש להגר"ח מוואלווין (כ"ס ט) שפסק נגד רבו הכהן הגדול (נראה שסוף הקדוש זעל ספר וז"ל הכהן-סורם יקומיאל), וכתב שכן הוזהר כבר מפי הגר"א שלא לישא פנים בהוראה וכו'. ע"ש.

ויש כתה היפך מן הראשונה, כי בראותם מה שכתב באיזה ספר ישן וכל שכן חדש מהאחרונים, שלא כתב כעולה על רוחו, ישתדל לנתוש ולנתוץ להאביד ולהרוס, בכתב ובעל פה, בדברים קשים כגידין, שאוג ישאג על נוה המחבר החדש, ויגזור אומר כי קושיותיו הם חזקות כראי מוצק, ולית נגר ובר נגר דיפרקינהו. וגם זו אינה דרך ישרה שיבור לו האדם, כי מה תכלית ברוב דברים, ואם באמת קושיותיו חזקות, יהללוהו בשערים המצוינים בהלכה, וכתוב יהללך זר ולא פיך. וכבר כתב החיד"א ז"ל בפתח עינים (אבות פ"ג מ"ד) לפרש בזה מה שאמרו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע, לגזור שאין תירוץ על קושיא זו, ואי אפשר להבין דברי ספר הזה, שסופו להשמע, כי לפעמים המעיין

*...הנה יש סוגים שונים ברבנים הלומדים, ואין כל הדעות שוות. יש כתה אשר אם יראו משפט כתוב שחזר על גבי לבן ונכתב בספר, הרי זה בעיניהם כהלכה למשה מסיני, אע"פ שיהיה אחד מן האחרונים הקרובים אלינו בזמן או ממחברי זמנינו הי"ו. ואם תלמיד חכם יורה נגד זה, הם חורקים שן ובאים בטענות בלות ומטולאות על החכם הזה לאמר: הלא הרב פלוני הורה להיפך, ואיך תעיז לפסוק להיפך, וכי הגעת למדרגתו וחכמתו, וכהנה דברי בלע. יש שכוונתם לשם שמים, שלא לתת תורת כל אחד בידו, או חסים לכבוד הפוסק שפסק להיפך. ויש מחמת קנאה במורה שהשיג מה שלא השיגוהו אחרים. (וע' זאגרות הרמב"ם). ודברים אלו הם פוגעים גם במחברים חדשים, אשר לפעמים יצטרכו להטות ימין ושמאל מדברי הפוסק שקדמם, כדרכה של תורה. ואני בעניי בקולי אקרא, כי לא זה הדרך ישכון אור, ואין משוא פנים בדבר, וקבל האמת ממי שאמרו. וכעין מה שכתב הרמב"ם (רפ"ג מהלכות ממרים), שבית הדין הגדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר לסתור אותו, הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם, אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך. עכ"ל. והוא הדין ליחיד נגד יחיד. וע' בכסף משנה שם, שלמד זה רבינו ממה שכמה תנאים חולקים על הקודמים להם, וכן באמוראים, ואע"פ שאינם גדולים כמותם. ע"ש. וכבר דיבר בזה בשו"ת מקום שמואל (סי' יא דף כ"ע"ד), והובא בברכת יוסף ידיד ח"א (עמוד קמ"ה), וזו לשונו: מחשבותי לא מחשבות קצת לומדים

* מאמר נפלא מעצם כתי"ק של מרן רבינו הגדול זיע"א, ממה שכתב בהקדמה לאחד מספריו, וראינו תועלת וחשיבות גדולה בפרסום הדברים בהבלטה לעת כזאת, ובודאי תהיה לרבונו נח"ר גדולה בחיזוק גדרים שנפרצו. נמסר לפרסום ע"י מוה"ר הג"ר משה יוסף שליט"א, בנו ויד ימינו של מרן, ובהשתדלות חתנו הרב יעקב סיני שליט"א, יה"ר שיעמוד מליץ יושר בעדם, אמן. המערכת.

ישר ימצא תשובה. ע"ש. ולעולם יספר אדם בלשון נקיה, כל שכן שזוהו כבוד התורה, לדבר בכבוד והדר על דבר אמת וענוה צדק. אף שאורייתא מרתחא, איבעיא ליה למילף נפשיה בניחותא, ודעלך סני לחברך לא תעביד, ומי יודע אם גם הוא לא יכשל פעם בהוראה, ומדויל ידיה משתלים, מדה כנגד מדה לא בטלה. וכמו שכתב בספר מעגל טוב להחיד"א (עמוד קמד) מפי השמועה, שהגאון ר' העשיל ז"ל הקשה קושיא גדולה על מהרש"א, ובחרון אפו זרק את ספר המהרש"א לארץ, ואחר זמן קצר בא תלמיד חכם אחד ויישבו על נקלה, ונבהל הגאון, וקבל שלא יחבר ספר פן כפעלו ישולם לו, וכתוב אשמרה דרכי מחטוא בלשוני. וידעתי תלמידי חכמים בדורינו כי יש בלבם טינה על איזה מחברים מסיבות מפלגתיות או סיבות אחרות, ומוצאים מקום להתעולל על המחברים, ובאים להתנפל בדברים ולשונם חרב חדה, וזה עון גדול יותר מלשון הרע וכו', כי נשארים הדברים שבאו לחירופין ולדראון עולם. וידוע ענין ר' שמ"ח גאגין ז"ל עם איש ריבו רי"צ אבולעפיא ז"ל, והלב נשבר בראות הדברים כי באו בספר לב נשבר. (וע' קפ סמ"ט ס"י מקמה אום עט). וכהנה רבות בעוה"ר המקיימים אם פגע בך מנוול זה (הי"ה"ר) משכהו לתוך בית המדרש, וזה משפיל כבוד התורה עד לעפר, באמור עמי הארץ, זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן. ה' יזכנו להתרחק מדרך אולת זו, אשר היא מצודים וחרמים, ובה קנאה ותאוה וכבוד המוציאין את האדם מן העולם, ה' יצילנו, רחמנא ליצלן מהאי דעתא שגישתא. ואדרבה טוב הדבר לעיין בספרים חדשים לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, וכמו שכתב בשו"ת רב פעלים ח"א בפתיחה. עש"ב. דלא כמורים הוראה מתוך הש"ס והראשונים מבלי לעיין באחרונים. וכבר כתב החיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (ס"י מו אום ד) בכה"ג דהוי כמורה הוראה בפני רבותיו. ובתשובת מהר"י בן מיגאש (ס"י קיד) כתב בדורו שאין מי שראוי להורות הוראות מן התלמוד בזמננו זה. ע"ש. והובאה בא"י הים (ס"ס קפו, דף קז ע"ב), וכתב, קל וחומר לדורותינו שאין לסמוך על פי פלפולינו, אם לא שנחפש עד אחרוני האחרונים. ע"ש. וע' בדרכי משה יו"ד (ס"י נו אום יא) מהאור זרוע (ס"א ס"ס מטו).

ישר ימצא תשובה. ע"ש. ולעולם יספר אדם בלשון נקיה, כל שכן שזוהו כבוד התורה, לדבר בכבוד והדר על דבר אמת וענוה צדק. אף שאורייתא מרתחא, איבעיא ליה למילף נפשיה בניחותא, ודעלך סני לחברך לא תעביד, ומי יודע אם גם הוא לא יכשל פעם בהוראה, ומדויל ידיה משתלים, מדה כנגד מדה לא בטלה. וכמו שכתב בספר מעגל טוב להחיד"א (עמוד קמד) מפי השמועה, שהגאון ר' העשיל ז"ל הקשה קושיא גדולה על מהרש"א, ובחרון אפו זרק את ספר המהרש"א לארץ, ואחר זמן קצר בא תלמיד חכם אחד ויישבו על נקלה, ונבהל הגאון, וקבל שלא יחבר ספר פן כפעלו ישולם לו, וכתוב אשמרה דרכי מחטוא בלשוני. וידעתי תלמידי חכמים בדורינו כי יש בלבם טינה על איזה מחברים מסיבות מפלגתיות או סיבות אחרות, ומוצאים מקום להתעולל על המחברים, ובאים להתנפל בדברים ולשונם חרב חדה, וזה עון גדול יותר מלשון הרע וכו', כי נשארים הדברים שבאו לחירופין ולדראון עולם. וידוע ענין ר' שמ"ח גאגין ז"ל עם איש ריבו רי"צ אבולעפיא ז"ל, והלב נשבר בראות הדברים כי באו בספר לב נשבר. (וע' קפ סמ"ט ס"י מקמה אום עט). וכהנה רבות בעוה"ר המקיימים אם פגע בך מנוול זה (הי"ה"ר) משכהו לתוך בית המדרש, וזה משפיל כבוד התורה עד לעפר, באמור עמי הארץ, זונות מפרכסות זו את זו, תלמידי חכמים לא כל שכן. ה' יזכנו להתרחק מדרך אולת זו, אשר היא מצודים וחרמים, ובה קנאה ותאוה וכבוד המוציאין את האדם מן העולם, ה' יצילנו, רחמנא ליצלן מהאי דעתא שגישתא. ואדרבה טוב הדבר לעיין בספרים חדשים לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, וכמו שכתב בשו"ת רב פעלים ח"א בפתיחה. עש"ב. דלא כמורים הוראה מתוך הש"ס והראשונים מבלי לעיין באחרונים. וכבר כתב החיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (ס"י מו אום ד) בכה"ג דהוי כמורה הוראה בפני רבותיו. ובתשובת מהר"י בן מיגאש (ס"י קיד) כתב בדורו שאין מי שראוי להורות הוראות מן התלמוד בזמננו זה. ע"ש. והובאה בא"י הים (ס"ס קפו, דף קז ע"ב), וכתב, קל וחומר לדורותינו שאין לסמוך על פי פלפולינו, אם לא שנחפש עד אחרוני האחרונים. ע"ש. וע' בדרכי משה יו"ד (ס"י נו אום יא) מהאור זרוע (ס"א ס"ס מטו).

וידעתי בינ"י ידעתי כי כבר העלו בספרים רבים להתיר לכתוב על המחברים ששגגו או טעו, והכי עביד עובדא מרן ז"ל בשלחן ערוך א"ח (ס"י מקסד

פימן כג

קובץ "תורה מסיני"

לקט ציונים ומראי מקומות לביאורים, רמזים ומשלים, מתוך ספריו הקדושים של מו"ר מרן רשכבה"ג רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, כפי שכתבם בעצם כתי"ק¹. בהם גם קושיות ותירוצים או דיונים הלכתיים בפסוקי התורה, או על מאמרי חז"ל שנאמרו על הפסוקים.

הנה מו"ר ע"ה כתב בתוך ספריו הרבים – מידי פעם בפעם – חידושים מתוקים מדבש ונופת צופים, או מדיליה או מגדולי המפרשים. ולעיתים גם תוך כדי תשובה הלכתית, מסתעפים הדברים לקושיות ותירוצים בתורה הקשורים לנושא בו עסק. ובלומדי בספרי רבינו, כשראיתי מהנ"ל ציינתי הדברים בגיליון החומש למען יעמדו ימים רבים. והן עתה בעקבות הרעיון של הקונטרס "משנה אחרונה" (ראה להלן סי' ל"ב), עלה בליבי לעשות כיו"ב בחידושים אלו ולקבצם תחת קורת גג אחת, ולפרסמם בירחון חשוב זה². ולמען תהיה המלאכה שלמה, הוספתי לחפש עוד בספרי מו"ר עד שעלו בידי קע"ה חידושים, ואולם ברור לי שלא הושלמה המלאכה לגמרי וישנם ודאי עוד כמה וכמה באורים וחידושים שנשמטו מאתי, ואדרבה מי ששם לבו אלהם שיכתבם למערכת, ושכמ"ה³. וקראנו שמו נאה לו "תורה מסיני", ויבואו הדברים על סדר פרשיות התורה.

בראשית

- א. פרק א פס' ד – "וירא אלהים את האור כי טוב". עיין חזו"ע ימי"נ (עמ' ריד).
- ב. פרק ב פס' יח – "לא טוב היות האדם לבדו וכו'". עיין מאו"י דרושים (עמ' טו).
- ג. פרק ב פס' כג – "זאת הפעם וכו' לזאת יקרא אשה". עיין מאו"י ח"א (עמ' קמח).
- ד. פרק ג פס' יג – "הנחש השיאני ואוכל". עיין מאו"י דרושים (עמ' רכו ועמ' רנג). וע"ע ענף עץ אבות (עמ' קנז).
- ה. פרק ג פס' יז – "בעצבון תאכלנה כל ימי חיך". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' כז).
- ו. פרק ו פס' ט – "נח איש צדיק". עיין מאו"י ח"ב (עמוד 3).
- ז. פרק ו פס' טז – "צהר תעשה לתיבה". עיין יחו"ד ח"ה (סי' נט עמ' רעד זעהרה).
- ח. פרק ז פוק' י – "ויהי לשבעת הימים וכו'". עיין מאו"י ח"א (עמ' שמ).
- ט. פרק ט פס' ו – "כי בצלם אלהים עשה את האדם". עיין ענף עץ אבות (עמ' רי- ריא).
- י. פרק יב פסוק י – "וירד אברם מצרימה". עיין יחו"ד ח"ד (סי' מט, עמ' רנז זעהרה).
- יא. פרק טו פס' ב – "ה' אלהים מה תתן לי". עיין ענף עץ אבות (עמ' רכ).
- יב. פרק טו פס' ח. – "במה אדע כי אירשנה". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' מז ועמ' מה).
- יג. פרק טו פס' יד. – "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' מז).

¹ לקט נפלא ומיוחד זה נכתב ונערך ע"י הרב יעקב ש. מחבר ועורך קונטרס "משנה אחרונה". תשואות ח"ח לו.

² אולם כמובן שאין צורך לציין למקומות בהם מו"ר מעתיק מדרשים או מדברי הרמב"ן או אוה"ח ושאר מפרשים ידועים, כיון שאין כ"כ נ"מ בזה, וגם אני בדרך זו הלכתי וצינתי למקומות בהם מו"ר מעתיק מפרשים לא ידועים או לא מצויים כ"כ, או דברים שכתבם מדיליה, כאשר יראה הרואה.

³ ובכל מקום שנציין העמ' ביביע אומר, הוי לפי המהד"ח.

- יד. פרק יז פס' ה – "ולא יקרא עוד את שמך אברם". עיין יבי"א ח"ב (סיו"ד סי' טו אותיות ז-ט. ובגיליון).
- טו. פרק יח פס' ב – "וירא וירץ לקראתם". עיין ענף עץ אבות (עמ' כ).
- טז. פרק יח פס' ח – "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר". עיין חזו"ע יו"ט (עמ' שיט).
- יז. פרק יח פס' ט – "איה שרה אשתך". עיין טה"ב ח"ב (עמ' קג – קלד).
- יח. פרק יט פס' לו – "ותהרין שתי בנות לוט". עיין יבי"א ח"י (מאה"ע סי' כח). וע"ע ס' מנחת יהודה פר' וירא על פס' זה.
- יט. פרק כב פס' יב – "את בנך את יחידך ממני". עיין ענף עץ אבות (עמ' ערה).
- כ. פרק כג פס' ב – "ותמת שרה וכו' היא חברון בארץ כנען". עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' מסד).
- כא. שם. "לספוד לשרה ולבכותה". עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' מקט). ועוד באור בזה עיין חזו"ע אבלות ח"ג (עמ' רעד). ועוד חידוש ע"ז עיין מאו"י ח"א (עמ' רפז).
- כב. פרק כד פס' א – "ואברהם זקן בא בימים". עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' מקה).
- כג. פרק כד פסוק י – "וכל טוב אדוניו בידו". עיין יבי"א ח"ח (מחומ"מ ס"ט א"ג).
- כד. פרק כד פס' יב – "ויאמר ה' אלהי אדני אברהם". עיין יבי"א ח"ט (מחומ"מ סי' נה א"ו).
- כה. פרק כו פס' ה – "עקב אשר שמע אברהם בקולי". עיין מאו"י ח"ב (עמ' רמו). ועוד באור בזה עיין ענף עץ אבות (עמ' שגד).
- כו. פרק כז. בענין מכירת הבכורה. עיין חזו"ע סוכות (עמ' רסז).
- כז. פרק כז פס' כז – "כריח שדה אשר ברכו ה'". עיין מאו"י ח"א (עמ' רמד).
- כח. פרק כח פס' ט – "ויקח את מחלת בת ישמעאל". עיין מאו"י ח"א (עמ' ערז).
- כט. פרק כח פסוק י – "ויצא יעקב מבאר שבע". עיין חזו"ע אבלות ח"ג (עמ' רסז).
- ל. פרק כח פס' יב – "והנה מלאכי אלהים וכו'". עיין מאו"י ח"א (עמ' קמו).
- לא. פרק כט – בענין רחל ולאה. עיין מאו"י ח"א (עמ' רסג). ועוד חידוש בענין זה עיין יחו"ד ח"ה (סי' גל נהערה).
- לב. פרק כט פס' יא – "וישק יעקב לרחל". עיין יבי"א חלק יא, חאה"ע"ז סי' מה אות ג'.
- לג. פרק כט פס' יז – "ורחל היתה יפת תאר ויפה מראה". עיין חזו"ע יו"ט (עמ' שמג).
- לד. פרק כט פס' לה – "הפעם אודה את ה'". עיין מאו"י ח"א (עמ' ט).
- לה. פרק לא פס' לה – "לא אוכל לקום מפניך כי דרך נשים לי". עיין יבי"א ח"ו (סיו"ד ס"כ א"ג) וטה"ב ח"ב (עמ' קכא-קכז).
- לו. פרק לא פס' מב – "ופחד יצחק היה לי". עיין ענף עץ אבות (עמ' ריד-רטו).
- לז. פרק לב פס' ה – "עם לבן גרתי". עי' ענף עץ אבות (עמ' קלט - קמ). וע"ע מאו"י דרושים (עמ' כט).
- לח. פרק לב פס' ח – "ויירא יעקב מאד ויצר לו". עיין יבי"א ח"ד (מחומ"מ ס"ה).
- לט. פרק לב פס' יא – "קטנתי מכל החסדים". עיין מאו"י דרושים (עמ' שגג).
- מ. פרק לב פס' לב – "ויזרח לו השמש". עיין מאו"י ח"א (עמ' רלג).

- מא. פרק לג פס' א – "וישא יעקב עיניו" וכו'. עיין חזו"ע פורים (עמ' רלד-רלסה).
- מב. פרק לג פס' ב – "ואת לאה וילדיה אחרונים" וכו'. עיין ענף עץ אבות (עמ' קנה).
- מג. פרק לה פס' כ – "מצבת קבורת רחל עד היום". עיין מאו"י דרושים (עמ' שג).
- מד. פרק לה פס' כב – "וילך ראובן וישכב את בלהה". עיין מאו"י ח"א (עמ' קיז). ויבי"א ח"י (עמ' סנד).
- מה. פרק לו פס' יב – "ותמנע היתה פילגש". עיין ענף עץ אבות (עמ' קנו-קנמ). וע"ע חידוש אחר ביבי"א ח"ח (מיו"ד סי' כד ס"ב. דף טטו עמודה שניה).
- מו. פרק לז פס' יג – "לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני". עיין יבי"א ח"ו (מיו"ד סי' יג אות יג).
- מז. פרק לח פס' כה – "היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה". עיין יבי"א ח"ו (מיו"ד סי' יג אות יז).
- מח. פרק לט פס' יא – "ויעזב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' נב).
- מט. פרק מא פס' מב – "וילבש אותו בגדי שש". עיין מאו"י ח"א (עמ' שלח).
- נ. פרק מב פס' כח – "ויצא לבם ויחרדו". עיין ענף עץ אבות (עמ' רכא).
- נא. פרק מג פס' ח – "שילחה הנער". עיין יבי"א ח"י (מחומ ס"ו אות יד).
- נב. פרק מג פס' טז – "וטבוח טבח והכן". ע"י חזו"ע חנוכה (עמ' נח). ועוד חידוש ע"ז במאו"י ח"א (עמ' רכד).
- נג. פרק מה פס' יד – "ובנימין בכה על צואריו". עיין מאו"י ח"א (עמ' ער).
- נד. פרק מו – בענין יוכבד מתי נולדה וכו'. עיין מאו"י ח"א (עמ' רכג והלאה).
- נה. פרק מז פס' כט – "ויבך על צואריו עוד". עיין יבי"א ח"ו (מחומ סי' א"ה). ועוד חידוש ע"ז במאו"י ח"א (עמ' סה).

- נו. פרק מח פס' א – "ויאמר ליוסף הנה אביך חולה". עיין חזו"ע אבלות א (עמ' ט).
- נז. פרק נ פסוק י – "ויספדו שם מספד גדול". עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' תפד).

שמות

- נח. פרק א פס' יז – "ולא עשו כאשר דיבר אליהן". עיין מאו"י ח"ב (עמ' סד).
- נט. פרק א פס' כב – "ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן וכו'. עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' סז).
- ס. פרק ב פס' ז – "האלך וקראתי לך אשה מינקת". עיין יבי"א ח"ח (מחומ סי' א"א).
- סא. פרק ב פס' כג – "וימת מלך מצרים וכו' ". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' ס).
- סב. פרק ג פס' יב – "תעבדון את האלהים". עיין חזו"ע יו"ט (עמ' ריז).
- סג. פרק ג פס' טז – "לך ואספת את זקני ישראל". עיין מאו"י דרושים (עמ' רמח).
- סד. פרק ג פס' כב – "ושאלה אשה משכנתה" וכו'. עיין מאו"י דרושים (עמ' קג).
- סה. פרק ד פס' כד – "ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו". עיין יבי"א ח"ה (מחומ סי' יג עמוד נו עמודה שניה).
- סו. פרק ז פס' יב – "ויבלע מטה אהרן את מטותם". עיין מאו"י ח"א (עמ' קלז).
- סז. פרק ז פס' כח – "ועלו ובאו בבתיך וכו' ובתנורריך". עיין יבי"א ח"ו (מיו"ד סי' יג אות יא).
- סח. פרק י פס' ב – "את אשר התעללתי במצרים". עיין ענף עץ אבות (עמ' של).
- סט. פרק יב פס' כא – "משכו וקחו לכם צאן". עיין מאו"י דרושים (עמ' קנט).

- ע. פרק יב פס' כג – "ופסח ה' על הפתח". עיין מאו"י דרושים (עמ' קנז).
- עא. פרק יב פס' מב – "ליל שימורים הוא לה'". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' כה). וע"ע מאו"י דרושים עמ' (קנד).
- עב. פרק יג – בענין עצמות יוסף. עיין ענף עץ אבות (עמ' רנא).
- עג. פרק יד פס' יג – "כי כאשר ראיתם את מצרים וכו'. עיין יחו"ד ח"ג (סי' פא). ובמאו"י ח"ב (עמ' רלג והלאה).
- עד. פרק יד פס' כ – "ולא קרב זה אל זה כל הלילה". עיין מאו"י דרושים (עמ' קנו).
- עה. פרק כד פס' כב – "והמים להם חומה". עיין ענף עץ אבות (עמ' רז).
- עו. פרק יד פס' לא – "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' עג).
- עז. פרק טו פס' א – "אשירה לה' כי גאה גאה". עיין חזו"ע פורים (עמ' שפא).
- עה. פרק טו פסוק י – "צללו כעופרת במים אדירים". עיין יבי"א ח"ט (מא"ס סי' כג ח"ג).
- עט. פרק טו פס' יג – "נחית בחסדך עם זו גאלת". עיין מאו"י דרושים (עמ' קפז).
- פ. פרק טו פס' כ – "ותקח מרים הנביאה וכו' ותען להם מרים". עיין מאו"י דרושים (עמ' ריד).
- פא. פרק טז – בענין המן. עיין יחו"ד ח"ו (סי' יב עמ' עה). ובחזו"ע ברכות (עמ' קיג).
- פב. פרק טז פס' ז – "ונחנו מה". עיין מאו"י דרושים (עמ' שנג). וחזו"ע אר"ב"ת (עמ' טפא).
- פג. פרק יז פס' יא – "כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל". עיין מאו"י ח"א (עמ' קלז).
- פד. פרק יז פס' טז – "כי יד על כס יה". עיין חזו"ע פורים (עמ' יא-טז).
- פה. פרק יח פס' יב – "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכול לחם". עיין יבי"א ח"ו (מא"ס סי' כג ח"ב ובגיליון).
- פו. פרק יט פס' א – בענין הר סיני. עיין מאו"י ח"א (עמ' רל). ועוד באור במאו"י דרושים (עמ' פז).
- פז. פרק יט פס' ג – "ומשה עלה אל האלהים". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' קט). ועוד חידוש ע"ז במאו"י דרושים (עמ' קעא).
- פח. פרק כ פס' ז – "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". עיין ענף עץ אבות (עמ' רסא).
- פט. פרק כ פס' ח – "זכור את יום השבת לקדשו". עיין מאו"י ח"ב (עמ' רנד). [ובענין פס' יג – "לא תרצח". עיין בציונים לחומש דברים פרק ה].
- צ. פרק כא פס' כא – "אך אם יום או יומים יעמוד". (עיין מא"ס ח"ב עמ' רלז).
- צא. פרק כא פס' לג – "וכי יפתח איש בור". עיין ענף עץ אבות (עמ' רז).
- צב. פרק כב פס' כא – "כל אלמנה ויתום לא תענון". עיין ענף עץ אבות (עמ' כט).
- צג. פרק כב פס' כד – "אם כסף תלוה את עמי". עיין יבי"א ח"ז (מח"מ סוף סימן ז).
- צד. פרק כג פס' ח – "כי השחד יעור פקחים" עיין ענף עץ אבות (עמ' רסד).
- צה. פרק כד פס' ז – "נעשה ונשמע". עיין מאו"י ח"א (עמ' רמ).
- צו. פרק כד פס' יב – "ואתנה לך את לוחות האבן". עיין יבי"א ח"א (מא"ס סי' כו ח"ט ובהערה).
- צז. פרק כה פס' ג – "וזאת התרומה וכו' זהב וכסף ונחשת". עיין מאו"י דרושים (עמ' רכח).
- צח. פרק כה פס' יא – "ועשית עליו זר זהב". עיין ענף עץ אבות (עמ' רפט – רל).

- צט. פרק כה פס' יח – "ועשית שנים כרובים". עיין מאו"י ח"ב (עמ' רנג).
- ק. פרק כה פס' לד – "ובמנורה ארבע גביעים משוקדים". עיין מאו"י ח"ב (עמ' רנא – רנז).
- קא. פרק ל פס' יב – "כי תשא את ראש בני ישראל". עיין יבי"א ח"י (מחומ ס"ז). וע"ע יבי"א ח"ב (מיו"ד סי' טו א"ט).
- קב. פרק לא פס' יא – "ושמרתם את השבת". עיין חזו"ע שבת ח"ו (עמ' יד בהקדמה).
- קג. פרק לב פס' לד – "וביום פקדי ופקדתי". עיין מאו"י ח"א (עמ' מז).
- קד. פרק לד פס' ו – "ורב חסד ואמת". עי' מאו"י ח"א (עמ' קפה ועמ' קפו), וע"ע ענף עץ אבות (עמ' ריח).
- קה. פרק לד פס' כט – "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו". עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' ספז).
- קו. פרק לה פס' ב – "ששת ימים תעשה מלאכה" וכו'. עיין חזו"ע שבת ח"ו (עמ' יד בהקדמה).

❁ ויקרא ❁

- קז. פרק א פס' יג – "כי כל שאור וכל דבש" וכו'. עיין יבי"א ח"ט (מאורס סי' פה א"ו). וע"ע יבי"א ח"ד (מיו"ד סי' ז א"ד).
- קח. פרק טז פס' ג – "בזאת יבוא אהרן". עיין ענף עץ אבות (עמ' רכו).
- קט. פרק טז פס' ל – "לטהר אתכם מכל חטאתיכם". עיין מאו"י דרושים (עמ' יט). וע"ע חידוש אחר בענף עץ אבות (עמ' רט).
- קי. שם – "לפני ה' תטהרו". עיין מאו"י דרושים (עמ' עז).
- קיא. פרק יח פס' כ – "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע". עיין ענף עץ אבות (עמ' רמט). וע"ע ביבי"א ח"ב (מאה"ע ס"א א"ט).
- קיב. פרק יט פס' יא – "לא תגנובו". עיין מאו"י ח"א (עמ' ללה).
- קיג. פרק יט פס' יח – "ואהבת לרעך כמוך". עיין ענף עץ אבות (עמ' קכא).
- קיד. פרק כא פס' ט – "את אביה היא מחללת". עיין מאו"י ח"א (עמ' רסג).
- קטו. פרק כג פס' כד – "וזכרון תרועה מקרא קודש". עיין מאו"י דרושים (עמ' יד – טו).
- קטז. פרק כג פס' לב – "ועיניתם וכו' בתשעה לחודש בערב". עיין חזו"ע ימי"נ (עמ' רל).
- קיז. פרק כג פס' מ – "ולקחתם לכם ביום הראשון" וכו'. עיין מאו"י דרושים (עמ' עה – עו).
- קיח. פרק כג פס' מב – "בסוכות תשבו שבעת ימים". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' י).
- קיט. פרק כג פס' מג – "בסוכות תשבו וגו', כי בסוכות הושבתי את בני ישראל", עי' חזו"ע סוכות (עמ' נח).
- קב. פרק כה פס' כ – "וציותי את ברכתי לכם בשנה השישית". עיין יבי"א ח"י (מיו"ד סי' לט א"ד).

❁ במדבר ❁

- קכא. פרק א פס' ב – "שאו את ראש כל עדת בני ישראל". עיין מאו"י דרושים (עמ' קסח).
- קכב. פרק ה פס' יב – "איש איש כי תשטה אשתו". עיין ענף עץ אבות (עמ' שז).
- קכג. פרק ה פס' כב – "ואמרה האשה אמן אמן". עיין מאו"י ח"א (עמ' רנז).
- קכד. פרק יא פס' כז – "וירץ הנער ויגד למשה". עיין יבי"א ח"ט (מאורס סי' טו א"ח).

- קכה. פרק יא פס' לד – "קברות התאוה". עיין ענף עץ אבות (עמ' שח).
- קכו. פרק יב פס' ג – "והאיש משה עניו מאד". עיין ענף עץ אבות (עמ' רמה).
- קכז. פרק יב פס' ח – "לדבר בעבדי במשה". עיין ענף עץ אבות (עמ' קלד).
- קכח. פרק טו פס' לב – "וימצאו איש מקושש עצים". עיין ענף עץ אבות (עמ' עו).
- קכט. פרק טז פס' א – "ויקה קרח" וכו'. עיין ענף עץ אבות (עמ' שסט).
- קל. פרק טז פס' יד – "העיני האנשים ההם תנקר". עיין מאו"י ח"א (עמ' שיג). וע"ע יותר באריכות במאו"י ח"ג (עמ' טו – יז).
- קלא. פרק כ פס' א – "ותמת שם מרים". עיין יבי"א ח"א (סיו"ד סי' כג אות יא).
- קלב. פרק כא פס' יח – "וממדבר מתנה". עיין יבי"א ח"ז (סמ"מ סי' ט).
- קלג. פרק כב פס' יח – "מלא ביתו כסף וזהב". עיין ענף עץ אבות (עמ' מטו).⁴
- קלד. פרק כג פס' י – "תמות נפשי מות ישרים". עיין מאו"י דרושים (עמ' נד).
- קלה. פרק כג פס' יג – "אפס קצהו תראה". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' נג-נג). ועוד חידוש ע"ז במאו"י ח"א (עמ' מט).

- קלו. פרק כד פס' ה – "מה טובו אהליך יעקב". עיין מאו"י דרושים (עמ' רכד).
- קלז. פרק כז פס' טז – "יפקוד ה' אלהי הרוחות לכל בשר" וכו'. עיין מאו"י דרושים (עמ' רפח). וחזו"ע ארב"ת (עמ' תסא).
- קלח. פרק כט פס' יב – לט – בענין פרי החג. עיין מאו"י דרושים (עמ' פא).
- קלט. פרק לב פס' מב – "ויקרא לה נבה בשמו". עיין חזו"ע יו"ט (עמ' שנד).

❁ דברים ❁

- קמ. פרק ג פס' כה – "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". עיין ענף עץ אבות (עמ' יז).
- קמא. פרק ד פס' ה – "ראה למדתי אתכם". עיין ענף עץ אבות (עמ' ריז).
- קמב. פרק ה פס' יז – "לא תרצח". עיין ענף עץ אבות (עמ' קטו).
- קמג. פרק ו פס' ד – "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". עיין ה"ע ח"ח (עמ' נה).
- קמד. פרק ו פס' ז – "ושננתם לבניך". עיין יבי"א ח"ד (סא"ס ס"ח סוף אות י).
- קמה. פרק ז פס' ב – "ולא תחנם". עיין יבי"א ח"י (סיו"ד סי' מא אותיות א – י).
- קמו. פרק ז פס' טו – "וכל מדוי מצרים הרעים". עיין חזו"ע ימי"ג (עמ' עה).
- קמז. פרק ח פס' ג – "ויענך וירעבך". עיין חזו"ע פורים (עמ' שז בהערה).
- קמח. פרק י פס' כ – "את ה' אלהיך תירא". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' קיז).
- קמט. פרק יא פס' יד – "ואספת דגנך". עיין יחו"ד ח"ג (סי' עה עמ' רמו בהערה). ושוב הובא בקצרה ביבי"א ח"ט (סא"ס סי' ל א"ה).
- קנ. פרק יד פס' כב – "עשר תעשר". עיין יחו"ד ח"ג (סי' עו), וע"ע בענין אחר במאו"י ח"א (עמ' רכ-רכז).

⁴ וע"ע מש"כ בזה מהר"א פלאג' בספר שמע אברהם ח"א (סי' כז).

- קנא. פרק טו פס' ט – "השמר לך פן יהיה דבר" וכו'. עיין ענף עץ אבות (עמ' שסז).
- קנב. פרק טו פסוק י – "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו". עיין ענף עץ אבות (עמ' יז). ועוד חידוש בעמ' קפג, ובמאו"י דרושים (עמ' רל).
- קנג. פרק טז פס' יט – "ויסלף דברי צדיקים". עיין ענף עץ אבות (עמ' רסה).
- קנד. פרק יז פס' יז – "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו". עיין מאו"י ח"א (עמ' עד). ושוב הובא בחזו"ע שבת ח"א (עמ' רמה). וע"ע טה"ב ח"א (עמ' קכז) שהובא שוב בקצרה.
- קנה. פרק יז פס' כ – "ולבלתי סור מן המצוה". עיין חזו"ע שבת ח"ב (עמ' שיג).
- קנו. פרק כג פס' ד-ה – "לא יבוא עמוני ומואבי" וכו' "על דבר אשר לא קדמו אתכם" וכו'. עיין חזו"ע יו"ט (עמ' שג).
- קנז. פרק כג פס' ז – "לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך". עיין חזו"ע יו"ט (עמ' שמו).
- קנת. פרק כד פס' ה – "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושימח את אשתו". עיין יבי"א ח"ד (מאה"ע סי' ס א"ג).
- קנט. פרק כו פס' ה – "ארמי אובד אבי". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' נג-נד).
- קפ. פרק כו פס' יג – "לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי". עיין יבי"א ח"ב (מיו"ד ס"ס סא"ז). וביתר הרחבה בה"ע ח"ז (עמ' רים בהערה).
- קפא. פרק כו פס' יז – "את ה' האמרת היום". עיין מאו"י דרושים (עמ' רכ).
- קפב. פרק כח פס' נט – "וחלים רעים ונאמנים". עיין מאו"י ח"א (עמ' קפ).
- קפג. פרק כט פס' יז – "אשר לבבו פונה היום". עיין חזו"ע הגש"פ (עמ' לד).
- קפד. פרק ל פס' כ – "לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו". עיין ענף עץ אבות (עמ' יא-יב).
- קפה. פרק לא פס' ז – "ויקרא משה וכו' לעיני כל ישראל חזק ואמץ". עיין מאו"י דרושים (עמ' רכט).
- קפו. פרק לא פס' יא – "תקרא את התורה הזאת". עיין יבי"א ח"י (מיו"ד סי' כז עמ' שא). ועוד בענין מצות "הקהל" עיין מאו"י דרושים (עמ' נז).
- קפז. פרק לא פס' יב – "וגרך אשר בשעריך". עיין יבי"א ח"י (מיו"ד סי' כז עמ' דט).
- קפח. פרק לא פס' יז-יח – "ואמר ביום ההוא" וכו', "ואנכי הסתר אסתיר" וכו'. עיין מאו"י דרושים (עמ' ל).
- קפט. פרק לא פס' יח – "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא". עיין מאו"י ח"א (עמ' שט).
- קע. פרק לא פס' יט – "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת". עיין יבי"א ח"י (מיו"ד סי' כט).
- קעא. פרק לב פס' ל – "איכה ירדוף אחד אלף" וכו'. עיין מאו"י ח"א (עמ' שיג).
- קעב. פרק לג פס' יח – "שמח זבולון בצאתך". עיין מאו"י דרושים (עמ' שו).
- קעג. פרק לג פס' יב – "ובין כתפיו שכן". עיין מאו"י ח"ב (עמ' רלו).
- קעד. פרק לד פס' ז – "ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו" וכו'. עיין חזו"ע ארב"ת (עמ' מעו).
- קעה. פרק לד פס' ה – בענין זמן פטירת משה רבינו. עיין חזו"ע פורים (עמ' לז-לז).

עד כאן עלו ובאו קע"ה מקורות אשר מצאנו בס"ד חידושים וביאורים על פסוקי התורה בספרי מן רבנו זיע"א, וסימנך "ויבא יוסף" (בראשית מג, כו), ועוד בא סימן: טוב לי תורת פיך "מאלפי זהב" וכסף (מל"ס קיט, עז). ונרמז בר"ת: השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש (דברים ז, לג).

הרב יעקב סיני

חבר מכון "מאזר ישראל"

סימן כד

יום ליום - "יביע אומר"

מאמר מיוחד לרגל הופעת הספר "יביע אומר" חלק י"א. וזרנירים מגדלותו של מרן זיע"א

בכתיבתם בימי חורפו, ולהוסיף עליהם כהנה וכהנה, כי כד ה' הטובה עליו. ועל כן לא הניח ידו מקולמוסו, ויהיו ידיו אמונה עד בא השמש. אך בחטאינו חרב מקדש. ואוצר כתביו ומחברותיו, בהם חשף זרוע קדשו, המה יעידון יגידון את אשר חסרנו, מלבד חסרונו העצום בהעדר הנהגתו ומשפטיו עם ישראל. עליו יאות לקונן, אוי לו 'לעולם' שאבד מנהיגו (ז"צ ז"ל. וע' חז"ע ארבע תעניות עמ' מסד).

□□□

אלא שזאת הניח ה' לנו, בתורתו הרחבה כמים שאין להם סוף, ובהם ישקוט יגוננו. והם נחמה פורתא, לענייה סוערה לא נוחמה. שמש צדקה ומרפא בכנפיה.

ובפרט עתה, ישמחו השמים ותגל הארץ, כאשר זכו תלמידי מרן זיע"א לברך על המוגמר, לתת ברכה בפני רבנן ותלמידהון, האי ספרא דבי רב, אור נערב, **שאלות ותשובות יביע אומר - חלק אחד עשר**, מאשר הניח אחריו להחיות עם רב, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם. ברוך שהחיינו וקיימנו לזמן הזה.

ספר זה יצא שומעו בחיי רבנו, בזמן שקיבץ וערך תשובות רבות לקובעם בו, אלא שבעוונותינו הרבים, נתבקש לישיבה של מעלה, ועמד קנה במקומו. ומני אז תלמידי רבנו משתוקקים לראות בצאת הספר לאור עולם, ואצים לאמר כלו מעשיכם. אולם מלאכת ליקוט תשובות רבנו מתוך מחברותיו, ופיענוח התשובות והגהתם מתוך כתבי היד, ארכו זמן רב, והרבה עמל ויגיעה נדרשו בזה, כי תורתו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. עדות הוא לכל באי עולם, לשכרו של הלומד תורה לשמה כי רב הוא, כמאמרם ז"ל (אבות פק ו משנה א), כל העוסק בתורה לשמה, נותנת לו מלכות וממשלה וחיבור דין, ומגלין לו רזי תורה (ראה עקף על אבות עמ' שלש-שלש), ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק.

איתא במועד קטן (פה:), כי נח נפשיה דרבי יוחנן, פתח עליו רבי יצחק בן אלעזר, קשה היום לישראל כיום בא השמש בצהרים, שנאמר (עמוס מ, ט), "והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים".

ובכתבי מרן זצוק"ל ביאר, כי הנה ידוע שרבי יוחנן האריך ימים רבים, כמו שאמרו (ז"ק ק"ז). דרבי יוחנן גברא סבא הוה. ובסדר תנאים ואמוראים (אום פה) איתא שחי ארבע מאות שנה. (ראה קונטרס יביע אומר על מסכת הוריות, נלפס נש"מ יחוס דעת ח"ו, עמוד שיא נהערה). ומשום כך היו כמה מהמון העם מתרשלים בהספדו, באומרים, הנה הנפטר מת זקן ושבע ימים, מי גבר יחיה ולא יראה מות, כי זה כל האדם, ומה לנו לבכות ולהתאבל עליו.

לכן אמר רבי יצחק בן אלעזר, קשה היום לישראל "כיום בא השמש בצהרים", כמו ששקעה חמה שלא בזמנה. כי באמת היה לו לצדיק להאריך ימים יותר, להגדיל תורה ולהאדירה ולזכות את הרבים, אלא שנסתלק בעוון הדור. והרי רבי יוחנן חיבר תלמוד ירושלמי, ואילו חי עוד, אפשר שהיה מחבר תלמוד ירושלמי גם על סדר טהרות ושאר מסכתות ופרקים שאין עליהם גמרא ירושלמית (כנסוף מסכת שבת). לפיכך דומה הדבר לבוא השמש בצהרים, שלא בעתה, והוא ליקוי המאורות.

כארבע שנים חלפו מיום המר והנמהר, בו נתקדרו שמים בעבים ובא השמש בצהרים, בהסתלק מעמנו רוח אפינו משיח ה', אשר אמרנו בצילו נחיה. והנה אימה חשיכה. אין לנו חליפתו, אין לנו תמורתו. ואמנם גזירה על המת שישתכח מן הלב, אך לא כן הדבר, כאשר עמוד האש שהלך לפני המחנה - עדיין בוער בלב האומה.

מה אדיר היה חפצו של מרן רבנו זצוק"ל, לכתוב ולהאיר באורו הגדול עוד כמה וכמה עניינים בהלכה, להורות לעם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון. והיה בדעתו לסדר את תשובותיו שנמצאות עמו בכתובים, ולהשלים כמה חיבורים שהחל

ומחוץ, וכולה לזהות דם ואש בלהט החרב המתהפכת. ואני בחמלת ה' עלי ובאתי לפני זמן קצר הנה לשרת בקודש, ולרעות ביעקב, ולהרביץ תורה ולהאדירה, כי היא חיינו ואורך ימינו... אמנם להיות ואני בתוך הגולה, וכמה ספרים הנרשמים אצלי שכתבתי בענין פלוני ופלוני, לא היו תחת ידי, עם כל זה התגברתי על מכשולים אלו. ובשגם בהיותי דר בעיר הקודש ירושלים ת"ו, לא שלתי ולא שקטתי, וכמה פעמים הייתי צריך לחפש אחר ספרים, בכמה ספריות אשר ישנם שם, וכמה ספרים רק כרגע נראו לי, ואח"כ בקשתים ולא מצאתים. על כן אחלה פני הקורא, כי דינני לכף זכות, כאשר תצא שגגה מתחת ידי בהעתקתי, או שאחר שאזכיר שם הספר בענין שאני עסוק בו אכתוב דבר שנראה לעניות דעתי, והוא משפט כתוב הדר הוא בספר שהזכרתי, ואהיה בעיניו כמתעתע ח"ו, או כמתלבש בטלית שאינה שלי, חלילה לי מעשות זאת, והדן את חבירו לכף זכות, השמים דינוהו לזכות. וכל שכן שהזמן גרמא, והמוח מבולבל מן הצרות..."

□□□

מכמה תשובות שנמצאו בין כתבי מרן זיע"א, יש לנו ללמוד את התלאה אשר מצאתו בדרך, כאשר עמדו לנגדו אנשים קשים חורשי מזימות. ובשנת תשי"ב, כשהוציא לאור את ספרו שו"ת חזון עובדיה, בערב חג הפסח, קמו עליו כמה מבני בבל, על שחלק באיזהו מקומן על הוראות רבנו יוסף חיים זצ"ל, או שכתב כלפיו בלשון שאינה לפי כבודו לפי קוצר דעתם, והרעישו עולם ומלואו על זה, וימררוהו וישטמוהו בעלי חיצים, עד שנפל למשכב, ונהפכה עליו שמחת החג לתוגה. ובקונטרס מיוחד שכתב על זה, בשם "דברי ריבות", גולל מרן זצ"ל את כל אשר נעשה, והשיב לטענות החולקים מנה אחת אפיים, בעיון ובבקיאות.

כך למשל, על מה שטענו כנגדו כי לשון "לא נגע ולא פגע" הוא פגיעה גדולה בכבוד הגרי"ח, הציג מרן זצ"ל עשרות דוגמאות מדברי הפוסקים שכתבו מליצה זו על קודמיהם, ומהם הגרי"ח עצמו שכתב כן על רבו בעל "זבחי צדק". וכל רואה ישפוט בצדק, כי אף שבדורנו זה, בעידן המחשבים, אין בכך כל רבותא, הרי שבאותה העת מעיד הדבר על בקיאות מבהילה, בהיות רבנו בן שלושים שנים בלבד.

אגב אורחא, ממה שכתב שם בין השיטין, מתבהרת הערכתם של גדולי ישראל מצוקי ארץ למרן

בין התשובות שנמצאו בכתבי רבנו, גם מאשר כתב בימי חורפו, ובהם גילה נפלאות מתורתו, מה שלא יאומן כי יסופר. (ראה חי"ד סימן כא, פלפול ע"ס ורז צדיי כיצוד אז ואס, "דרוש שדרשתי בשנת תרמ"ד. ויוסף בן שבע עשרה שנה), וממה שכתב בימי צר ומצוק ברדתו מצרימה, (בין השנים תש"ז - תש"ח). ובאחת מתשובותיו בשנת תש"ט, סיים (מאה"ע ס"ס נג): "הנדכה ונאלח, גולה ונדח, מחכה בכליון עינים, שבתו לירושלים". ובסוף תשובה אחרת כתב (חי"ד ס"ס ט): "הנלע"ד כתבתי אגב ריהטא מאין ספרים כראוי, כידוע למני"ר, שאני מסוגר בביתי, ה' יוציאנו מאפילה לאורה". ובתשובה משנת תש"י, בענין היתר עגונה שנעדר בעלה מאז המאורעות בשנת תש"ח, סיים (מאה"ע ס"ס מז): "תשובה זו נכתבה מבלי עיון מקיף ויסודי בכל חלקי התשובה, כי אני עצור בביתי מבלי ספרים כראוי... והיושבים על מדין עושים כנפשם ודעתם".

ובמכתב ששלח אליו רבו הגר"ע עטיה זצ"ל בשנת תש"ח, כתב (חי"ד סימן נה): "שמחתי מאוד מטוב שלומו ושלום תורתו, הנה זאת נחמתי על צער פרידתך". ועל זה השיב לו מרן זצ"ל באהבתו: "אם מעלת כת"ר קשה עליו הפרידה ומתנחם קצת בדבריי, על אחת כמה וכמה אני תלמידו, תשתוחח עלי נפשי בזכרי ימים מקדם, ואני אנה אני בא. ולולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני. ובאמת מוקף הנני חבילי טרדים, עד שנתמעטה עונתה של תורה..."

גם יש מהתשובות שהם ממה שהעלתה מצודתו של מרן בימי עניו ודוחקו, וכמו שכתב בשובו ממצרים בשנת תש"י (מאה"ע סימן נט): "באמת אמרו שמעתא בעיא צילותא, ואכתי לא צילא דעתאי מעייפות הנסיעה והטלטול, וחסרון הפרנסה ויוקר השערים עלית על כולנה. ובכל זאת דחקתי נפשי, לדעת מה יעשה ישראל".

כהקדמה לחלק זה, הובאה הקדמתו של מרן זצ"ל לחיבורו "יביע אומר" - קמא, בו מופיעים תשובות רבות מימי חורפו, שחזר וסידרם מחדש בהיותו בקהיר, עד שנדפסו עתה לראשונה. את דברי ההקדמה כתב רבנו בחודש סיון תש"ח, בעיצומה של המלחמה בארץ ישראל, כאשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. ויש בנותן טעם להביא מה שכתב בפתח דבריו, בענוותנותו וביראתו הקודמת לחכמתו:

"את תשובותיי אלה ערכתי בימי עלומיי, והבאתים תחת שבט הביקורת, בימים נזעמים, בעת ארץ הקודש אשר בה גדלתי, מלאה מלחמות מבית

זו וזיקשני לעיין בחידושיי צהלכות תרומות ומעשרות. ובמחילה נראה היה שכוונתו להדפיס צו"ת יביע אומר, אלא שקובץ על יד ירבה, ותל"ת זכינו לספרו הצהיר "חזון עובדיה – תרומות ומעשרות". וקונטרס על דבר החליבה בשבת מאשר כתב בשנת תש"ו, וקונטרס 'מזכרת הגיטין' שנעשו בקהיר, עם הערות בהלכה, וכן גליונות קודשו לשו"ת רב פעלים חלק אה"ע וחז"מ, ועוד.

□□□

כל ימי חייו של רבנו זצ"ל, ואף גם בימי זקנותו, השכיל ועשה משפט וצדקה בארץ, ומשכן נפשו על תקנתם של ישראל, להציל עשוק מיד עושקו, לבוא לישיע עגונות ולשמח נפשות נדכאים, וכנהנה רבות בפסקי דין המופיעים בספר זה.

אפס קצהו, ראה בחאה"ע (סימן עו), בענין גט שנכתב בשנת תשי"ז בבית הדין בפתח תקוה, למוסרו בבית הדין בתוניס, ובחלופת מכתבים ארוכה השיב מרן על טענות בית הדין שם, והפציר בהם למסור הגט בהקדם, ותחנונים ידבר, להציא העגונה מאפילה לאורה. ובמכתבו להג"ר רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל, כתב מרן: "ולבסוף אודיע לכת"ר כי הגט הזה היה בטיפולי והשגחתי ועמל רב השקעתי עד שיצא לאורה, ויודע אני כמה קשים חבלי לידה שלו, וע"כ אבקש מכת"ר לכתוב לבה"ד בתוניס שימסרוהו לאשה בלי איחור, ומודים דרבנן היינו שבחייהו".

ובמכתב נוסף כתב לו מרן: "צר לי על האשה העגונה היושבת ומצפה לגיטה ושחרורה מכבלי העיגון, ובנתיים הרב הראשי יצ"ו יצא לחופש, והי' יודע מתי יהיה אפשר לדבר עמו בנוגע להתערבותו עם המשטרה להכריח את הבעל לכתוב גט שנית. ועוד בהיותי אב"ד במצרים באו לידי כמה גיטין כיו"ב, וחסתי על עיגון בנות ישראל ומסרתים אף שלא היו כמנהג מקום נתינה..."

הביטו וראו "הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו". אם מהלכים אנו מסוף העולם ועד סופו אין אנו מוצאים כזה. (ע' צלש"ת רצה פרשה 5, א.)

□□□

שאיפתו המרכזית של מרן זצ"ל אשר עברה כחוט השני במהלך כל חייו, היתה לזכות את הרבים, להגדיל תורה ולהאדירה. ופעם כשנשאל מדוע הפסיק להדפיס תשובות יביע אומר, ובמקומם הקדיש זמנו לכתובת ספרי חזון עובדיה, ענה ואמר כי ספר יביע אומר מיועד לתלמידי חכמים, ואפשר שיגיעו לחקר האמת גם בלי ספרו, אולם ספרי חזון עובדיה

רבנו, כבר בשנות השלושים המוקדמות לחייו. וכמו שכתב במקום אחד: "מעיד אני עלי שמים וארץ, כי הגאון רבי צבי פסח פראנק נ"י, השבח השביח מאוד את ספרי, ואמר שלא אשגיח במקנאים ממני ואיני חייב לענות להם כלל. וגם לאחרים אמר על ספרי שהוא מלא רוח חיים, ורוח חכמה ובינה. וכן מוה"ר הגאון ר' עזרא עטיה נ"י, היה צר לו מאוד על צערי, ועל שמחת חג הפסח אשר נהפכה עלי לתוגה, ואמר שנחלה מרוב צערו עלי. ואמר עוד כי ספרי בבחינת אור השמש, ועיני המקטרגים עליו חולות, ותכהין עיניהם מראות, וכל פעם שמוסיפים לעיין בספרי, קרני השמש מעוררים עיניהם, ויוכו בסנוורים מקטון ועד גדול..."

מעט מזעיר מקונטרס זה, הדפיסו רבנו בפתיחה לספרו הליכות עולם חלק א', כתשובה "לרב אחד ז"ל" (הוא הראש"ל רבי יחזק נייס), ובהקדמה לחלק זו. אך רובו נותר כמוס עמדו וחתום באוצרותיו מפני חילול ה', כי כבוד ה' הסתר דבר. ואף עתה לא נדפסו אלא כמה חלקים ממנו (מ"ד סימן כג), שעיקרם תשובות להשגות הני בבלאי, למען יעמדו ימים רבים. זה ספר תולדות אדם הגדול בענקים.

כמעט מאתיים ושישים תשובות נקבצו ובאו לספר זה, בארבעת חלקי השלחן ערוך, על פני למעלה משש מאות עמודים. הצד השווה שבהם, שבכולם ניכר גודל חשקו ומרצו בתורה, אשר מסר נפשו עליה עוד משחר נעוריו ובאהבתה ישגה תמיד. כי אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבנו את התורה, בוז יבוזו לו (ע' ילקוט שה"ש פרק ט). וראה תשובתו משנת ת"ש (מ"ד סימן כ), שכתב: "מעשה בא לידי בלומדי עם חבר, בא איש אחד לבקש אותנו להשלים מנין, אשר בזה נהיה נאלצים להפסיק הלימוד, ותרתי בלבי לדרוש ולחקור, האם חייבים להפסיק או לא". ושם (אות ד), סיפר עוד: "נסתפקתי במה שקרה עמדי, דבבואי ביום שבת קודש לעשות סעודה ג', לא רציתי לאכול עם אנשים שהיו ג"כ עושים הסעודה, כי הם מאריכים מאוד ולא ירצו להפסיק לי לזימון, לכן להיותי נחפז והזמן קצר, אכלתי לבדי במקום אחר..."

והרבה הלכתא גבירתא איכא למשמע מתשובות רבנו בחלק זה, בעניינים שלא נודעה בהם דעתו הרמתה עד כה. וביניהם גם קונטרס חידושיו על כמה סימנים בספר תרומת הדשן, שכתבם בגיל שמונה עשרה שנה. (ובחודש אב תשע"ז זיקשני מרן זצ"ל צענונותו לעיין בחידושים אלו כי צלזנו להוסיף עליהם ולהדפיסם. ושזו חזר

וכשהגיע הגר"ש לבקר את מרן רבנו זצ"ל (נמולד אדר א' תשס"ט), הודה לו על הספרים ששולח אליו באמצעות מר בריה דרבינא, הגאון רבי אברהם יוסף שליט"א, והשיב לו מרן: "אני שמח מאוד שכבודו לומד בספרים שלי, ואף אני – מתניתא דמר מתנינא".

ואמנם זכה דורנו בריבוי ספרי הלכה טובים ומועילים, ונתקיים בו "עשות ספרים הרבה אין קץ", ורבים מביאים דברי מרן זיע"א להלכה ולמעשה. [ויש המעתיקים דבריו בלי להזכיר שם אומרם. שרא להו מרייהו. ופעם כשעסק מרן בענין מסוים, הבאתי לפניו מה שכתב מחבר אחד, ובראותו כי הביא דבריו מבלי לציין ממי לוקחה זאת, כתב עליו בתשובה כתב יד מה שאמרו בכתובות (יט.): גנב! גנובי למה לך?]. אולם אין בכל אלו לעמוד במקום ספריו הקדושים של מרן, שמהם יתד ופינה לספרי ההלכה כולם, כי ממנו ישקו כל העדרים, ובלעדיו לא ירים איש את ידו ורגלו להורות הוראה.

והמפורסמות אינן צריכות ראייה, שהלומד בתורתו של מרן זצ"ל, רואה אור מופלא שאין כדוגמתו, ותועלתו כפולה ומכופלת, כי יותר משהיה חכם, עוד לימד דעת את העם, להבין ולהשכיל שיטת הלימוד והפסיקה, ודרך הכתיבה, בסגנון צח ובהיר, ביראה טהורה ובדרך ארץ, ועונה גדולה מכולם. וראה מה שכתב מרן זצ"ל בשו"ת יחווה דעת חלק חמישי, (כללי מן השלמן ערוך, אות ה), מפני מה זכה מהר"י קארו שיתקבלו פסקיו בכל העולם. ובלי ספק יכוננו הדברים גם עליו בעצמו.

ופעם כששאלתיו על כך שמציין בספריו לספרים ומחברים אשר נהגו עמו שלא כהוגן, ענה ואמר לי: "יש הרבה שאינם נוהגים כראוי, אך אם הם כותבים דבר טוב, אני מביא אותם".

מה נכבד היום בהגלות נגלות אור יקרות, אור תורתו של מרן רבנו הקדוש זיע"א, המאיר לארץ ולדרים. ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. ובודאי גדולה שמחתו במתיבתא דרקיעא, בראותו המוני תלמידיו ושומעי לקחו ההוגים בספריו הקדושים והולכים לאורו הגדול, המאיר בשלהבת אהבת התורה. והרי הוא כניצב חי בתוכנו, כי מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים (מעניי ה:). תורתו מגן לנו, היא מאירת עינינו, והוא ימליץ טוב בעדינו, אכ"י".

מיועדים לכל שואל ומבקש לדעת דבר ה' זו הלכה, ויש בהם משום זיכוי הרבים שאין למעלה ממנו.

והנה בעוד יש המבקשים להראות בספריהם את כוחם וגבורתם, כנודע, גילה מרן זיע"א דעתו פעמים רבות, שרצונו שיהיו ספריו שוים לכל נפש, שיוכלו הכל ללמוד בהם, וכפי שהתבטא פעם "בספרים שלי ניתן ללמוד גם בשכיבה על מיטה"..." ולעיתים ראינו כיצד היה פותח ראשי תיבות על מנת להקל על הלומדים. וכמה פעמים ביקש שלא יודפסו ספריו עבי כרס יתר על המידה, כי יש הנרתעים ללמוד בהם מחמת כך.

ודבר שפתיים אך למחסור, כמה מסר נפשו על ספריו הקדושים, וכמה טרחו ויגע בכתיבתם, לנפותם נפה אחר נפה, הכל בכתב מיד ה' עליו השכיל. וזכורני, לפני מספר שנים, כאשר הוצע לו לצאת לכמה ימי נופש עם קווי ה' המחליפים כח, התבטא ואמר: "כמה שנים עוד נשאר לי לחיות? אם לא אקדיש כל רגע לכתובת הספרים הללו, שעניי ישראל נשואות אליהם, לא יהיה מי שיעשה זאת במקומי".

ובתקופת חוליו, כאשר נמנע ממנו לעסוק בתורה בהתמדה ולכתוב כהרגלו, נאנח ואמר "אם איני יכול ללמוד, אני לא שווה". כי לעולם ראה עצמו כלי שרת, לשרת בקודש ולזכות את עם ה', ובלעדי זה למה לו חיים.

ובשכר זאת אל חי נעלם, נתן לו שכרו מושלם, וחפץ ה' בידו הצליח לזכות את הרבים, להחזיר עטרה ליושנה ולהרים קרנה של תורה. דומה כי מזה דורות לא נמצא איש כמותו, שזכה להעמיד את התורה בכל קצוי תבל באופן מפליא. ופוק חזי, איך נתקבלו ספריו אצל כל שוחרי ההלכה, מגדולי תורה ויושבים על מדין ועד פשוטי העם. הלא דבר הוא.

□□□

ביותר גדלה שמחתו של מרן זצ"ל, באותם הקובעים לימודם בספריו תמידין כסידורן, ומוסיפים בהם לקח ופלפול. וכשיספרתי לו פעם, כיצד טרח אחד מחברי בית המדרש ליישב דבריו ולעשות להם סגורין, אורו פניו, וביקש להעניק לו ספר, ולכתוב הקדשה מכובדת על גביו, לעודדו ולהכיר לו טובה. ופעם אמר לי בזה"ל: "תלמד בספרי חזון עובדיה. יש שם הרבה דברים, שגם אני כשלומד אותם – נהנה".

ופעם סיפר בקורת רוח, כיצד התבטא הגר"ש וואזנר זצ"ל על ספרי שו"ת חזון עובדיה, באומרו: "אלו לא רק הלכות פסח, אלא כל התורה כולה".

הרב גדעון עטייה

מח"ס "משפטי אמת" - ב"כ על הלכות שכנים, ירושלים

סימן כה

פרסום שמות הדיירים שאינם משלמים דמי הוועד

בשאר חובות פרטיים, ובפרט שהבזיון כאן אינו פרטי אלא גם על משפחתו הקרובה לאשתו וילדיו, ואם הוא חטא – בניו ובנותיו מה חטאו עכ"ד.

ואפשר דלכך דעת הגר"נ קרליץ שליט"א, דירשמו רק את שמות הדיירים ששילמו ולשבחם על כך, אף שממילא יהא מובן מי לא שילם. ועוד נראה למעשה שהדבר אינו יעיל, כי הם בודאי יסירו את המודעה, ועשויים לקלל את מי שעומד בוועד הבית, וגם עלול לפרוץ מכך מחלוקת בין השכנים, וכעין שכתב ידי"נ הרה"ג עידן בן אפרים שליט"א (סע) בנידון, כמה מתפללים בביהכ"נ שקנו עליות לתורה באלפי שקלים, ואינם מעוניינים לשלם חובותיהם למרות שהם אנשים אמידים, האם מותר לתלות מודעה בביהכ"נ של שמות המתפללים שעדיין לא שילמו, שעל ידי כך יתביישו ויזדרזו לשלם. ולזה השיב: למעשה נראה שהדבר אינו יעיל, כי הם בודאי יסירו את המודעה, ועשויים לקלל את הגבאים, ותפרוץ מכך מחלוקת בבית הכנסת, ואף אם היה בדעתם לפרוע, כעת בדוקא לא יפרעו. ונראה דה"ט שייך גם לתשלום וועד הבית וכדפרישית. ונראה דכ"ש יהא קשה לדעת הגר"מ מאוזו שליט"א, שהתיר לפרסם אף שמות שוכרים שלא משלמים דמי וועד בית. ולדעתו אין לחלק בין דייר קבוע לבין שוכר דמותר לפרסם שמו בלוח המודעות, ואם עומד בדעתו יש להזמין לדין תורה. ומסתברא דכל הדיון הוא שכמה מן הדיירים אינם משלמים תשלומי וועד בית בגין הוצאות שוטפות כגון נקיון חדר המדרגות והלובי ושימוש במעלית והוצאות חשמל וכיו"ב שהם דברים שיש בהם צורך גדול. אבל בדברים שאין בהם צורך גדול אפילו דייר אחד יכול לפטור עצמו מתשלומים אלו וכמו שכתבנו בספרי משפטי אמת (ח"ב סי' א), ע"ש.

לסיכום: דיירים שאינם משלמים דמי הוועד, לכתחילה ראוי לפרסם את שמות הדיירים ששילמו ולשבחם על כך. ואם לא הועיל, יתבעו אותם לדין תורה, ובתנאי שיודיעו להם שעומדים לתובעם לדין תורה. ואין חילוק בין דיירים קבועים לבין דיירים ששוכרים דירות.

נשאלתי בבנין משותף שכמה מן הדיירים אינם משלמים תשלום דמי הוועד, האם מותר לפרסם בלוח המודעות של הבנין כדי לזרום לשלם את חובם. או לתובעם לדין תורה. שהרי בגללם עלולים להשבית את השימוש במעלית ושירותי הנקיון בבנין.

וזו תשובתי אלי: הן אמת שכתבו משם הגר"נ קרליץ שליט"א, דאין לרשום בלוח המודעות את שמות הדיירים שלא שילמו, אלא לרשום את שמות הדיירים ששילמו ולשבחם על כך, אף שממילא יהא מובן מי לא שילם. שכיון שהם חייבים לשלם, הרי זה כאילו הם כתבו את עצמם. ומשמע מדבריו דאפילו אם יתרו בהם שאם לא ישלמו אז יפרסמו את שמותם בלוח המודעות, ועבר זמן ולא שילמו ג"כ יהא אסור לפרסם. ומה שאמרו בגמ' בכתובות (דף מט.) שמפרסמים את מי שלא זן את בניו, הוא משום שאין עצה אחרת. אבל כאן הרי יש עצה שלא לפרסם את שמותם.

אולם הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו חשוקי חמד עמ"ס כתובות (דף מט.), ובספרו קב ונקי (ח"ב סי' מרפצ), כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, להתיר לרשום את שמות הדיירים שלא שילמו תשלום וועד בית ובתנאי שיתרו בהם מקודם לכן, ואין בזה לא משום הלבנת פנים ולא משום לשון הרע. והביא ראיה מהגמ' בכתובות (דף מט.): לגבי אדם שלא רוצה לזון את בניו הקטנים מכריזין עליו בשוק, העורב האכזרי זן את בניו ופלוגי לא זן את בניו. הרי שמותר לבייש אדם על שלא זן את בניו. וכמו כן מצינו שמותר לבית דין לתפוס ממון של הלווה ברחוב, ומסתבר דהתופס גורם להתקהלות של בני אדם ונגרם בושה ללווה ולא אסרו דבר זה. וכ"ש דיירים שעוברים על איסור גזל שנהגים ממה שאר הדיירים משקיעים בבנין והם אינם משלמים.

אלא שראיתי לידי"נ הרה"ג עידן בן אפרים שליט"א (עלון חו"ב להצגת משנה אלק רסח) דשדא ביה נרגא, דלא ברור הלימוד ממה שמכריזים על מי שאינו מפרנס את בניו, כיון ששם הדבר נוגע לחיותם של הילדים, והיא תקנה שנעשתה על ידי חכמי התלמוד לתועלת כלל הציבור למען ישמעו וייראו, וישתדלו בפרנסת ילדיהם ולא יטילו אותם על אחרים. משא"כ

הרב ניסן כהן

ראש כולל "נחלת מרדכי" ירושלים

סימן כו

אם חובה לישוב סביב השולחן קודם לברכת המוציא

שבירך ברכת המוציא היה ממתין עד שישבו כל המסובים סביב השולחן, ולאחר מכן היה מברך המוציא ומכוון להוציא ע"כ.

אלא שהמעין בדברי המ"א (ס"ק ס) שכתב לבאר דהיינו דוקא כשסועדים בבית דבזה כתב הש"ע דלא מהני אמירה לקביעות אא"כ ישבו בשולחן אחד. אבל בשדה שלא מצוי שיהיה שם שולחן הרי שגם בימינו הוה קביעות ע"י אמירתם "בואו ונאכל במקום פלוני" בלא שולחן.

ומדבריו למדנו שהקביעות נקבעת ע"י הדרך שבה רגלים לקבוע עצמם בכל מקום ובכל זמן ולפ"ז אפשר דגם בבית אם נוהגים בדרך שבטוחים אנו שקבעו עצמם יחד אפי' לא ישבו בפועל ש"ד. ולשם משל מצוי שהמברך המוציא בשבת להוציא יד"ח למסובים מבקש לזרו את הסועדים שיטלו ידיהם מהר ויבואו אל השולחן, ולשם כך הוא משמיע בקול הפסוק שנוהגים לומר קודם הברכה "עיני כל אליך..." ובכך כולם מזדרזים לרוץ למקומם, ופעמים בעודם רצים אפי' שעדיין לא ישבו בפועל כבר פותח המברך ומברך המוציא.

ולענ"ד נראה דאין בזה משום ביטול הקביעות, דכיון שבשעת הקידוש ישבו כל אחד ואחד במקומו סביב השולחן וקמו רק לצורך הנטילה ע"ד לחזור למקומם, אפי' שלא ישבו בפועל ש"ד כל זמן שנמצאים בסמוך למקום מושבם. ומה שכתב בש"ע דבעינן ישיבה בדוקא ולא מועיל אמירה, לפי שדיבר במציאות שלא מצוי שיקבעו עצמם ע"י אמירה כשנמצאים בבית עד שישבו בפועל, ולעולם לא בא הש"ע לאפוקי מקרה שבו יש ודאות שכל אחד יחזור למקומו מיד לאחר הנטילה, דבזה אפי' שעדיין לא ישבו בפועל יכול המברך לברך לכתחילה כאשר נמצאים בסמוך למקום מושבם ובדעתם להזדרז ולהגיע לשם.

ולא דמי למש"כ הט"ז (סי' תרמג ס"ק ז) בטעמו של הרמב"ם שמברך לישוב בסוכה מעומד ורק אח"כ

שאלה: מצוי הדבר בישיבות בשבתות שאחד הבחורים תופס ללחם המשנה ומברך, והורזים מצטופפים לשמוע ברכתו לצאת ידי חובה ופעמים שאינם יושבים, והשאלה הנשאלת האם באופן שאחד מברך ברכת המוציא ומכוון להוציא ידי חובה את כל המסובים יש חובה שכל המסובין ישבו בדוקא סביב השולחן, או שמא אף בעומדים או שיושבים מחוץ לשולחן הם יוצאים יד"ח?

תשובה: שנינו (ברכות מ.ג.) היו יושבים לאכל כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסבו אחד מברך לכולם, ונתבאר בגמ' שפעמים יכל אחד לברך לכולם ואפי' שלא הסבו, והיינו באופן שקבעו עצמן לאכול במקום מסוים. ואמרו "נלך ונאכל לחם במקום פלוני", ובתוס' (שם ד"ה ה"ט) כתבו דהאידינא שאין אנו רגלים בהסיבה, ישיבה שלנו הוי כקביעות סעודה.

והנה היה נראה לומר ע"פ האמור, שאף בימינו אם קבעו לאכול יחד במקום אחד. אפי' כשאין כולם יושבים ממש סביב השולחן יכל האחד לברך לכולם. אלא שבב"י (סי' קסו) כתב על זה שאין לומר שישביה בימינו הוה כהסיבה בימיהם לגמרי וכשם שבימיהם כשקבעו מקום לאוכל בו אפי' בלא הסבו חשיב קביעות בכדי שיצא יד"ח בברכת המברך. אף בימינו גם כשלא ישבו בפועל סביב השולחן. כל שקבעו עצמן חשיב קביעות. דזה אינו, שכל שאין ישיבה אין קביעות וכ"פ בש"ע (שם סעי' יא) לדין אפי' קבעו מקום לאכילתן או בעה"ב עם בני ביתו לא מהני אא"כ ישבו בשולחן אחד או במפה אחת.

ולכא' משמע שעל המברך להקפיד שלא להתחיל בברכה, עד שכל המסובים שישבו סביב השולחן בפועל. וכן כתב בספר חזון עובדיה (שנת ז' עמ' קעז) בזה"ל "על בעל הבית הבוזע מן הלחם משנה להמתין לכל המסובים עד שישבו במקומם ויכוון להוציאם ידי חובת ברכת המוציא".

ובס' אורחות מרן לג"ר דוד בנו של מרן הגרע"י (ס"ז עמ' תעו) כתב: כי מנהגו של אביו היה שקודם

מסובים ומקצתן שאינם מסובין אחד מהמסובין מברך לכולם ומוציא אפי' לשאינן מסובים. ועפ"ז כתב הכה"ח דה"ה לדידן אם יש אשר יושבים על יד השולחן ויש אשר אין יושבים, מברך אחד מן היושבין לכולם ומוציא גם לשאינו יושב על יד השולחן, וכתב שכן פסקו המאירי מרדכי והאשל אברהם ע"ש.

ומשמע שדעתו שיכול המברך להוציא לכתחילה אפי' כשמקצת מן המסובין עומדים וכל הקפידה שלא יהיו כולם עומדים.

וביותר יש להקל בזה עפמ"כ הגר"א בביאורו להגיה בש"ע "דבאמת לא בעינן כלל שולחן אחד או מפה אחת היכא שקבעו מתחילה לאכול יחד, אלא כל שיושבים ואוכלין ביחד דהיינו שאינם מפוזרים אחד הנה ואחד הנה מצטרפין" ע"כ.

והרי שאף הגר"א הבין שהעיקר הוא שנדע שנקבעו כולם לסעוד יחד והיינו באופן ואינם מפוזרים שפיר דמי [אלא דבזה כתב בכה"ח (סג) דבשני שולחנות צריך שבכל שולחן יהיה אחד שיברך לאלו שבשולחנו ואפי' באופן וכולם יושבים ע"ש].

ועל כן נראה דבאופן והיו יושבים על יד השולחן בשעת הקידוש קודם לנטילה ורק אח"כ הלכו ליטול ידיהם כשבדעתם לשוב למקומם מיד לאחר הנטילה, הרי שאין אותה הליכה מבטלת אותם מקביעותם, וכל שחזרו למקומם ונמצאים סמוך למקום מושבם, אפי' כשעדיין לא הספיקו לשבת בפועל, יכול המברך לברך המוציא ולהוציא את השומעים אפי' לכתחילה, והנלעד"כ.

ואחר כתבי כל זאת שאלתי לראשל"צ מו"ר הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, והשיבני שלכתחילה צריך שישבו ורק בדיעבד אינו מעכב, וכאשר טענתי בפניו הטענות הנ"ל ביקש שאשלח לו הדברים בכתב והוא יעיין בהם, אלא שעדיין לא נסתייע מילתא.

סיכום: בימינו שדרך הסועדים לאכול סביב שולחן אחד נראה דגם כאשר לא יושבים בפועל סביב השולחן אלא חלק מהמסובין נמצאים בסמיכות לשולחן בדרכם מהנטילה לישוב במקומם, או שמשום מה עומדים במקום מושבם, חשיב לקביעות סעודה על אף שאין כל המסובים יושבים סביב השולחן, ויכול המברך להוציאם ידי חובתם בברכת המוציא. הנלעד"כ, וההכרעה נתונה ביד גדולי הדור.

יושב, משום שאין קביעות ניכרת אלא ע"י שישב ממש בסוכה שמראה בזה שרצונו להתעכב בה, משא"כ אם הוא נשאר עומד לא ניכר כ"כ שהוא קובע ישיבתו בסוכה. שאפשר שתיכף יחזור ויצא מן הסוכה. ולכן יש לברך לכתחילה לישוב בסוכה קודם שישב שתהיה הברכה עובר לעשייתה עכת"ד.

דיש לחלק דשאני סוכה שאינה מיועדת רק לשם אכילה לכן בעינן שישב שיהיה ניכר שבדעתו לאכול אחר ברכת לישוב בסוכה משא"כ בקידוש שאפי' עומד ליד השולחן כשניכר שבדעתו לשבת מיד, שפיר דמי וכנ"ל.

ואכן הב"י בעצמו בהל' קידוש (סי' רע"א) כתב דלא בעינן לקביעות דוקא שיהיו יושבים סביב השולחן אלא אפי' עומדים בסמיכות לשולחן הוה קביעות וז"ל: ולי נראה שהמקדש מעומד נמי כיון שסמוך לשולחן הוא שפיר מיקרי במקום סעודה ע"כ.

וכבר בתוס' (נרכות מג. ד"ה הו"ל) מצאנו שכתבו זאת לגבי הבדלה וז"ל: וצ"ע קצת מהבדלה שאנו מבדילים מעומד, והיאך אנו פוטרים את האחרים מן היין ומההבדלה אחר שאין אנו לא יושבים ולא מסובין? – וי"ל שמתוך שקובעים עצמם לצאת ידי חובת ההבדלה קבעי נמי אכולה מילתא, ומ"מ טוב ונאה להבדיל מיושב. ע"כ. אתה הראת לדעת שגם בימינו אין קביעות סעודה מתבטאת דוקא בישיבה סביב השולחן אלא כל אופן שאנן סהדי כי בכוונתו לקבוע עמהם ושיש גלוי דעת לכך ע"י מעשיו חשיב לקביעות.

וזכורני שבעת לומדי בישיבה הגדולה "פורת יוסף" בעיר העתיקה שבירושלים (צ"ן השנים תשמ"ט - תשמ"ג) והיה המנהג בשבת לערוך השולחנות שורות שורות, ומיד לאחר הקידוש היו הבחורים מזדרזים ליטול ידיהם, וכל מספר בחורים שנזדרזו התקבצו סביב בחור שאחזו בידו שתי חלות כשחלקם יושבים על ידו וחלקם הסתפקו בעמידתם בסמוך למברך, והטיית אוזנם לברכתו. ומעולם לא שמעתי מי שהעיר על כך. שכל היוצאים ידי חובה צריך שיהיו יושבים. ומן הסתם מנהג זה הושרש עוד מהדור הקודם, כשכל מחזור לומד זאת ממחזור שלפניו.

גם בכה"ח (ס"ק פג) אחר שהביא דברי המ"א (ס"ק ס"ג) שכתב לגבי היסבה בימיהם שאם היו מקצתן

הרב יהודה חטאב

מח"ס "מבין שמועה", ועוד, ירושלים

סימן כז

לקט פרפראות על הרמב"ם - מתוך ספרי מרן זיע"א

כידוע בספרי מרן זצ"ל יש (זנוסף לפסקי דינים כמוזן) גם פרפראות, מעשיות, מליצות, פתגמים ועוד, את כולם אספתי בספר "אוצרות עובדיה" (זכמ"י עדיין), ומיינתי אותם לפי אותיות א-ב, וכאן העתקתי משם לקט פרפראות על הרמב"ם, מלוקטים מכל ספרי מרן, לקראת יומא דהלולא דמרן ג' חשון, תנצב"ה.

יא. הרא"ש לא היה רגיל ברמב"ם. (יצי"א ח"ז אות אה"ע סי' ט אות א' משם יש"ע).

יב. כשרים לא נהגו כמותו. (יצי"א ח"ט סי' ט' אות א').

יג. כשיש סתירה ברמב"ם בין החיבור לתשובה, איך ההלכה. (יצי"א ח"י סי' לו אות ז' זעהרה).

יד. האם הרמב"ם כתב על עצמו "העובר בכל יום בשלשה לאויין"? (יחוד ח"ג סי' פא).

יז. במקומות אלה נוהגים תמיד כהרמב"ם חוץ מג' מקומות. (יחוד ח"ה כללי מרן הש"ע שזנוסף הספר, משם שו"ת יכין וזעו).

יח. כאשר נפטר הרמב"ם נכנסו הקהל לביהכ"נ וקראו בפרשת ברכות וקללות, והפטירו בנביא משה עבדי מת. (חזו"ע ארצע תעניות, הלכות התפילה ואמירת ענוו, הערה ז, משם אבודרהס).

יט. מנהגנו לפסוק כדעת הרמב"ם במקום שמרן לא גילה דעתו. (יחוד ח"ז סי' קמ אות ז' זשס אור לזיון).

יז. המורה מתוך הרמב"ם בלי לדעת המקור בגמרא יכשל בדין ובהוראה, ושמעתי מפי אדם גדול בברצלונה שאמר, בשלשה ספרים שלמדתי אני מבין את הרמב"ם, אבל זרעים וקדשים שלא למדתי אני מבין בהם כלום, וידעתי שכן הוא להם (לאלו שפוסקים מהרמב"ם צלי לדעת המקור זש"ס) בכל ספריו. (שס סי' קנג אות יא זשס שו"ת הרא"ש).

א. כתב שלחן גבוה בכלליו שדרך מרן לפסוק כהרמב"ם אף נגד הרי"ף והרא"ש. (יצי"א ח"ז יו"ד סי' כא אות ז).

ב. אין דרך הרמב"ם לכתוב אלא מה שכתוב בש"ס להדיא. (יצי"א ח"ג אור"ח סי' יז אות ג', ועוד זעהרה מקומות).

ג. הרמב"ם נחשב כמרא דאתרא, אבל לא כשמרן חולק עליו. (יצי"א ח"ג ח"מ סי' ד' אות ה).

ד. הרמב"ם אינו מאמין בשדים ומזיקין. (יצי"א ח"ד סי' כא אות ג' ד"ה ואשר).

ה. הה"מ נאמן ביתו של הרמב"ם, וכתב בשו"ת הרדב"ז שכ"מ שיש מחלוקת בדעת הרמב"ם הוא סומך על הה"מ, שהיה אדם גדול, ועוד שכיון שבא לפרש דברי הרמב"ם ודאי דקדק בהם כל הצורך. (שס סי' לג אות יז).

ו. דרכו של הרמב"ם לתפוס לשון התלמוד בקיצור, ומה שנפרש בש"ס נפרש ברמב"ם. (שס).

ז. דרך הרמב"ם לפסוק כהירושלמי. (שס סי' לה אות ה ד"ה אולס).

ח. הרבה פעמים הרמב"ם חוזר בו ביד החזקה ממש"כ בפירוש המשנה. (יצי"א ח"ו סי' יז אות ז).

ט. יש להשתדל לבאר דעת הרמב"ם כדעת רבו הרי"ף, ודעת הרי"ף כדעת הרמב"ם. (יצי"א ח"ז סי' נט אות א', ע"פ הכ"מ ועוד).

מודעא רבה לאורייתא

הרינו להודיע כי אין לסמוך הלכה למעשה על פסקים המובאים בגליון זה, ואף אם נכתבו הדברים בדרך פסק, שאין זה אלא להתלמד ולעורר את לב המעיין. ולא יהיו ח"ו בכלל אלו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה כב) על הפסוק "כי רבים חללים הפילה", זה שלא הגיע להוראה ומורה.

למעט מאמרים שהבאנו מפיהם ומפי כתבם של גדולי ישראל ופוסקי הדור היושבים על כסא ההוראה

הרב עוזיאל דיעי

דומ"צ ורב בקהלת "אור יצחק"
וראש כולל "אור אברהם", רחובות

סימן כח

להמשיך את דרכו של מרן זיע"א

מליצי יושר. לכן אמר דוד הלא תדעו כי שר וגדול נפל היום הזה בישראל. וכן רבינו הגדול מרן זצ"ל שר וגדול נפל היום הזה - הכל מכוחו, הכל מכח שקדנותו, הכל מכח ההתמדה שלו בתורה, גדול בחכמה, גאון אמיתי בתורה, בקי בכל התורה כולה, סיני ועוקר הרים, לכן אין לנו תמורתו. חכם שמת מי מביא לנו תמורתו מי מביא לנו חליפתו.

כמה היה גדול כח שקדנותו בתורה. עצום כמה כל דקה היתה חשובה. אם נעייין בספריו הרבים נראה לאורך כל הספרים יביע אומר יחווה דעת חזון עובדיה ועוד, כמה למרן הלימוד תורה היה חשוב לו. המון תשובות ביביע אומר שמתעסקין בענייני עגונות, בתוך התשובות נראה כמה אהבת תורה היתה למרן, כמה הוא והתורה היה אחד זה היה דרך חיים לא סיסמה.

יש בהלכות נטילת ידים הרב דן, באדם שהיה בשירותים ואח"כ רוצה לאכול, וכתב הרב שיטול ידיו יברך על נטילת ידים ואח"כ יברך אשר יצר, פעם אחד מהמקורבים שאל את מרן למה שלא ישטוף ידיו יברך אשר יצר ואח"כ יטול ידיו לסעודה, אמר לו הרב החצי דקה הזו של שטיפת היד זה ביטול תורה. פשוט מדהים הרב חשש גם לחצי דקה של ביטול וזה בפסק הלכה. [ועיי' להלן בסי' לא אות קכ. **המערכת**].

זכורני בערך בשנת תשמ"ז שהוקמה תנועת "אל המעיין" ע"י הרב, כמה שמח שמחה גדולה על השיעורי תורה שיפוצו בארץ על עוד הרבצת תורה.

בסדר אליהו (פקד ד' אות ה) איתא, ומשה בן מאה ועשרים שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחו, ללמדך שמאור פניו של משה נכנס עמו לבית עולמו, ולא משה בלבד אלא כל תלמיד חכם שעוסק בתורה תמיד עד יום מותו, כאילו לא מת, הוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים.

והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים כוכבים לעולם ועד. הכוונה כשם שהכוכבים אלו נראים בעינינו כנקודה קטנה של אור, אולם רבים מהם פי כמה מליונים מכל כדור הארץ, כך מצדיקי הרבים לנו קטנים בגודלם אך ערכם עצום ורב אצל הקדוש ברוך הוא. צא ולמד מה שכתב רבינו בחיי בעל חובת הלבבות שאפילו החסיד הגדול ביותר שיגיע לתכלית השלמות בתיקון הנפש אצל ה' יתברך, ואפילו אם יהיה קרוב למדרגת מלאכי השרת

איתא¹ במועד קטן (כה:): כד נח נפשיה דרבינא פתח עליה ההיא ספדנא, תמרים הניעו ראש על צדיק כתמר. נפלה עטרת ראשנו, אוי נא לנו כי חטאנו. על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עיננו. ולכאורה צריך להבין מה כל החרדה הזאת הרי אמרו חז"ל בקידושין (עג:): ובמדרש רבה פרשת חיי שרה ובמדרש קהלת אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר וזרחה השמש ובא השמש עד שלא שקעה שמשו של משה זרחה שמשו של יהושע, עד שלא שקעה שמשו של יהושע זרחה שמשו של עתניאל בן קנז, עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי, ובהם זו נחמתנו שנברא צדיק כמותו.

ותירצו המפרשים שאע"פ כן אין בהכרח שהצדיק שנברא יהיה גדול בתורה כמו הצדיק הראשון. וכמאמר חז"ל (ע"ז ע"ג): זקנים שבאותו דור אמרו פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה, כי הדורות נמצאים בירידה והפרנס לפי הדור. מעתה כמה חסרונו של מרן רבנו הגדול בסילוקו מן העולם. וכן אמרו בירושלמי סוף הוריות, כשנפטר רב סימן הספידו רב הילאי ואמר, כתוב (צ"ז ע"ג) כי יש לכסף מוצא ומקום לזהב ינוקו ברזל מעפר יוקח ואבן יצוק נחושה, כל אלו שאבדו יש להם תחליפים אבל תלמיד חכם שמת מי מביא כיוצא בו. אין לנו חליפתו אין לנו תמורתו. מי יתן לנו כמרן זצ"ל אשר כל התורה היתה שגורה על פיו וכל רז לא אניס ליה, לן יאות למבכי לן יאות למספד על צדיק כתמר בלב חמרמר.

דוד המלך ע"ה בהספדו על אבנר, הלא תדע כי שר גדול נפל היום הזה. צריך להבין מה כונתו של דבר "הלא תדעו", הלא כולם יודעים שאבנר היה גבור ושר צבאו של שאול, זה לא היה חידוש.

אלא ישנם שני סוגי אנשים הנקראים שר, יש איש ברוך כשרונות והולך מחיל אל חיל וברוב חכמתו ובינתו הולך ועולה מדרגה לדרגה עד שממנים אותו כשר צבא. ויש אדם שממנים אותו ע"י עושרו או קשרים, ע"י אנשים שאוהבים אותו וממנים אותו לשר צבא.

והנה כאשר רואים את אבנר שר צבא ישראל לא היו יודעים אם בזכות עצמו נהיה שר צבא, או ע"י

¹הספד שנאמר בבית הכנסת "בית א-ל" ברחובות, במלאת ימי השבעה לפטירת מו"ר מרן מופת הדור פאר הגולה רבנו עובדיה יוסף זצ"ל.

שלום ינוחו על משכבותם, ואחר שנה מפטירתו מעלים אותו למדרגה יותר גבוהה והיינו הולך נכוחו כי אע"פ שנאמר במתים חופשי כיון שאדם מת נעשה חופשי מן התורה ומן המצוות, אך כשם שאמרו ברא מזכה אבא כך התלמידים מעלים את הרב למדרגה יותר גבוהה.

איתא בברכות, רבי אליעזר חלש, על לגביה רבי יוחנן חזה דהוי גני בבית אפל, גליה לדרעיה ונפל נהורא, חזייה לרי אליעזר דקא בכי, אמר ליה אמאי קא בכית אי משום תורה שלא אפשר, שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט, ואי משום מזוני לא כל אחד זוכה לשני שולחנות. אמר ליה על האי שופרא דבלי בארעא קא בכינא, רבי יוחנן היה משפירי דירושלים שחלף והלך לו, ולכן בכו. גם רבינו שהיה מגאוני הדור הקודם חלף והלך לו כמה מרגישים אנו יתומים.

המקובלים אומרים שכל המצוות והמעשים טובים שעשה כל ימי חייו מאכסנים אותו בעולם העליון ואחר פטירתו כשעולה למעלה, לוקח את כל מעשיו איתו ואומר "הנה הבאתי מראשית כל פרי האדמה אשר נתת לי ה'", אבל אין לו יכולת לקחת אותם אלא ע"י ההספד כשבאים חכמים ומספידים אותו אז נותנים לו יכולת לקחת אותו למעלה, לכן ההספד אינו רק בשביל האנשים ששמעו את צדקותו וגדולתו של הנפטר וילמדו ממעשיו, אלא גם בשביל הצדיק שתהיה לו יכולת לקחת את המעשים הטובים ולהביאם לפני הקב"ה. ולכן בהספד יש גם את יקרא דחיי וגם יקרא דשכבי.

נאמר באיכה זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם, משל לסוחר גדול שהחזיק בית חרושת לחליפות ע"י עשרות פועלים, ובסיום היה מקבל מהם עשרות חליפות במידות שונות אל החנות שהיתה במרכז העיר, וע"י כך היתה פרנסתו ברווח. לימים פרצה דליקה בחנות שלו ונשרפה החנות וכל מה שבתוכה, והיה לו היזק רב וקיבל את הכל באהבה. אחר שבוע ימים ביקר בבית חרושת שלו וראה את הפועלים עושים מלאכתם רמיה, זה קורה עיתון וזה שותה קפה וכיוצא בזה. באותה שעה פרץ בבכי והיה מתאנח בשברון לב, שאלוהו מקורביו מדוע כשפרצה הדליקה בחנותך ונשרפה כל תכולתה והיה לך היזק גדול לא בכית ואילו עכשיו אתה בוכה תמרורים? השיב להם, כשהחנות נשרפה אמרתי ה' נתן וה' לקח והייתי מתנחם בחשבי כי יש לי עוד תקוה שהפועלים ישלימו את החסר, אולם עתה כשראיתי שהפועלים עצלים ועושים מלאכתם רמיה לכן אני בוכה. זהו זקנים משער שבתו שאלוהו מקורביו מדוע כשפרצה ומ"מ נחמתנו שבחורים ישקדו על לימודם וימלאו את חסרונו של הצדיק, אולם אם אין הבחורים שוקדים ומתמידים כראוי אוי לנו על שברנו. לכן אנו נחלץ חושים ונמשיך בתורתו של מרן ובמעשיו בשקידה בתורה, וע"י זה יבולע המות לנצח ומחה ה' אלוקים דמעה מעל כל פנים.

במידותיהם הטובות ובמנהגיהם הנחמדים והמשובחים ובהשתדלותם העצומה בעבודת הבורא ובאהבתם הזכה בו, עדיין לא יגיעו לזכויות מי שמורה ומדריך את בני האדם אל הדרך הטובה והישרה, ומיישר את הרשעים אל עבודת השם יתברך ולקרבתם לצור מחצבתם, ולהחזירם בתשובה שלמה, שזכויות אלו נכפלות בכמה מונים בעבור זכויותיהם של אלו במשך כל הימים וכל הזמנים. משל למה הדבר דומה לשני סוחרים שהאחד היה לו סחורה אחת והרויח בה פי עשר משוויה, והגיע הכל למאה דינרי זהב. והשני היה לו סחורות רבות והרויח בהם כפל אחד בלבד, אבל מפני שהיו סחורות הרבה הגיע הכל לעשרת אלפים דינרי זהב. כך מי שמתקן אלא את נפשו בלבד תהיה זכותו מועטת, ומי שמתקן את נפשו ונפשות רבות עמו תכפל זכותו כפי הזכויות של כל מי שיתקן ויקרב לצור מחצבתו, וכמו ששינונו כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו.

היו יחידי סגולה בעם שלמרות התעלותם בתורה ידעו לרדת אל העם ולהשכילם, ככתוב על החכם באדם (קהל"ט יג) ויותר שהיה קהלת חכם עוד לימד דעת את העם ואיזן וחקיקר ותיקן משלים הרבה, וכדאיתא בגמ', ובמשליו הרבים השכיל ללמד את העם דעת ותבונה לפי כח השגתם ושכלם.

מעשה בחכם אחד שהציעו לו לומר שיעור בפני כולל אברכים, ופחד מלחץ הציבור והלך להתייעץ עם החפץ חיים, אמר לו החפץ חיים כמה זמן למדת היום, אמר לו למדתי שעתים אמר לו החפץ חיים אני למדתי חמישים שעות, התפלא אותו אברך כיצד, אמר לו החפץ חיים כיון שאני מלמד חמישים איש נחשב הדבר כאילו למדתי חמישים שעות, הבין אותו אברך כי ודאי שכדאי לו לזכות וללמד אנשים אחרים ולזכותם בתורתו. וזהו "בא בימים" - שיזכה אברהם אבינו גם בימיהם של אנשים שהכניסם תחת כנפי השכינה שהימים שלהם נחשבים כשלו. הרב כמה טרח ויגע להרבות שיעורי תורה, כמה טרח בשיעור הלווין שמאות אלפים ישבו והאזינו לכל תורתו של מרן.

בגמ' במסכת כתובות (קד). איתא בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלוש כיתות של מלאכי השרת יוצאים לקראתו, אחת אומרת יבוא שלום, ואחת אומרת הולך נכוחו, ואחת אומרת ינוחו על משכבותם, שנאמר יבוא שלום ינוחו על משכבותם הולך נכוחו. ושאל מרן זצ"ל למה הקדימו חז"ל הכת שאומרת הולך נכוחו קודם הכת שאומרת ינוחו על משכבותם שלא כסדר הכתוב. ותירץ שבשעת פטירתו של הצדיק הסדר הוא שהכת הראשונה מקדמו בשלום, השניה מראה לו את הדרך לגן עדן, היינו הולך נכוחו, והשלישית ינוחו על משכבותם, ושם ינוחו יגיעי כח. אולם הפסוק מדבר על הצדיק אחר כל שנה ושנה ביום פטירתו כשהניח תלמידים עוסקים בתורה ובהוראה שאז עולה ממדרגה למדרגה, ולכן אמר יבוא

הרב אביה שמריה חדוק

מח"ס "אשי ה" ועוד

סימן כט

רסיסים ושביבים לכבודו של מרן זיע"א

מדרשו וכדומה, היה ממלמל פרקי אבות בעל פה. ויש בזה גדלות מיוחדת, שפעמים אדם רוצה לנצל את הזמן כדי להספיק לכתוב עוד חיבור או ללמוד עוד מסכת, וזה טבעי, שרוצה להוסיף עוד ידיעה בתורה, אבל לנצל רגעים בלימוד פרקי אבות בע"פ, אין מזה שום הנאה כלל. וזה תורה לשמה גרידא. ולא בחנם זכה רבנו זצ"ל לכלל המעלות שמנה ר"מ בריש פרק ו' דאבות ונעשה כמעייין המתגבר וכנחל שאינו פוסק וכל העולם כולו כדאי הוא לו (וכמ"ש מ"ר מן ראש הישיבה שליט"א על רבנו זצ"ל בס' מקור נאמן ח"א עמ' עו).

זיכוי הרבים

כמה הגדיל והרחיב גבולות התורה והקדושה, ילאה העט לתאר, כמה מסר נפשו למען זיכוי הרבים, לקרב כל יהודי, ולחזק כמה שיותר שכבות בעם. ועם כל גדלותו בתורה, ושקיעותו ושקידתו, מצא לנכון את הזמן לנסוע מעיר לעיר לזכות את הרבים³. ומי איננו זוכר את רבנו זצ"ל בנסיעתו במסוק ממקום למקום ברחבי הארץ בחודש אלול,

³ וראה דבריו היקרים בשו"ת יביע אומר ח"ב (תא"ו ס"ס יט) אודות ת"ח שבדור שעליהם מוטל לשמור משמרת הקודש, להבין ולהורות, להלכה לדורות, את החקים ואת המשפטים והתורות. ותמן יסודו בדברי תנא דבי אליהו רבה (פ"א) על אותם ע' אלף שנהרגו בגבעת בנימין לפי שהיה להם לסנהדרי גדולה לקשור חבלים של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם למעלה מרכבותיהם ויחזרו בכל ערי ישראל וילמדו את ישראל וכו'. עכ"ד. ובהערה שם מכת"י (שנדפסה צמח צדק) הוסיף וז"ל: ואע"פ שזה גורם עייפות גדולה לדבר שלש וארבע שעות רצופות ביום שבת קודש מחיל אל חיל מביהכ"נ לביהמ"ד. אין מקום פיטור לומר דהלא מנוחה בשבת תענוג. שאם לא עכשיו אימתי. הלא זה היום עשה ה' בכדי שבעלי בתים יעסקו בתורה כמ"ש לא ניתנו שבתות וי"ט אלא לעסוק בהם בתורה וכו'. ע"ש דברים כדרבונות. ונאה דורש נאה מקיים. זיע"א.

פניני הוד¹ מארחות חייו של רבנו הגדול רבן של כל בני הגולה עטרת תפארת ישראל² מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל.

ניצול הזמן

אחד הדברים הבולטים ביותר אצל מרן זצ"ל היה ללא ספק ניצול הזמן עד בלי די, מצעירותו ועד זקנותו, לא פסיק פומיה מגירסא. ושהיה מוזמן לאירועים שונים כגון לסנדקאות וכיוצא היה מחשב זמן הנסיעה רבע שעה הלך רבע שעה חזור וכדומה (כאה בס' רבנו עמ' ה'). ממש לרגעים תבחננו. ובחייו שמעתי ממקורביו, שכשהיה עולה לביתו מבית

¹ בס"ד ג' מר"חשון התשע"ז. אמר הכותב, הנה במלאת שלש שנים לעלותו של מרן זצ"ל לשמי שחק, והלב הומה זכרונות וגעגועים לדמותו הבלתי נשכחת, אמרתי להעלות קצת גרגרים מארחות חייו, למען ידעו דור אחרון בנים יולדו מעט מגדלותו, ויאורו הגדול, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, וזכותו תגן עלינו ועל כל ישראל. אכ"ר.

ואביא כאן רמז קצר שנתחדש לי בשבת בראשית (שנת שקודס יומא דהילולא דליה) בפסוק האחרון שבפרשת בראשית כתוב "ונח מצא חן בעיני ה'", וחישבתי ומצאתי כי שמו של רבנו "עובדיה יוסף" עולה בגימטריא רנ"ג, כמספר "ונח מצא חן", כי מצא חן בעיני אלהים ואדם. ותיבות "בעיני ה'" רמז לחתימת רבנו זצ"ל בצעירותו: ב"ס (כא סימן) עינ"י (עוצדיה יוסף נכו יא"ה) תמיד אל ה' (כאה למשל ז'לום נקונן צ"ת הלל ג' עמ' מד). והוא כפתור ופרח.

² כך התבטא מרן ראש הישיבה שליט"א על מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בביקורו האחרון בישיבתנו הקדושה ישיבת "כסא רחמים" תכ"ץ בכסלו התשס"ו, והוא מורכב על שני פסוקים "והיית עטרת תפארת ביד ה'" (ישעיה סג, ג), ו"תפארת ישראל" מאיכה (ג, א). והוא כעין התואר שתיאר מרן הב"י ז"ל את הרמב"ם בשם עטרת תפארת הפוסקים (ע"י צ"י צמ"מ סי' ר"ז). ובאמת תואר זה יצדק לרבנו זצ"ל אשר היה עטרת תפארת לכל ישראל, וכל העם עונים אחריו מקודש מקודש. והארץ האירה מכבודו. זיע"א.

ופעם הייתי בלוייתו אחד מגדולי הדור זצ"ל ושמעתי אחד מקהל המלומים אומר לחברו שחכם זה לא היה מחובר לציבור וכו'. ומרוב שהתרגלו למרן זצ"ל שבכחו הגדול הפליא פלא לעסוק בתורתו ובחיבוריו עד כלות הכחות וגם לזכות את הרבים במקביל, התפלאו על חכמים שאינן כן. ובאמת הדבר קשה מאד לשלב הכל. ואין מלאך אחד עושה שתי שליחויות. ורק יחידי סגולה יכולים לעשות כן. ואשרי הזוכה לנצל כל כחותיו לכבוד ה' יתברך ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולזכות את הרבים עד בלי די, שודאי זוכה לעזר רוחני ממעל.

כחו בהוראה

למפורסמות אין צריך ראייה, על כחו בהוראה של רבנו ע"ה, והרי זה כמעיד על השמש שמאירה, דמאי קמ"ל. ומו"ר ראש הישיבה שליט"א רמז כי שמו של רבנו בגמטריא האריו"ל (כ"ג) כי כחו בהוראה ככחו של האר"י בקבלה (א"ת סלו הסשע"ד, וסוז נדפס נס' מגדולי ישראל ח"ג עמ' של"ז). וכידוע אין כמעט ענין שלא נשתטח בו, מענייני אורח חיים כהלכות תפלה וברכות שבת ומועדים, וכל מרחבי יורה דעה, וכלה בהלכות אבן העזר החמורות, והכל התדפקו לפתחו בעניינים חמורים של אבן העזר, גטין וקידושין, עגונות, וממזרות וכו'. וכאשר ידענו מקצתם מקרוב בשבתנו בשבת תחכמוני בביהמ"ד יחיה דעת תכב"ץ. ותשובותיו בעניינים אלו ביביע אומר משמשים יסוד מוסד לכל יושבי על מדין כידוע ומפורסם.

ואשרינו שזכינו שבזקנותו של רבנו, השקיע כל מרצו בכתיבת סדרת הספרים הנפלאה חזון עובדיה, על המועדים ועל שבת ושמחות ועוד, אשר כמעט לא משים ספרים אלו במועדים מידי של כל צורבא מרבנן, ובהם פסקים ערוכים כמעט לכל שאלה וענין בבחירות נפלאה ויקרה כדרכו של רבנו זצ"ל, והם ממתיקים את החגים, ומאירים את המועדים באור יקרות. וזכה לכך היות שמעבר לעמלו בתורה עד כלות הכחות, ועד השעות הקטנות של הלילה, מילדות ועד שיבה, השקיע מרצו לקרב את הרחוקים ולזכות את הרבים, ולכן מהשמים סייעו בידו, שזה וזה עלה בידו בכפל כפלים. כי העושה רצון ה',

מעיר לעיר וממדינה למדינה, ובכל מקום נקבצו באו לך אלפי אנשים, ואחר שדורש להם חכמה ומוסר, היה מקבל עול מלכות שמים בציבור באמירת שמע ישראל וה' הוא האלקים. וכמדומה שהוא הראשון שחידש דבר זה לקבל עול מלכות שמים אחר הדרשה, ולא דוקא בתפלה או בסליחות וכדומה. ואיזה התרגשות היתה אוחזת בקהל בזמן קבלת מלכות שמים. ומי יודע כמה התעוררו לתשובה ע"י הכנסים הללו. אשרי עין ראתה כל אלה, אשרי עין ראתה כהן בהוד ועטרת, מלא מאור נוצץ עוטה כאדרת... אשרי עין ראתה סביב מעילו פעמונים, מלא מאור נוצץ משיב אמרים נכונים... (ממוך הפיט למוסף יו"כ).

יודוע אשר סיפר רבנו זצ"ל בהקדמתו לספרו הגדול טהרת הבית ח"ב (עמ' י"ד) שעלה במחשבה לפניו למעט בהופעותיו ברבים כדי להתמסר יותר לעריכת חיבוריו, ורעיונוהי על משכבוהי סליקו, ובו בלילה נגלה אליו בחלום רבנו יוסף חיים זצ"ל, ופניו מאירות כזהרי חמה, והתיישב ליד השלחן, וראה אחד מחיבוריו והתחיל לעיין בו אחת הנה ואחת הנה, ואמר טוב מאד. ושאלו אם ממשיך להופיע ברבים לדרוש דברי תורה ומוסר, וענהו שאכן כן, אך הדבר מפריע לו בהכנת כתביו, שמוני נוטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי, ואז השיבו הגרי"ח, טוב אשר תאחזו בזה, וגם מזה אל תנח ירך, כי יש נחת רוח לפני השם יתברך בזיכוי הרבים כששומעים דברי תורה ומוסר וחוזרים בתשובה. וכל אחד שחוזר בתשובה הוא עולם מלא. עכד"ק. ומשיחתו של רבנו נלמד, שעל אף שחולק פעמים רבות על רבנו יוסף חיים זצ"ל, מ"מ דוקא הוא בא אליו בחלום לעודדו בהפצת התורה ולשבחו על חיבוריו, להודיעך כי החכמים האמיתיים כל מעשיהם לשם שמים, וגם כשחולקים זה על זה, הכל לשם שמים. ואף אם לפעמים המצא ימצא איזה מלה או לשון קשה קצת, אורייטא הוא דקא מרתחא להו (עי' מעניי 77 ג' ע"א). וגדולה מזו מצאנו לאמוראים ע"ה שהיו אומרים כמדומה שאין לזה מח בקדקדו וכדומה. וכבר עמד בזה הגאון חוות יאיר בתשובה (סי' קנ"ב). ע"ש. ומ"מ מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא וכמ"ש בתענית שם.

מעבר לכך. ואילו היו נוקטים לאיסור בהחלט, לא היו מגיעים לכך⁴. וכמו כן, ענין שוק באשה ערוה, דעת רבנו ע"ה ברורה דהיינו החלק התחתון שתחת הברך (ע"י ט"ה"ב) ויש לזה הוכחות ברורות מהש"ס והפוסקים. ומי יתן והיה אשר כל יהודי החרד על דברו, ידריך בני ביתו בצניעות, ללבוש בגדים ארוכים ורחבים, צנועים ופשוטים, עם כיסוי ראש צנוע ופשוט, ובלי תירוצים ויישובים אשר הם מהש"ס של היצר הרע (כמ"ט הט"ז קרנן נמאל צסופ"ב דצ"ה, והצ"ח מ"ר שליט"א צמנאל למש"ב איש מללים ח"ג עמ' 14, ד"ה ולג"ב). וכ"ש שלא לילך למקומות עבודה בבגדי פאר והדר, ובאיפור מיותר. ומקרים נוראים אירעו מזה רח"ל. וכל אדם יעשה חשבון נפש לעצמו, מה ה' יתברך רוצה מאתי, שבני ביתי ילבוש כך או כך, יכסו ראשם כך או כך, יתהדרו באיפור בראש כל חוצות (ויכשילו לחיים חלילה) או רק בביתם פנימה. וצריך להרגיל בזה הבנות מקטנותם. שההרגל על כל דבר שלטון! ואני הקטן זוכר בערגה את מרת זקנתי הצנועה והחסודה מרת חנה חדוק ע"ה אשר היה לבושה שש ומשי ורקמה (כפי הסוגג צג"בא צדורות ענרו), ובצאתה מביתה אפילו לחתונת נכדתה מב"ת עטפה כולה בבד לבן הנקרא בערבית ספסאר". שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך!

בקיאות בתנ"ך

ועל אף שהשקיע רבנו כחו ומרצו בש"ס ופוסקים, גם בתורה שבכתב לא טמן ידו, והיתה לו בקיאות נפלאה בתנ"ך. ופעם שמעתי ממדקדק אחד בשכונתנו הבקי בתנ"ך, ששמע הרבה חכמים אשר מצטטים פסוקים בדרשות וכדומה בשיבושים רבים, ואצל רבנו זצ"ל לא שמע מעולם שגיאה אחת בציטוט הפסוקים. וגם הרבה פעמים משלב מליצות מפסוקים בספריו היקרים. וכמה פעמים שמעתי ממנו ר' ראש הישיבה נר"ו שהתפעל מכך.

⁴ וראה למרן הגה"ק איש מצליח זיע"א בתשובה בח"א (ס' ט"ו הסעיף החמישי) שכתב שההמון אין בכחם לתפוס פרטים, לפיכך מסרו להם מורים דבר חלק. ע"ש. וע"ע כיו"ב למר בריה מרן ראש הישיבה נר"ו במבוא למשנ"ב איש מצליח ח"ג (עמ' 17, צענין שטון שנת) שכתב, כי הפרטים לא תקיף בהם הידיעה. ע"ש.

ויראת ה' נגד עיניו, וכל מעשיו לשם שמים, אזי גם אם מכורח המציאות נחסר זמן מלימודו, מהשמים מסייעים בידו שבזמן מועט מספיק כהנה וכהנה בכמות ובאיכות, לשעה ולדורות. אשרי הזוכה לעשות כל מעשיו לשם שמים.

ויש להעיר כאן כי על אף שרבנו ע"ה דגל בכחא דהיתרא כידוע וכמפורסם, מ"מ היתה לו זהירות בהוראה לא להתיר דברים אשר עלולים לגרום מכשול, וגם כאשר היתה דעתו להתיר למעשה, לא תמיד העלה הדברים על שלחנו הטהור, אלא הבליעם בנעימה קדושה. כי לא בחנם הזהירונו חז"ל חכמים הזהרו בדבריכם.

כמו כן ישנם החושבים שדרכו של רבנו זצ"ל לצרף הרבה ספיקות וספיקי ספיקות, ומחקים את רבנו בזה ומצרפים ס"ס בכל מקום. ולא היא, כי בדרך זו אפשר להתיר את כל התורה כולה. וכח ההוראה אינו רק בידיעת כללים גרידא, שא"כ מהו "שהגיע להוראה" שאמרו רבותינו ז"ל, אלא שיש לו לב מבין לדעת להורות עם יראת שמים טהורה, ולא להתיר דברים אשר עלולים לגרום מכשול. וכאשר קיבלנו מפי מי שגדול מרן ראש הישיבה שליט"א. ודומה אני שרק במקומות שהיתה דעת רבנו זצ"ל נוטה להקל מעיקר הדין, היה מצרף ספיקות וספיקי ספיקות, ולא להתיר דבר הנראה לאסור. ויש להאריך בזה, אך אין כאן מקומו. ותן לחכם ויחכם עוד.

ובכלל הדברים יש להעיר כאן אודות עמדתו הנמרצת של רבנו ע"ה בהעמדת הדת על תילה בענייני צניעות, אשר אף כי בעניינים אחרים היה נוטה להקל לפי הענין, מ"מ בענייני צניעות החמיר מאד, והיינו טעמא כי בשאר עניינים כאשר אתה מיקל, אתה מיקל לעצמך ולא הזקת אחרים, משא"כ בצניעות כשאתה מקיל בצניעות, אתה "מחמיר" ומכשיל אחרים בהרהורים ומראות אסורות ח"ו. [וכמדומה שכתב כן הגר"ח רבי נר"ו באיזהו מקומן]. וגם היתה כך דעתו מעיקר הדין באותם עניינים שהחמיר בצניעות, וכמו בענין הפאה שגדר גדר ועמד בפרץ, לאסור זאת בכל תוקף. ומי יגלה עפר מעיני החכמים שהתירו, אשר פשתה המספחת בעוה"ר ומקילים לא רק בפאות פשוטות, אלא גם

בהלכה בענין סמוך מייעוטה לחזקה איתרע ליה רובא, ובסוגיא דבכורות רוב מעוברות יולדות וכו', ונלאיתי להבינו מרוב עומקו. ואחר כך דרש מרן ראש הישיבה שליט"א והוסיף דקדוק נפלא מלשון הגמרא (ואחר מן הדפוסו הדברים נקובין "משה ואלעזר" בשעתו, ונערכו ע"י ידין רבי יצחק מן שליט"א). והיו כמה פתקים לברכות לרפואה וכדומה להעביר למרן זצ"ל, ואמר מו"ר ראש הישיבה שליט"א שלא נטריח את מרן לברך אחד אחד, אלא רק יתן ידו על השמות ויברכם כולם (ובהזדמנות אחרות שמעתי ממור שליט"א שכן נהג הרב דברי חיים מנאנא זצ"ל ליתן ידו על שקים עם שמות לתפלה וזכרה). ופעם אחרת, בכנס הראשון של ארגון "ועתה כתבו לכם" בבנייני האומה (אור לכ"ט כסלו תשס"ו), היה מעמד מיוחד בהשתתפות מרן זצ"ל, ובשעה שנכנס "וינעו אמות הספים", והרגשת כאילו נכנס אחד מגדולי הדורות הקודמים, אשרי עין ראתה כל אלה. וגם בכנסים אלו לבני הישיבות היה דורש בעומקה של הלכה עד זקנותו ממש. זיע"א.

וכשהוצאתי את ספרי הקטן אשי ה' ח"א הלכתי עם מר אבי נר"ו למרן זצ"ל ביום ח' באלול התשס"ז (והסיענו גיסי ר' משה זוכריץ יזכר לטוב), ובתחילה ישבתי לידו ודיבר עמי כמה דקות בלבביות נפלאה, והתעניין היכן אני גר, והיכן אני לומד וכו'. ובירכנו כמה ברכות מעומק לבו הטהור. ואחר נישואי זכיתי ללמוד בבית מדרשו של מרן זצ"ל יחיה דעת בראשות מר בריה כמה"ר הגר"ד יוסף נר"ו, ומחמת זקנותו זכינו רק למעט ביקורים ממנו (לדעה או לזרימ ודומה). וכמה פעמים התפללתי אצלו. וכשהוצאתי את קונטרס תורת הקטן (ניסן תשע"ב) שלחתי ביד נכדו ר' יעקב ששון נר"ו, ואמר לי שקיבל הרב ע"ה את הקונטרס בחביבות יתירה. וגם פעם שאלתי דרכו שאלה את הרב ע"ה אודות הטבלת כלי שקנה ע"מ ליתנו לחברו, שהיה נלע"ד שאפשר להטביל. וכן השיב הרב ע"ה בפשיטות (וכ"ד מו"ר מן ראש הישיבה נר"ו בשו"ת מקור ח"א סי' תר"ו, ונדפס כל זה בקונטרס ציטת לחיים ח"א סי' ט"ו. ע"ש). ופעם התפללנו אצלו בשבת שחרית, אני ומר אבי נר"ו ומר דודי ר' מצליח חדוק הי"ו מג'רבא, ואחר התפלה נכנסנו אצלו (בהשמלות חתן בנו, ידין רבי יעקב סיני הי"ו)

וצריך לדעת שכל זה נובע ממה שהקדיש רבנו זצ"ל זמן ללימוד התנ"ך, והראש"ל הגר"א בקשי דורון שליט"א בהספדו על הרבנית מרגלית ע"ה (הוצא נספח נאשר חנך עמ' 233) סיפר שפעם נסע עמם במטוס לשווייץ, והיה לפני הרב רק תנ"ך. ע"ש. וגם במשך תקופה היה נוהג מרן זצ"ל למסור שיעור תנ"ך לבני משפחתו אחת לשבוע, ושמעתי ביום ג' חשון התשע"ז הקלטה מזו, וממש שפתים ישק בביאורו לנביא, בתוספת הדרשות שדרשו חז"ל מזה במרחבי הש"ס. זיע"א. ומכאן יש ללמוד גם לת"ח שראשם ורובם בש"ס ופוסקים, למצוא מעט זמן ללימוד תנ"ך, ולפחות לדעת תוכן ענייני התנ"ך. ומור מרן ראש הישיבה נר"ו בקונטרס דרכי הלימוד (סוף מאמר ד') כתב, צריך שירגילו הבחורים עצמם ללמוד דקדוק כמו חצי שעה או שעה לכל היותר בכל יום, ובכלל זה לעבור על התנ"ך פרק אחד או שנים בכל יום. וכן נהג מרן הגר"ע יוסף זצ"ל. עכ"ד. [ובספרו מקור נאמן (סי' תרס"ב) כתב, לא פחות מרבע שעה ולא יותר מחצי שעה]. ומי לנו גדול ממרן החיד"א שהיתה לו קביעות ללימוד התנ"ך והיה מסיימו כפעם בפעם, מלבד שאר לימודים שהיו לו, וכפי שיראה הרואה ברשימותיו שנדפסו בס' תולדותיו (שנכתבו ע"י פרופ' מאיר צניהו) ח"ב עמ' תק"ל ואילך. ע"ש. וע"ע למור נר"ו בעלון בית נאמן מס' 75 אות א' שכתב ללמוד תנ"ך כל יום רבע שעה-עשרים דקות. וציין לדברי החיד"א במורה באצבע (אות ק"ח) בזה. ע"ש.

זכרונות אישיים

וראיתי לנכון לכתוב כמה זכרונות אישיים מרבנו זצ"ל, הנה בצעירותנו זכינו לחזות בנועם קדשו בהגיעו כפעם בפעם לכנסים בעירנו אשדוד יע"א, וזכורני פעם שהגיע לביהכ"נ "ישמח משה" פינטו כמדומה בחודש אלול, ותגעש ותרעש הארץ. ופעם הגיע לחנוכת תלמוד תורה שלמדנו בו "נחלת מאיר" באזור ז' ודרש בפני ההורים והמחנכים. ובלומדינו בישיבת כסא רחמים תכב"ץ, זכינו שהגיע פעם אחת (בזמן לימודי שס) בכסלו שנת התשס"ו, באזכרת הרבנית ע"ה (א"ח מן ראש הישיבה נר"ו), וסיום טהרת הבית ע"י מו"ר הגר"א מאדאר נר"ו והאברכים הי"ו, והיה מעמד נורא הוד. ודרש מרן זצ"ל בפלפול עמוק

ובחודש אב התשע"ג, ביקשוני להשלים מנין למנחה בביתו נאוה קודש, כי עשו שם מנין מצומצם מאחר שהיה אז שלא בקו הבריאות והתפלל בישיבה, וביקש מהנוכחים שיתפללו עליו לרפואתו. וגם התעניין אצל עוזריו שם על ספר חזון עובדיה תרומות ומעשרות אימתי יצא לאור. ואחר כמשלש חדשים נסע למנוחות שאננות. יקיצו וירננו שוכני עפר במהרה בימינו. יבוא אליהו ויבשרנו. יראו עינינו וישמח לבנו. אכ"ר.

וסיפר לו מר דודי הי"ו שהם רואים בג'רבא את שיעורו השבועי בלווין כל מוצאי שבת, ושמח מאד מרן זצ"ל על כך, והתעניין על כמות המשתתפים שם, ואמר לו שיגיד להם שהוא מברך אותם ומתפלל עליהם. ופעם זכיתי להתלוות למרן ראש הישיבה נר"ו בביקורו אצל מרן זצ"ל בחוה"מ סוכות התשע"א (יחד עם רב אמלי שרזיטו של מלך ר' עונדיה י"ו ועוד), ואמר לו כמה חידושים, ובירך את כל הנוכחים אחד אחד, איש אשר כברכתו בירך אותו.

דברים אחדים לרגל הופעת שו"ת "יביע אומר" חלק י"א

הרבות בחלק אבן העזר הנצרכות הרבה לחכמים היושבים על מדין. ואציין בזה ב' פנינים מהספר:

א. בענין לבישת שני מלבושים יחד דקשה לשכחה (נ"ח שנה א' פרשת וישלח אות ט"ז), כתב כמהר"י ברדא נר"ו בשו"ת יצחק ירנן ח"ג (סי' א') דהיינו דוקא בלבישה דשייך טעמא שכתב בשעה"כ משום אור מקיף וכו', אבל לפשוט שני בגדים יחד, שפיר דמי. והעיר על הרב מנחת אהרן (כלל כ"ג אות ג') שכתב בפשיטות שכמו שאין ללבוש ב' בגדיו יחד, כך כשפושט, פושט כל בגד בפני עצמו. ע"ש. ובאמת שהרב מנחת אהרן גופיה (כלל ג' אות ז') כתב להך טעמא דרבנו האריז"ל שכאשר לובש ב' מלבושים יחד, אין אור המקיף יכול ליכנס ביניהם כיעו"ש. ואפ"ה כתב להחמיר בפשיטה. וצ"ע. וכ"פ בהליכות שלמה-תפלה (פ"ג סעיף כ"ג) שאין להקפיד אלא בלבישת ב' בגדים יחד, ולא בפשיטה. ע"ש. והכי מסתברא. [אחר זמן ראיתי להרב יוחנן גוראריה נר"ו הרב הראשי לחולון, בקובץ בית הלל גליון נ' ב' עמ' רמ"א-רמ"ב שהביא בשם האדמו"ר האמצעי מחב"ד שהקפיד גם על פשיטת שני מלבושים כאחד מטעם שכחה, ושכן הקפיד האדמו"ר מהר"א מבעלז זצ"ל, ושכ"ה בס' שלחן הטהור סי' ב' אות א'. ע"ש]. ועתה זכינו לגילוי דעתו של מרן הגרע"י זצ"ל בזה, בסו"ס א', שהביא שבשו"ת יין הטוב (מא"ס סו"ס י"א) הביא בזה מחלוקת אם אפשר לפשוט שני מלבושים כאחד. וכתב על זה: ונ"ל שהעיקר להקל. עכ"ל.

ב. בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ז (סי' כ"ה) הובא מכתב ששלח ההמ"ח זצ"ל למרן זצ"ל, בענין מה שנשאל אודות יבוא מוצרי שוקולד משוויצריה

י"א תשרי, יום שמחת כהן התשע"ח

"כל אימת שמופיע יביע אומר חדש – יום חג הוא לשוחרי התורה ולומדיה בעולם כולו, כי אין כמו יביע אומר שמקיף את הנושאים מכל הבחינות ומכל הצדדים" כה דיבר בקדשו מרן ראש הישיבה נר"ו לרגל הופעת שו"ת יביע אומר חלק שמיני (ונדפסו דבריו נספרו מגדולי ישראל ח"ג עמ' ר"ס ע"ט). והדברים מקבלים משנה תוקף עת זכינו עתה להופעת שו"ת יביע אומר חלק אחד עשר, מכתבי הקודש של מרן המחבר זצ"ל. ומורגש בזה במלוא העוצמה דברי רבותינו ז"ל צדיקים במיתתם קרויים חיים (עי' נחמות דף י"ח רע"ג). וכעין שאמרו רבותינו ז"ל בתענית (דף ס' ע"ג) יעקב אבינו לא מת שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב וכו' מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים. ע"ש. יש לומר כאן מה תורתו בחיים אף הוא בחיים.

ואמנם בקריאה מלמעלה נראה שחלק מהתשובות נכתבו בסדר דומה בספריו האחרים, אולם כבר אמרו רבותינו ז"ל בעירובין (דף כ"ד סע"א) למה נמשלו דברי תורה כתאנה מה תאנה זו כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם. ע"כ. ובאו ללמדנו בזה כי כדי למצוא טעם צריך ל"משמש". ובאמת הממשמש בספר זה ימצא הרבה פנינים ומרגליות שלא נדפסו עדיין בשאר הספרים. וגם יש חן מיוחד לאופן שנכתבו התשובות בשעת מעשה להשיב לשואלים, ואפילו שיחת חולין של ת"ח צריכה תלמוד. וכ"ש תורה שלמה שלהן. מלבד תשובות רבות שהם "תורה חדשה" לגמרי. ובפרט התשובות

משנת התש"ט, שכתב בענין חלב נכרי, שבארץ ישראל הנכון להחמיר כדברי החיד"א. ובמצרים אחסור דרי והתחילו להקל בזה, ואין נ"ל לסמוך על זה. וכן שמעו לקולי כמה יראי שמים, וקונים חלב מגוי שיש לו פרה ומסבב בה בשוקים וברחובות וחולב לפנינו. והמקילים אינם רוצים להשתדל בזה, ומקלו יגיד לו. ואע"פ שאין למחות, בעל נפש יחוש לעצמו לקיים דברי רז"ל בכל כחו ואונו. ודי בזה הערה. עכ"ל. וכ"כ בסוף התשובה, שאין למחות ביד המקילים, ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה. עכ"ד. ונתחזקה השערת בדעת הרב ע"ה תלי"ת. וע"ע בשו"ת מעין אומר ח"ד (עמ' ס"ה-ס"ט). ע"ש. וזה כטיפה מן הים וכמובן. והמעייין וממשמש בספר ימצא הרבה פנינים כהנה וכהנה. ואין הפנאי מסכים כעת. ויהי רצון שזכותו של הרב ע"ה תגן בעדנו ובעד כל ישראל לכל מילי דמיטב ולגאולה שלמה בקרוב ממש. אכ"ר.

ע"ש. ולא הבנתי למה לא השיב מרן זצ"ל בעצמו על זה, שהרי הצדדים ידועים יש אוסרים ויש מתירים, ולא נפלאות ממרן זצ"ל להכריע בזה. ושיערתני שלא רצה להורות בזה היתר לפי שפשטה הוראה בזה להחמיר וכמ"ש מרן החיד"א ועוד פוסקים. ולכן שלח השאלה להרב ציץ אליעזר זצ"ל שהוא יורה קולא בדבר. וכיו"ב מצאנו בחולין (דף ט"ט סע"ג) כי אתו לקמיה דרבי אמי משדר להו לקמיה דרבי יצחק בן חלוב דמורי בה להיתרא משום דרבי יהושע בן לוי וליה לא סבירא ליה. ע"ש. וכיו"ב סיפר מרן הגרע"י זצ"ל בהסכמתו לס' ברית כהונה שהיה מורה להקל באתרוגים שנמצא עליהם קרום דק (מה שנקרא גליטלין ציידים ונערצים מור"ק) ע"פ הוראת הרבי מטפליק זצ"ל. וסיפר שם שהרה"ג רבי צדקה חוצין זצ"ל היה מורה להחמיר, אך בשומעו שהוא מיקל היה מפנה את שואליו אליו. ע"ש. וה"ה כאן. ושוב מצאתי ביביע אומר דידן (פיר' ס"י ט') בתשובה

הופיע ויצא לאור הספר הנפלא והמבוקש שרבים ציפו לו "אני ה' רופאך"

כולל דברי רבותינו הקדושים בתלמוד, במדרש ובאגדה, בענים רפואת האדם ובטחון החולה בבורא עולם, עם מבחר הלכות ביקור חולים, ובמעלת המצוה החשובה. בתוספת סגולות שונות ומועילות

מאת הגאון הרב אהרן זכאי שליט"א (מח"ס "הבית היהודי" י' חלקים ועוד)

את הספר הנפלא ניתן להשיג (יחד עם שאר ספרי הרה"מ ח שליט"א)

במחיר מיוחד (3 ספרים ב-100 ₪ - כולל משלוח), פרטים בטל': 02-5379653

עם תחילת חנוכה "בראשית"

הופיע ויצא לאור הספר החשוב והנפלא

"מאורות הפרשה"

המכיל מאמרים נבחרים ופנינים יקרים על פרשיות התורה, משובצים במשלים וסיפורי הוד מגדולי הדורות. מאת הרב יוסף זכאי שליט"א

ניתן להשיג במחיר מיוחד השווה לכל נפש, לזיכוי הרבים,

בטל': 02-5378249, או בטל': 050-41-53-227

הרב איתי יחזקאל עגמי

מח"ס נועם שבת

מו"צ בבית ההוראה "אפיקי מים" י-ם

סימן כו

בטעם נתינת כיסוי הפת בקידוש

ימרו) "כי היכי דתייתי סעודתא ביקרא דשבתא" ויש מפרשים וכו' ע"כ. ופירוש טעם דרב אחאי גאון הוא והיינו שטעם לסידור השולחן הוא שיהיה מוכח לסעודת שבת. ובתוס' משום הקושיא הוכרחו לבאר ששולחנו ערוך היינו מסודר לאכילה, ללא פת ומאכלים, ולאחר שמקדש יגיש המאכלים המוכנים להגשה ונמצאים בחדר אחר. וכבר מבואר בגמ' שאם הביא הלחם יכסנו במפה. והיינו מפני שלא יראה הלחם על השולחן אלא יהיה השולחן נקי ומסודר ומוכן לאכילה.

ואולם יעויין ברא"ש (נפסקים שס סו"ט ג) שביאר דהא דצריך שיהיה ערוך ומסודר במקום אחר איירי בזמנים שהיו השולחנות קטנים המתאים ליחיד, ואין טורח או הפסק להביא את הלחם והמאכלים מחדר אחר. אך האידנא שישנם שולחנות גדולים וטורח להביא הלחם אחר הקידוש ולהפסיק, נוהגים להביא הלחם קודם הקידוש וליתן עליו מפה ולקדש.

והביא טעם נוסף בשם הירושלמי וז"ל ובירושלמי דקאמר דפורסין מפה כדי שלא יראה הפת בושנתו שהוא מוקדם בפסוק ודין הוא שיקדים בברכה ומקדימין ברכת היין עכ"ל, והוא טעם חדש שמדין קדימה בברכות מכסים את הפת, וזה הטעם שהבאנו בתחילת דברינו ושוב יש לשאול מפני מה נותנים את הפת ומכסים אם חוששים לבושתו עדיף שלא יביאוהו וכדאמרן.

ומדברי הירושלמי נראה שהדין שנותנים הפת על השולחן בדוקא ומשום בושנתו מכסים, וצריך להבין מפני מה מביאו. אך את"ל כן יקשה לן קושיית התוס' הנזכרת דאין נותנים וכו'.

ונראה לבאר דברי הירושלמי דהן אמת דבגמרא בשבת איתא שיהיה שולחנו ערוך ובפסחים איתא שאין מביאין א"כ קידש, מ"מ מבואר בשאלות שטעם הדבר הוא "כי היכי דתייתי סעודתא ביקרא

כתב הש"ע (סימן רע"א ס"ט) וז"ל צריך שתהיה מפה על השולחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גבן עכ"ל, ובמשנ"ב (ס"ק מ"א) הביא ב' הטעמים שכתב הטור בשם הירושלמי שלא יראה הפת בושנתו שמקדשים על היין ובכל מקום יש לפת דין קדימה. וטעם נוסף דדמי למים שירד עם טל מלמעלה וטל מלמטה, וטעמים ידועים הם.

ובטעמו הראשון יש להתבונן אם מפני בושנתו של פת לשם מה יביאוהו לשולחן שישאירו במקום בחדר אחר, ולאחר שיקדש יביאוהו עם שאר מאכלים. ובאמת ראיתי מביאים מספר מעשה רב להגר"א (סו"ט ק"ט) שכתב "בשעת קידוש על היין לא יהא הלחם על השולחן" עכ"ל. אולם מדבריו נראה שלא רק שאין צורך להביא כדי שלא יתבייש הפת, אלא מטעם אחר שהרי לא כתב אין צורך שיביא אלא "לא יהא", וחולק על הש"ע (רע"א ט, רנ"ט ט - גני הנזלה) צריך להבין מה הוא יסוד מחלוקתם.

והנה בגמרא (שם ק"ט ע"ב) איתא תניא ר' יוסי בן יהודה אומר שני מלאכי השרת מלוים לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק, ושולחן ערוך, ומיטתו מוצעת, מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ואם לאו וכו'.

והקשו התוס' שם (ד"ה ומ"א) מהא דאיתא בפסחים (ק' ע"ב) ושון שאין מביאין את הלחם על השולחן אלא א"כ קידש. ומבואר שם, דרבה ב"ר הונא איקלע לבי ריש גלותא, אייתו תכא קמיה פרס מפה וקידש, תניא נמי הכי שאין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש, ואם הביא פורס מפה ומקדש, והכא אמרי מצא שולחן ערוך ומשמע שיש עליו לחם (ואפשר שאף מאכלים). ותירצו התוס' דערוך הוא במקום אחר ואין מביאין אותו עד אחר הקידוש. והטעם משום מש"כ בשאלות דר' אחאי גאון (פרשת

לגלות את הפת, אולם לדברינו שסבר השולחן ערוך שיהיה מוכן לסעודה שנותן מאכלים על השולחן בצורה נאה כדי שיתחיל סעודתו הערוכה לכבוד שבת, כך יש להשאיר את המפה על הפת עד הברכה. ובאמת ראיתי שכן כתב החכמת אדם וכן נראה מלשון המנחת יצחק שכתב "דיהיה חסר העיקר משולחנו".

ומכאן נראה לי מקור למנהגי ישראל שיש מבתי ישראל שנוהגים קודם הקידוש ליתן על השולחן מיני מאכלים הנאכלים לאחר נט"י לסעודה, ויש שנותנים מיני מאכלים אלו לאחר הקידוש ומקפידים להכניסם קודם בחדר אחר (מטעם וכיו"צ) ובגמר הקידוש מגישים המאכלים לשולחן. ונראה ששני מנהגים אלו תלויים במח' הנ"ל בין הגר"א לש"ע ושאר פוסקים שהבאנו.

אולם ברור הוא דלפ"ז לכו"ע אם שכחו ליתן פת על השולחן בקידוש וקידשו ושוב ראו ששכחו ליתן הפת ודאי שיצאו ידי חובת קידוש שהרי אף לשיטת הש"ע ודעימיה דין הוא בסידור השולחן ולא בקידוש.

ונראה לענ"ד דדעת האר"י ז"ל כשיטת הגר"א ששולחנו ערוך הוא מדין "כבוד שבת" שהרי כתב הב"ח (ט"ז פ"ט וירא ל"א א"י) בשם ספר כתר מלכות שכן גבי סידור השולחן שיתן (הא"ש) שמסדרת השולחן) הלחם על המפה תחתונה. ויכסנה מלמעלה במפה נוספת ותאמר "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'" ועל ידי דבר זה תעשה קדושה על השולחן וכו' וכתב דיעוין ב"ח (מ"א נ"ג ע"א) עכ"ל. והעתיקו כף החיים (ל"א ס"ט ר"צ א"י). ועולה לדבריהם שחלק מסידור השולחן הוא שיתן עליו הפת וקודם הקידוש הוא שהרי צריך שיהיה שולחנו ערוך בבואו מבית הכנסת והוא קודם הקידוש. ולהדיא שחלק מסידור השולחן לכבוד שבת הוא.

אולם לדין נראה אין נפק"מ בזה שבין לש"ע ובין לב"ח ודעימיה בעינן שיהיה בפת על השולחן ועל כן טוב עושים הנוהגין כן. ומי שנותן אף המאכלים על השולחן נראה דסבר כהשולחן ערוך בזה. כך נראה לענ"ד ליתן מקור לשני מנהגים אלו.

נכתב לעילוי נשמת חמותי הרבנית מרת רחל בת לאה ע"ה. נלב"ע בכ"ה אב תש"ע. ת.נ.צ.ב.ה.

דשבתא" והיינו שיהיה השולחן ערוך ומוכן להך סעודה. ובהגדרה זו נחלקו טעמים הנ"ל. דהתוס' סבירא ליה שהשולחן ערוך היינו מוכן לאכילת סעודת שבת. והקשו מהא דפסחים, ועל כרחו כתבו לחדש שהשולחן צריך להיות נקי ומסודר "והוא מדין כבוד שבת", ומה דאיתא בשבת היינו שהמאכלים מוכנים לאכילה בחדר אחר. אולם לטעם הירושלמי נראה שהדין שצריך השולחן הערוך הוא "הכשר לאכילת האדם" וצורך מחייב הוא שכאשר אין השולחן נקי ומסודר, חיסרון הוא שרוצה להתחיל הסעודה שצריך לטרוח ולפנותו כדי שיוכלו לאכול בצורה הראויה.

ואע"פ שראיתי בקרבן נתנאל שכתב שלא מצא כן בירושלמי מ"מ כבר כתב שם דהמרדכי והגהות מיימוניות (פ"ט מטעם) הזכירו סברא זו ונמצא שכן הוא סברת הראשונים בכיסוי הפת. ובצורך להביאו בדוקא.

והראוני בשו"ת מנחת יצחק (מ"ג ל"א י"ג א"י) שכתב "ראיתי לכמה צדיקים, שבעת הקידושא רבה, אף אם לא היה הקידוש במקום שעשו סעודתם, מ"מ דקדקו שיביאו לחם משנה על השולחן, בשעת הקידוש, דבמקום הסעודה הקבועה דינא הכי, כמבואר בש"ע הרב (ס"י רע"א סעיף י'), דאע"ג דמעיקר הדין היה נכון להביא השולחן ערוך עם הפת אחר הקידוש, כדי שיהא ניכר, שבא לכבוד שבת, מכל מקום עכשיו ששלחנות שלנו גדולים, וטורח להביאו אחר קידוש, נוהגין להביאו לכתחילה, קודם קידוש, ולפרוס מפה וכו', והא אי אפשר לומר, שיביאו רק הלחם אחר הקידוש, "שאם כן יהיה חסר העיקר משלחנו הערוך, שצריך להיות ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת" עכ"ל. ומבואר מדבריו שחלק מסידור השולחן הוא שיתן הפת עליו ויכסנו ואם אין עליו לחם "מחסר משולחנו הערוך" כמבואר להדיא דבריו.

וכן הוא בערוך השולחן (סימן רע"א א"י א"י) ובש"ע הרב (ט"ז) ובקצות השולחן (ס"י ע"ט א"י ד) שכתבו גם שהמנהג ליתן הפת על השולחן מכוסה משני צדדים קודם הקידוש.

ואם כנים אנו בדברינו נמצא שאין לגלות את הפת עד אחר ברכת המוציא ולא רק בקידוש, שהרי אם מטעם בושת הפת נמצא שבגמר הקידוש יכול

✧ יתרות זהב ✧

פרוייקט מיוחד: בכל קובץ יבחר מאמר אחד (ע"פ המלצת הרבנים המגיחים, שיבחרו את המאמר המושלם והמסודר ביותר, הן מצד תוכנו ואקטואליותו, והן מבחינת הכתיבה ההגשה והעריכה), המאמר יזכה לתואר "יתדות זהב" ויפורסם בעמודי האמצע של הגליון.

הרב יעקב ש. / ירושלים

סימן לא

קונטרס "משנה אחרונה" - חלק ד'

בו יבוארו המקומות שחזר בו מרן רשכבה"ג רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל

לכות גדולה נפלה בחלקי לערוך את הקונטרס החשוב "משנה אחרונה", אשר פורסם בגליונות "יתד המאיר" (משון-כסלו-שצט תשע"ז סימן כז/מז/פז), ובו סידרנו וציינו בס"ד מקומות שחזר בו מו"ר עט"ר זצ"ל מדברים שכתב בספריו הגדולים, וזאת למען יהיו ערוכים ומסודרים הדברים כשלחן ערוך בפני הלומדים הרבים שהולכים לאור תורתו של מרן זיע"א ומבקשים לידע דבר ה' – זו הלכה (שצט קלמ:).

והנה בגליון זה זוכים אנו בס"ד להשלים את רעיון הקונטרס, עם פרסום השער הרביעי והאחרון בו עסקנו בסדרת "חזון עובדיה". ועם חיתומו של הקונטרס ראיתי לשרטט שורות אלו, ולהתייחס כאן בראשית הדברים לכמה נקודות, לתועלת המעיינים הע"י. (ועי' גם צמט"כ צפתה המאמרים הקודמים).

הנה ראיתי להעיר הערה אחת, והיא, כי לצערנו היו כמה חכמים הי"ו שעיינו בדברינו (צפרקים הקודמים) מעט בחיפזון, והיו בטוחים שיש לן מטרה אחת ויחידה, לחפש ולפשפש היכן מו"ר חזר בו, וכל המוסיף הרי זה משובח, וטענו שאין זה מכבוד מרן ע"ה, ואטו מצאנו חכם שיש בדבריו כו"כ הרבה חזרות שחזר בו?! ושהרי אילו היה זה הרמב"ם, היינו מתאמצים מאד ליישב הסתירות שבדבריו, מאשר לומר שחזר בו וכו' וכו'. טענות ממינים שונים.

ואולם, הנני להבהיר בצורה ברורה, כי לא זו הדרך בה הלכנו, וכל מטרתנו מבוארת היטב בפתיחה שהקדמנו לקונטרס ב"יתד המאיר" חשון תשע"ז (סי' כז). [וראינו להביא בהערה¹ ראשי פרקים ממה שנכתב שם]. אלא שכנראה החכמים הנ"ל לא עיינו היטב בדברינו, שאם היו מעיינים כדבעי היו רואים שרבים מהציונים

¹ הנה מו"ר עט"ר זצ"ל, כתב בימי חייו למעלה מחמישים חיבורים המאירים ומזהירים כזוהר הרקיע, מימי צעירותו עד ימיו האחרונים (משך למעלה משצט"ז שנה). ופשוט מאד שלא יבצר שיחזור בו מדעתו הראשונה, בבחינת "הד"ר הוא לכל חסידיו". והוא לכמה סיבות. א. שבמשנה ראשונה דן בדבר בקצרה (ולעיתים אגז נושא אחד) ולא האריך בו, ובמשנה אחרונה דן בו באריכות ונכנס יותר לעומקה של אותה הלכה, בבחינת "סוגיא בדוכתא". ב. שבמשנה ראשונה החמיר, כיון שהיה הדבר בצעירותו, ותלמידי חכמים ככל שמזדקנים דעתם מתווספת עליהם ומקבלים יותר כח להכריע להקל, וכבר מצינו כן בהרבה מחברים, הלא בספרתם, ואכמ"ל. ג. כיון שהמציאות השתנתה משך השנים. ד. וכמובן ישנם עוד כמה טעמים וסיבות, אשר יגרמו לרב הדומה למלאך – שמחפש האמת באמת, להפוך ולעייין בדבריו מעת לעת, ולבודקם ולהעמידם בכור המבחן (ועי' למו"ר צעקף עץ אצות עמ' שמו).

והנה מפעם לפעם תוך כדי לימודי בספרי רבנו הקדושים והמאירים, ראיתי חזרות והבהרות שכתב רבנו לדבריו, ובדרך לימודי ציינתי הדברים לעצמי בגליון הספר, ותול"מ. אולם עם הזמן שמת לי לבי שרבים אינם יודעים כלל ועיקר מחזרות אלו, ומהם אף מוצי"ם שמורים לציבור כמשנה ראשונה של רבנו (כגון מורי הולאה שמורים מידי שנה צפרוס הפסס שאין לזכך צרכה האילנות אלא על צ' אילנות, ושחסור לזכך על אילנות חלא. והוא כמט"כ מו"ר צמו"ע פסס. ולא לאו שחזר צו צמו"ע צרכות (עמ' תנח צהערה) וכ' שאס לא מלא שנים שפיר יכול לזכך על אחד). והן אמת שודאי יש להם ע"מ לסמוך דסוף כל סוף כך היתה דעת הרב במשנה ראשונה, אולם ברור ללא ספק שהנוהגים כדעת הרב בכל פסקיו, צריכים לדעת מהי מסקנת מו"ר במשנתו האחרונה, וק"ו מורי ההוראה, שצריכים ידיעות אלו ביותר.

ולכן ראיתי תועלת וחישיבות גדולה להעלות על הכתב כל החזרות בדברי מו"ר, אחת לאחת, ולערוך ולסדר את הדברים על סדר ספרי מרן רבנו הגדול זיע"א, ואמרת לפרסמם בירחון יקר ונפלא זה, אשר מחזה שדי יחזה, ומעיינים בו רבים וטובים ב"ה. (ע"כ קטע ממון מש"כ צהקדמה לקונטרס צ"מל המאיר" (משון תשע"ז), סי' כז, ע"ש עוד).

שהראנו, לא היו כלל חזרות אלא 'הבהרות' גרידא, או מקומות בהם לא היתה הכרעה ברורה של הרב, ובמקום אחר הכריע באופן ברור, וכמובן שישנם גם חזרות בדבריו, אבל ודאי שלא כל הקונטרס עמוס בחזרות הרב². ושמא שם הקונטרס "משנה אחרונה" הביא אותם לחשוב כנ"ל, או סיבות אחרות³, עכ"פ עיון נמרץ בדברינו ודאי שלא הביאם לדברים אלו, ואין טעם להקשות ולהאריך בדברים הדברים קודם שמעיינים הדק היטב⁴, ודו"ק. כאן אודה בברכת ישר כח לכל החכמים שציינו לחזרות הרב שנשמטו מאתנו, וזכות הרבים תלויה בהם.

² וגם שאין אלו 'סתירות' כמו שטענו, אלא הבהרות או חזרות ותו לא.

³ **הערת המערכת:** הנה מקום איתנו להרחיב הדיבור בנקודה זו. כי באמת מבקשים אנו לדון לכף-זכות את אותם קוראים שסברו לרגע כי לרב הכותב ישנה ח"ו 'מגמה' לחפש ולמצוא בכח מקומות שמרן זיע"א חזר בו, ואמרנו שיתכן ומספור הדברים ב'סעיפים' גרם להם לחשוב שיש בדבר זילותא כביכול רבנו חזר בו בכל-כך הרבה מקומות, אולם המעיין יראה שחלק גדול מן הדברים הינם 'הבהרת דברים' בעלמא, ותו לא מידי. והדבר ברור לכל מבין שכל מטרת המספור הינה למען הסדר הטוב, וכדי להקל על הלומדים והמעיינים שיוכלו לצטט את הדברים ולציין את מקורם המדויק.

והנה, מכתבים ותגובות רבות הגיעו למערכת בענין קונטרס יקר ונפלא זה, והראויים שבהם אף פורסמו בחלקם בגליונות הקודמים (וקלר המנע מלהציג את מגזות כולם), אולם לצערנו יש כמה מבעלי המכתבים שטענו נגד קונטרס "משנה אחרונה", ומבין ריסייהם ניכר שכוונתם הינה להקניט ולקנטר גרידא (וישנם כמה דוגמאות והוכחות לכך), וטענו כאילו הרב הכותב "ממציא" חזרות בדברי מרן זיע"א (והגדיל לעשות אחד שכתב לנו שיש צוה ציוי כבוד המורה למרן זיע"א, ושזו כמוכ"ד כתב "ללמד זכות" שאולי זכרונו של מרן נחלש בזקנותו ח"ו... היש לך ציון גדול מזה?! אמתה).

ולצערנו, בימינו משרבו המחשבים, כל אחד מקיש במקלדת וכותב מה שעולה במוחו הקודח, ומכיש כנחש בדברי לעג וקלס, הנוטפים ארס, אך המתעקש לטעון כן, עוד יבוא לטעון שגם במילים שכותבים המחברים: "לפום ריהטא היה נראה לי, אבל שוב אחר העיון נראה כי", יש בזיון ועלבון לחכם שכותב כן. וא"צ להכביר במילים כמה א"ז נכון.

ובאמת, שמלכתחילה לא ראינו צורך להתייחס כלל לאותם שכתבו ברוח כזו, אולם אחר שחששנו כי בעיני כמה מהקוראים הצעירים והשטחיים יכול הדבר להראות ולהתפרש להם כזלזול, לכן ראינו צורך להדגיש ולהבהיר את האמת הברורה והפשוטה לפנינו, שמי שמתעורר אצלו צד של זלזול ברבנו בעקבות לימוד הקונטרס, צריך לבדוק עצמו טוב טוב. ומי שחושב שיש פגיעה או גריעותא בכבודו של רבנו בציון פחות ממאה חזרות בכל ספריו, אין בזה שום הוכחה על אהבתו והערכתו למרן זיע"א, אך זהו אות וסימן לקטנות המוחין, ועדות והוכחה ברורה כי שכלו קטן ועלוב.

וחשבנו עוד ללמד זכות עליהם, כי אולי מה שראו שהבאנו כאן ע"ג הירחון מכתבים ומאמרים של עוד כמה ת"ח שהגיבו למאמר המרכזי, והלכו גם הם בדרך זו ללקט חזרות בתורת מרן (וראה גם בגליון להלן בסי' לב, וסי' לה, ועוד), דשמא זה גרם להם לחשוב כן, כי מכאן יכול הקורא השטחי להסיק כביכול יש כאן איזו מגמה וכמו עבודת מחקר (דוקטורט) לעקור פסקי מרן ח"ו. אולם ברור לכל מבין שלא זו הדרך בה הלכנו, ולא זה מה שהע"ר את רוחנו, לטרוח הרבה בפרסום הדברים וסידורם אל נכון, והמשכיל לעיין בדברים כראוי, בלא שטחיות ורדידות, בעיניו יראה ולבבו יבין, כי הכל נעשה בדחילו ורחימו מתוך הערצה עמוקה למרן זיע"א ולתורתו הקדושה, כאשר דוקא מתוך כך שתלמידיו הרבים בכל רחבי תבל, עוסקים וממשמשים בתורתו ובפסקיו בכל עת ובכל שעה, ומחמת שכל ישראל בכל העולם כולו מוצא בדב"ק טעם לשבת, ע"כ ודאי שנכון לסדר את הדברים על מכונם. [ועכ"פ ברור וא"צ לומר, שגם מי שעושה כמשנתו הראשונה של רבנו, אין לחושבו כטועה, וכמו שהאריך לציין זאת הרה"כ שליט"א בפתח מאמרו הראשון].

הגע עצמך, הלוא רק בספריו הגדולים "**יביע אומר**" לבד, ישנם כמה אלפי-אלפי פסקים שמרן כתב, והן אמת שרבנו היה מלאך ה' צבאות, אולם אדרבא זוהי גדולתו וגבורתו שחזר בו בכמה דוכתי (פסות מלאחז), וכדאמרי אינשי: "מודים דרבנן הנהו שבחייהו". זאת ועוד, דמה מקום יש להסתפק בדבר התועלת שיש בפרסום הדברים, אחר שכולם חפצים לעשות כדעתו וכמשנתו האחרונה. ואין ספק כי כל הלומד בספרי רבנו באהבה ועוסק בתורתו לשמה, ברורה התועלת הגדולה והחשובה שבפרסום **משנתו האחרונה** אליבא דהלכתא (ועיין נספח"ק פלא יועץ ערך אסופה).

וכידוע גם רבנו עצמו ידע והתייחס כך לכתביו ולתורתו, ועמד והתבונן שוב ושוב אחר כל מילה שיצאה מתחת כתב יד קדשו, וכמו מרגלית יקרה שעומד עליה בעליה, ללטה ולהבריקה בכל עת ובכל שעה, כך היה רבנו מבריק את רובי תורתו, ומבהיק אורם של חידושי ופסקיו. ובזה תבין יותר את הדבר האמור, כי חלק גדול מהדברים המובאים במאמרים אלו, אינם 'חזרה' כלל ועיקר, כי-אם הבהרה בעלמא, אחר שרבינו הסביר כוונתו יותר, והעמיד דבריו על דיוקם בספריו הבאים עלינו לטובה, ואנו תלמידיו שותים בצמא את דבריו, כי באור תורתו נראה אור. **המערכת.**

⁴ ונביא לכך דוגמא אחת, מתוך רבות, ודי בזה לחכם. בגליון כסליו (נפגה לימ"ד ס"ג) הבאנו מה שהעלה מו"ר (נסי' יד) שלכתחילה יש לברך ברכת הגומל תוך שלשה ימים ואם איחר יכול לברכה כ"ז שירצה. והערנו שבחזו"ע ברכות סייג

איך שיהיה, הנני חושב שהתועלת הטובה והרצויה ביותר שאפשר להפיק מדברינו היא, שכל לומד שהוגה ודבק בתורת מרן זי"ע, יציין בגליונות הספרים של מו"ר היכן הבהיר דבריו או היכן חזר בו וכו', שהרי שר של שכחה שולט, ולא תמיד אפשר להיזכר מיד מהי בדיוק החזרה והיכן כתבה מו"ר, וע"י כתיבת הדברים, מיד כשיפתח את הספר יראה אצלו ציון, ולא יצטרך לבזבז זמן זמנם לבדוק ולחפש אנה ואנה.⁵

אזכיר פה שוב (אף שכבר הקדמתי זאת בעבר), כמה פרטים נחוצים שהנחו אותי בכתיבת הדברים:

א. הבאתי רק חזרות שחזר בו הרב ממש"כ איהו בכתב ידו (או ממה שהעידו צ"ו צ"מנו שחזר בו ממה שכתב, וז"וין הדבר כזכרית* צמחלת הדברים. ואע"פ שלעולם לא דומה כתי של המחבר לעדויות שאומרים צ"מנו, ולא תמיד אפשר לסמוך למעשה על מה שעונה הרב כאשר אין ראשו ורצונו בקוגיא, כידוע, מ"מ לא נמנעתי מלציין זאת, והצומח יצמר). אולם חזרות שאמרו שאר מחברים משמו של רבנו הגדול, על פי רוב לא ראיתי צורך לצייןם. (וע"י היטב מש"כ צ"ו צ"מנו טעם ודעת בהערת המערכת כאן, הוצאה גם בגליון חשון תשע"ז עמ' 92).

דבריו וכתב שאם עברה שנה, תו לא יברך. ואחד מהחכמים כותבי המכתבים הנ"ל, תמה שאין כאן שום חזרה, אלא שהתברר למפרע שכך היתה דעתו גם ביחוד, כיון שעיקר הנושא שעסק בו ביחוד הנ"ל, היה גבי המחלוקת האם אפשר לברך גם אחרי ג' ימים או יש לחוש לסב"ל, וע"ז כתב שהמנהג לברך גם אח"כ, ואין שום ראייה שיכול לברך גם אחר ג' או ד' שנים, וילמד סתום מהמפורש. עכ"ד.

ותא חזי שאין דבריו נכונים, שהרי זה שאין לברך אלא עד שנה, לא כתוב בשום מקום, **ורק חידש את זה בשו"ת שבט הקהתי ע"פ דברי ערוה"ש**, והחכם הנזכר בן-דורינו חי עמנו היום, ופשטות הש"ע שהרב העתיק לשונו בסוף התשובה ביחוד היא "כל זמן שירצה" והיינו גם לאחר שנתיים שלש, וא"כ כיצד מתברר למפרע פתע פתאום שכוונת מו"ר לפני ארבעים שנה להורות כדברי שבט הקהתי, שעדיין לא כתב דבריו?! ועוד לקרוא לזה ילמד סתום מהמפורש? אלא מאי, כנראה שהחכם המקשה לא טרח כלל לעיין במקור הדברים בחזו"ע, והיה בטוח שהרב כתב זאת מסברתו הוא או ע"פ פוסקים קדמונים, ולכן הקשה מה שהקשה. ועיין כה"ח סי' קמ (סק"צ) ודו"ק.

⁵ **א.ה.** וטוב יהיה אם בהוצאות הבאות של ספרי רבנו, יציין על הגליון מקומות בהם כתב רבנו **גופיה** שחזר בו. ומה מאד שמחנו שפנו אלינו ממכון "מאור ישראל" וביקשו את סדרת המאמרים הללו, וכנראה למטרה הנ"ל. **המערכת.**

⁶ **הערת המערכת:** הנה מאז הסתלקותו של מרן רבנו זי"ע לגזני מרומים, לפני ד' שנים, לצערנו יש פרצה גדולה ונוראה בדבר זה, ומצינו הרבה פעמים תולים 'שמועות' ברבנו, כביכול חזר בו בכל מיני הלכות לפי הצורך. ובאמת אם נתיר את הרצועה בזה, הרי שאין לדבר סוף. וע"כ זהו טעם נוסף שראינו תועלת גדולה בפרסום הדברים, כדי שהכל יראו עין בעין את כל אותם מקומות שכתב רבנו **בהדיא** שחזר בו, וממילא יבחיין הלומד כי בשאר דוכתי שתולים בשמו, אין לסמוך על זה. ויש כאן מקום 'אזהרה!' שלא לומר על כל דבר "הרב חזר בו", כמו שיש מפיצים שמועות כאלו על כל דבר וענין.

צא וראה בתשובת מרן רבנו גבי רכיבה באופניים בשבת או ביום טוב, בשו"ת יבי"א ח"י (סי' נה אות כט), ובחזו"ע (שנת 7 עמ' מ-מד), וביתר-שאת בהליכו"ע ח"ד (עמ' רמג), שאחר שהביא מש"כ הישכיל עבדי ששמע שהגרי"ח חזר בו מהיתר האופניים שלו, **צווח רבנו ככרוכיא**, וכתב בזה"ל: ומה שכותב הרב ישכיל עבדי ששמע שהגרי"ח חזר בו ואסר, **אני לא מאמין לדברים אלו**. שאילו היה אמת בדברים אלו, הגאון שהיה מהיר **בכתיבת חידושו** (והיה זריז צמללמט הכמיצה ונהלכה), היה **כותב כן באיזה ספר מחיבוריו**, שהוא חזר בו מהיתר שכתב. ועוד הוסיף בהמשך: וכל זה אני אומר גם לגבי השמועה ששמע שאומרים שהגרי"ח חזר בו מהיתר האופניים בשבת, אשר העלה אותו על ספר, שאם כן היה **כותב אח"כ באחד מספריו הרבים שהוא חזר בו**, אלא ודאי שאין שמועה זו נכונה כלל. עכ"ל. ע"ש.

ומכאן בנין-אב לכל תורת מרן רבנו זי"ע, ומכאן גם תצא תשובה לכל אותם הטוענים שמרן חזר בו בכל מיני פסקים, דאם היה אמת בדבריהם, הרי אילו היה רבנו חזר בו, היה לו לכתוב זאת באחד מספריו הרבים, וכמו שכתב הרב גופיה על הגרי"ח. [הגע בעצמך, דגם אי נימא שאפשר 'להתווכח' עם רבנו, אם הצדק איתו בזה או עם הישכיל עבדי גבי אופניים, מ"מ כל זה שייך גבי בירור דעתו ונתיבות חשיבתו של הגרי"ח, אולם גבי רבנו **גופיה** ודאי **דמדבריו עצמו מוכח דודאי הוא עצמו היה נוהג כן**, וכמו שתלה בגרי"ח, שודאי היה כותב ומזכיר הדבר בחיבוריו. ודו"ק].

ועכ"פ פשיטא וא"צ לומר, שאם עסק רבנו באותו נושא וענין אח"כ שוב ושוב בספריו המאוחרים, ולא הזכיר שחזר בו, שודאי אין מקום לומר כן. אבל מהדברים הנ"ל נלמד, כי גם בגוונא שלא עסק וכתב רבנו שוב באותו ענין בספריו המאוחרים, דעכ"פ היה לו לציין על שחזר בו באחד מחיבוריו, אחר שהיה מהיר **וזריז במלאכת הכתיבה**, וכמו שטען גבי הגרי"ח, ובפרט שכמעט עד יומו האחרון היה עסוק בכתיבת ספריו האדירים, המתוקים מדבש ונופת צופים.

ב. לעיתים חזר בו הרב בנושא מסויים באחד מספריו, ובספר שיצא אח"כ הועתקה התשובה ככתבה וכלשונו מהספר הראשון קודם החזרה, וזה ברור שהעיקר כמש"כ בספר האמצעי, ולא בסיכום גרידא של הספר האחרון. וע"כ צויינו הדברים כחזרה.

והנה בגליון זה הושלם הקונטרס בס"ד, עם פרסום השער הרביעי והאחרון בו נעסוק בסדרת "חזון עובדיה" אותה הוציא רבנו בשנותיו האחרונות (וכמוצן המשכנו מספור הסעיפים זלף, כהמשך לחלקים קודמים, אמר שהכל קונטרס אחד הוא), כשהדברים סודרו, כמובן, לפי סדר השנים של הוצאת הספרים. וכמוצן חיבורים אלו שאותם כתב הרב בשנותיו האחרונות, הרי הם בבחינת כאן עמד קנה, וזהו חיתום התורה כפשוטו ממש, אחר שרבים הולכים לאורו ודבוקים בפסקיו, מבלי לזוז מדב"ק ימין ושמאל.

ואך זאת אבקש, מציבור הלומדים שליט"א, שאם השמטתי חזרה של מו"ר, או אם יש מקום הערה בדברים, יעירו ע"כ הקוראים והלומדים למערכת, ושכמ"ה.⁷

ע"כ הגיעו דברינו, ואך נשאר לך להודות לידי"נ הרה"ג העורך נר"ו, שעמל ללא לאות על עריכת הירחון מידי חודש בחדשו, שהיא "עבודת עבודה" שלא רבים יודעים כמה טורח יש בה, והרבה עשה למען יצאו דברינו בצורה מתוקנת וטובה, ואשרי לו שזוכה ומזכה הרבים ושכמ"ה.

ועם כתיבת שורות אלו, הגיע אלינו לבית המדרש גברא רבה ומתניתיה בידיה, ה"ה הרב ראובן מנשה שליט"א (מח"ס זיכורי לאזן עה"ט, ועו"ט), והביא בידי את ספרו החדש "ושונתם במ", סיכום הש"ס על הסדר, ובהסכמת הספר הובא מכתבו של הראש"ל הגרי"צ יוסף שליט"א, ושם כתב גם בנידון זה שהרבה פעמים תולים בחינם לומר שמרן חזר בו, וכתב בזה הלשון: ומילתא אגב אורחא, ראיתי כמה חכמים דרכם לפרסם שמרן אאמו"ר חזר בו בהרבה הלכות, כאשר הקשו לו קושיות על דבריו, ומפרסמים דבריהם בספרים וירחונים, ובשיעורים בעל-פה. אך חובתי לומר קושטא דמלתא, שמרן אאמו"ר זיע"א לא היתה דעתו נוחה שבאים לדבר עמו פלפולים בהלכה, כאשר ראשו ורובו מונח בסוגיות אחרות, וכאשר השואל לא היה מבין זאת, היה מנענע לו בראשו הן הן. ובלבד שיקצר דבריו וילך לו. ואותו חכם יוצא וכותב הנה אמר לי שמודה לדברי. ולכן אין צורך לחוש לדבריהם (כיוצא ככל המקומות). ומשנת מרן אאמו"ר שקבע לרבים, והיה ה' עמו, לא זזה ממקומה, ולא יבא מכשול. ע"כ דברי בנו הראש"ל שליט"א. וא"צ חיזוק.

ואחר כתיבת שורות אלו, זימנה ההשגחה העליונה והגיע לאוזנו סיפור מופלא בענין זה (וראיו זדנרים אלו מעין אום וסימן כי מן זממירוס שמה ומנכך את מעשי ידיו). וזה דבר המעשה אותו שח הרה"ג רבי משה נקי שליט"א: היה זה באותם ימים שרבנו היה מוסר את שיעוריו הגדולים בבית הכנסת "שאל צדקה", והנה בבוקרו של יום הגיעה אשה אחת לבית המדרש וסיפרה, כי אתמול בשיעור מרן עשה פלפול ארוך והתיר **לצחצח נעליים** בשבת, החכמים כמוצן כמוצן קמו כנגדה ומיחו בה שלא יעלה על הדעת דבר כזה, וכעסו עליה על שאומרת דברי הבל שכאלו בשם רבנו, אך כשבררו הדברים נודע להם כי מרן אכן דיבר בשיעורו באריכות בדין **צחצוח שיניים** בשבת, ודן בדבר בעומק וברוחב ואף העלה להתיר (וכמ"ש זי"א ס"ד סי' ל), אלא שהאשה שישבה בעזרת נשים, וכל הקשבתה נתונה כנראה בעיקר לסיפורים של רבנו, כאשר שמעה את המילה "צחצוח" חשבה שרבנו עוסק בצחצוח נעליים... ודי בזה כדי לסבר את האוזן ולהמחיש לכל המהסס בדבר, מדוע אין לסמוך על שמועות כלל ועיקר.

גם נבוא להעיר, טרם צאתנו, אודות תופעה כאובה, כי יש החושבים עצמם שהינם 'מוסמכים' לטעון כן שרבנו חזר בו, אחר שראו איזה מקום קושיה או דוחק בדברי קדשו (או מכל סיבה שהיא), והיות ונראה להם דאילו מרן היה חי עמנו והיה "זוכה" לראות דברי-קדשם, היה חוזר בו, לפיכך הינם 'מוסמכים' לתלות השמועה ברבנו, בחושבם שהם הרי ודאי מכירים את דרכי הוראתו ונתיבות פסיקתו. [ופעמים אף מנמקים סברתם ומתריצים את מצפונם, בכך שעושים זאת 'לשם שמים', מפני כבודו של רבנו. ושכחו מה שלימדנו רבנו הגדול זי"ע עצמו, בכמה זימני, שאין מקום להקפיד אם מעירים בדבריו בראיות נכונות, וכמו שכתב ב'מאור ישראל'-דרושים (עמ' רנח. ודפסו הדנרים לראשונה זי"א המאיר' סיון תשס"ד), ע"ש].

אולם, פשוט וברור לכל מבין שלא זו הדרך ולא זו העיר, אלא עליהם לפרסם דבריהם והערתם כמות-שהיא, והבוחר יבחר. אבל לבוא ולתלות השמועה ברבנו, ולומר **בכזב** כי כך הורה בעצמו בסוף ימיו - לא יעשה כן במקומנו!! וד"ב הערה.

ומכל האמור למדנו, כי בדרך-כלל אין להאמין לכל הטוענים שמרן חזר בו, בעוד שבספריו או בכתביו לא נזכר שום **רמז** מזה, כי פעמים אף השואל עצמו לא הבין שלא הסכים רבנו לדבריו, אלא נענע לו בראשו רק כדי לדחותו שיקצר וילך לו. ובאמת שאין לדבר סוף, כי אם נרשה לדיבורים כאלו ליכנס בתוכנו, הרי שעל כל דבר ודבר יבואו החושבים עצמם אם כבנים אם כתלמידים ויאמרו כן, וכפי שרואות עינינו לדאבון הלב. ודו"ק. ואכמ"ל עוד. **המערכת.**

⁷ **א.ה.** לשאלת רבים, אנו אכן עמלים בעז"ה על הכנת וסידור קונטרס מיוחד בו יבואו סדרת המאמרים בשלימותם, ויסודר כל דבר במקומו כראוי. ומכאן נבקש מהת"ח הלומדים והעמלים בתורת רבנו, כי יעירו את רוחם לשלוח הערות והוספות, כולם אהובים, כולם ברורים, למען תהיה תורתו של רבנו, שלמה ומדוייקת ככל הניתן בעז"ה. **המערכת.**

שער ד - סדרת ספרי "חזון עובדיה"

חזון עובדיה - פסח / א¹

ק"ח. (עמ' יג) כתב מו"ר שאין לברך ברכת האילנות א"כ רואה שני אילנות. אולם בחזו"ע ברכות (עמ' תנח) חזר בו וכתב שאם לא מוצא שני אילנות יכול לברך אף על אילן אחד, ושכן דעת רוב האחרונים. (ואפרי"ן למו"ל הממזר המדע חזון אליהו לחג הפסח, שהדגישו פרט זה).

ק"ט. [הבהרה] (עמ' קנט) הביא מו"ר להלכה דברי הרמ"א (סי' תעא) שכתב שעוגה שנעשתה מקמח מצה אפויה, ועירבו בה דבש ויין וכיו"ב, וחזרו ואפו אותה, אין לאכלה בערב פסח, שהואיל ונאפית מכבר, אין עליה שוב תורת מצה עשירה. ע"כ. הנה ראיתי בספר מעין אומר ח"ג (עמ' לא) שהביא שמו"ר נשאל מדוע החמיר בדין זה, הרי לא יוצאים בעוגה זו יד"ח בליל פסח? והשיב הרב דאה"נ שלדעתו זה מותר, וכתב בספרו רק דעת רמ"א. עכ"ד². וראיתי לצרף פה מה שכתבתי זה מכבר בגיליון החזו"ע, על מנת שיובנו הדברים היטב: הנה דברי רמ"א אלו טעונים הסבר, דלכא' מה בכך שנאפתה פעם אחת, הא ודאי כעת לא יוצא בה יד"ח, דהויא מצה עשירה, ובעינן לחם עוני וליכא. וביבי"א ח"ו (סימן לט א"ד והלאה) כתב בשם שו"ת משיבת נפש, שודאי לא ס"ל להרמ"א שיוצאים בה יד"ח דהא סכ"ס מצה עשירה היא, אלא כל מש"כ הוי חומרא כיון דחל ע"ז שם לחם עוני. ע"כ. וכ"כ כיו"ב הכה"ח (סי' ק לו) בשם הא"ר. ולפ"ד נפיק לן שלדעת מו"ר דס"ל שכל מצה שלא יוצאים בה יד"ח שרי לאכלה בע"פ, ואפילו שיש בה טעם מצה רגיל, (וכמו שמתבאר מדברי היצי"א הנ"ל ולקמן עמ' רא), הרי שיש להתיר הנהו עוגות באכילה.

ויתרה מזאת י"ל, שגם להפוסקים דס"ל שיש צד שמא יוצאים בה יד"ח, וכמו שכתבו החק יעקב, הגר"ז והח"א (הוצאו זיצי"א שס), איכא למימר כמש"כ מו"ר בה"ע ח"א (עמ' רנז) שכל

חומרת הרמ"א הויא בקמח שלא נטחן דק דק אבל בקמח כגון שלנו שטחון כדבעי יש להתיר. אמנם שוב כתב בגיליון יבי"א ח"ט (סי' מז הע' 1 זיצי"א הנדפס ממחש) דמדברי הרמ"א בד"מ משמע שאפ"ה יש להחמיר. ולכן הביא שם שיש עוד אופן להתיר, והוא היכא דליכא תוריתא דנהמא, וכגון דאזיל חיורא ואתי סומקא וכמו שכן הוא בעוגות שלנו, שאז יש להתיר גם לדעת רמ"א כמש"כ השע"ת בסי' קסח וכו' עי"ש. וא"כ יוצא לן שיש כמה ספיקות להתיר לאכול עוגות שלנו שיש בהם הסברות הנ"ל, כיון דהוי מילתא דרבנן יש לילך לקולא. ובספר ברכת יצחק (מועדות עמ' קמז) כתב, שעד שעה חמישית ודאי שאפשר להקל, דאיכא לן ס"ס, שמא כהדעות שרק אז מתחיל איסור אכילת מצה (עיין לעיל עמ' קנז), ועוד, שגם הרמ"א לא החמיר אלא מספק, וחזי לאצטרופי אידך גיסא לס"ס. עכ"ד. אולם להאמור לעיל יש להקל גם אחר שעה חמישית. ואחר זמן מצאתי בס' הליכות שלמה (פסח, עמ' קפז) שג"כ כתב להתיר בזה, וכ"כ תלמידו מדיליה בספר שש"כ (פרק נו הע' ג). ע"כ העתקתי מהגיליון, והבוחר יבחר. [אמנם ידוע שאין לסמוך באופן מוחלט על הספר מעין אומר וכמו שכתב המו"ל בהקדמתו, מ"מ שאני הכא שהסברנו הדברים ע"פ דברי מו"ר בספריו, ובודאי דחזי לאצטרופי].

חזון עובדיה - פסח / ב³

קכ. * (עמ' סד). דן מו"ר במי שנטל ידיו בליל הסדר לצורך טיבול הכרפס ובטעות בירך על נטילה זו, מאי תקנתיה שיוכל לברך על הנטילה לפני אכילת המצה בהמשך, ותכ"ד כתב, שלעשות תקנה לטנף ידיו במנעל וכיו"ב, כדי שיוכל לברך, י"ל דלא מהני כ"כ, שאולי הוי כגורם ברכה שאינה צריכה. ע"כ. אולם בס' הלכה ברורה ח"ח (אוגי" ס"ג) כתב הגר"ד נר"ו שנראה דלא הוי כגורם ברכה שאינה צריכה ורשאי לעשות כן⁴. וסיים: והצעתי

³ ולגבי מש"כ מו"ר בח"א (עמ' ק), עיין לעיל אות לט. ומש"כ בעמ' קכ, עיין לעיל אות נו. ומש"כ בח"ב עמ' קכו, עיין לעיל אות מג.

⁴ וטעמו ונימוקו עמו כיעו"ש.

¹ הדברים מתיחסים לכרך פסקי ההלכות (ולא השו"ת) מהדורת תשס"ג, שכידוע מחולק בתוכו לב' חלקים.

² וע"ע מש"כ המו"ל שם להסביר דעת מו"ר.

הדברים בפני אאמו"ר (שליט"ו), והסכים אתי שאין בזה משום גורם לברכה שאינה צריכה. עכ"ד.

קבא. (עמ' קיט). כתב מו"ר גבי אונן בליל פסח שדעתו לקבור את מתו מחר (ע"י גויס, או צמולאי יו"ט), אין אנינות חלה עליו, וחייב בכל המצות וכו' ומ"מ כיון שלא יצא הדבר ממחלוקת לא יברך שום ברכה בעצמו, אלא ישמע הברכה מאחרים שסב"ל. אולם בחזו"ע אבלות א (עמ' קפג) חזר בו (וע"ע להלן אות קכח), וכתב שיכול לברך הוא בעצמו ברכות ההגדה והמצה והמרור, וברכת ההלל. (וצעמ' קפו כחג, ועיין בחזו"ע פסח וכו' והעיקר כמש"כ כאן שהיא משנה אחרונה. ע"כ).

☪ חזון עובדיה - יום טוב⁵ ☪

קכב. [הבהרה] (עמ' מו) כתב מו"ר שמי שאינו רגיל בעישון ואין לו צער במניעתו, נכון שימנע מלעשן ביו"ט. ע"כ. יש לציין שמש"כ מו"ר לשון של זהורית, לאו דוקא הוא, ובאמת דעתו לאסור העישון למי שאינו רגיל לעשן ואין לו צער שנמנע ממנו, וכמש"כ להדיא בה"ע ח"ב (עמ' טו) "שאינו רשאי לעשן ביו"ט" ע"ש. וכ"נ מחזו"ע שבת ח"ה (עמ' רלד) שכתב: "...ומ"מ כיון שהעישון יש בו תועלת לעיכול המזון, ויש בו משום רפואה לאנשים רבים, אין לאוסרו למי שרגיל לעשן, ובמניעתו נגרם לו צער כידוע. ע"כ. ודוק מינה, הא מי שאינו רגיל לעשן יש לאסור עליו העישון. וכן אמר בשיעור בשנת תשס"ג ונביא לשונו מתוך ההקלטה: רק לאלה שהם רגילים בדבר, ואם לא יעשן ביו"ט יהיה לו צער גדול [יש להתיר] אבל אדם שלא כ"כ אכפת לו ורוצה לעשן לתענוג זה אסור לעשות ביו"ט. עכ"ל. [וכ"כ הגאון שד"ח, הובא בס' פסק"ת ח"ה עמ' שפד. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות ח"א סי' שטז].

☪ חזון עובדיה - פורים⁶ ☪

קכג. (עמ' כט-ל) כתב מו"ר שנער שהגיע עתה לבר מצוה, ורוצה לעלות "ולקרוא" בפרשת זכור,

⁵ ולגבי מש"כ מו"ר בעמ' כז. עיין לעיל אות קז.

⁶ הבהרה: קטע זה על "חזון עובדיה" פורים, פורסם בשעתו ב"יתד המאיר" אדר תשע"ז (עמ' 338) בבחינת "דבר בעתו מה טוב", אולם אחר שהיה זה בנפרד ולא כחלק מהקונטרס, ראוי ונכון להביאו שוב, למען שלימות הדברים.

לכתחילה אין להעלותו, ובדיעבד שעלה וקרא יצאו בקריאתו. עכת"ד. הנה ברור הדבר שמו"ר נמשך כאן לשיטתו שאין לסמוך על חזקה דרבה לכתחילה אלא בדברים דרבנן ולא בדברים דאורייתא. אולם ידוע שחזר בו בנושא זה ודעתו היא דשפיר יש לסמוך על חזקה דרבה לכתחילה גם בדברים דאורייתא, וכמש"כ בחזו"ע שבת ב (עמ' מז) גבי קידוש, ובחזו"ע ימי"ג (עמ' קכה) גבי תקיעת שופר⁷. ובפשטות ה"ה להכא. וע"ע בילקו"י פורים הגד"מ (עמ' קמח).

קכד. (עמ' לה) כתב מו"ר שאין להוציא ס"ת ולקרוא בברכות בתענית שאינה חובה כגון ביום שבעה באדר, וכן אין לש"צ לומר עננו ברכה בפני עצמה, ולא יעלו הכהנים לדוכן. אולם בחזו"ע ארב"ת (עמ' נט) חזר בו והורה שיכולים להוציא ס"ת ולקרוא בתורה בברכות, וכן שיאמר הש"צ עננו ויעלו הכהנים לדוכן. כיעו"ש⁸.

קכה. [הבהרה] (עמ' סא) בענין צירוף קטנים לעשרה לפרסומי ניסא, כתב מו"ר "ואפשר שאפילו קטנים וקטנות שהגיעו לחינוך מצטרפים לעשרה לפרסומי ניסא לברכה אחרונה" ע"כ. וכן בהערה (צעמ' סה) סיים שצ"ע בזה. אולם בחזו"ע חנוכה (עמ' נג) הכריע בבירור שמצטרפים לעשרה, וכמו שכתב האור זרוע.

קכו. [הבהרה] (עמ' קיג) כתב הרב שעיררות המסופקות אם היו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון אם לאו, קוראים בי"ד בברכה ובט"ו ללא ברכה "וכן נהגו כיום בכל העיררות העתיקות שבארצנו הקדושה לקרות בי"ד ובט"ו, כגון ביפו ועכו וצפת ולוד ובאר שבע" עכ"ד. יש לציין

⁷ ועיין לעיל אות כב ואות סז.

⁸ ובשיעור פר' תרומה תשע"ב אמר מו"ר בהאי לישנא: הראשונים התנגדו לזה, מוציאים ס"ת רק בתענית ציבור, יום י"ז בתמוז, יום תשעה באב, צום גדליה, עשרה בטבת, אבל זה מנהג של יחידים, חכמים לא תקנו אותו, לכן לא לומר "ויחל". ויש חולקים, אומרים שיכול לעשות. [להלכה] מקום שנהגו נהגו, לא צריך למחות בהם, אבל מקום שלא נהגו, שב ואל תעשה עדיף, לא להיכנס בספק ברכות לבטלה, יוציאו "ויחל" יקראו בס"ת בברכות, זו תהא ברכה לבטלה, לכן, ספק ברכות להקל, לא מוציאים ספר תורה. עכ"ל. ודו"ק.

קל. (עמ' שג) בענין הרחה באתרוג של מצוה במשך ימי החג, הביא מו"ר דברי מרן הש"ע שכתב שכיון שיש מחלוקת האם לברך על הנאת ריחו או לא, יש להמנע מלהריח בו. יש לציין שבחזו"ע ברכות (עמ' שמו נהערה) כתב רבינו להכריע שכל שכבר יצא בו יד"ח באותו יום, יכול להריח האתרוג ולברך על ריחו נמי, ושאינ לחוש לסב"ל, עי"ש טעמו ונימוקו. וחזר לכתוב כן בחזו"ע שבת ח"ג (עמ' קנז נהערה).

קלא. [הבהרה] (עמ' ממט-מנ) הביא מו"ר מחלוקת האחרונים האם נכון מה שנוהגות הנשים שנושכות פיטם האתרוג ביום הושענא רבה, או שמא אינו נכון ויש לבטלו, ולא כתב הכרעה בזה⁹, אולם בחזו"ע שבת ג (עמ' קס) דן בזה יותר באריכות וסיים: הלכך טוב להמנע מזה עד אחר שמיני עצרת. ומשמע שמעיקר הדין יש להתיר וכן מוכח במקורות הדברים, כיעו"ש.

קלב. (עמ' מנ). כתב מו"ר שזמן קריאת פר' וזאת הברכה שמו"ת הוי ביום הושענא רבה, ואם שכח או נאנס יקראנה בליל שמנ"ע או ביום לפני תפילת שחרית. ע"כ. והחומרא לכתחילה הינה ע"פ דברי הרמ"ע מפאנו כדמוכח בהערה. אולם בחזו"ע שבת ח"א (עמ' של) כתב שהרמ"ע מפאנו עצמו חזר בו וכתב שאין בזה חשש (ע"פ הסוד) וכו' וסיים: הלכך אף לכתחילה יכולים לקרות שמו"ת של פרשת וזאת הברכה בליל שמיני עצרת או ביום שמנ"ע קודם סיום הקריאה בס"ת. עכ"ד.

קלג. (עמ' מנ) כתב מו"ר שאין להתיר להשמיע כלי שיר בשמחת תורה¹⁰ וה"ה שאסור לקשקש בכוונה בפעמוני הרימונים של ספר התורה. יש לציין שבחזו"ע שבת ח"ה (עמ' ער) שינה מו"ר הנוסח הנ"ל וכתב: אולם לא נכון לקשקש בכוונה בפעמוני הספר תורה. עכ"ל¹¹. ומשמע לכאורה שאין לאסור מעיקר הדין. ודו"ק בזה.

שמו"ר נשאל על הוראה זו מכמה מאנשי באר שבע, שהעידו שבאמת אין המנהג כמו שכתב מו"ר אלא רוב בתי הכנסת נוהגים זה שישים שנה לקרוא רק ביום י"ד זולת כמה יחידים מבתי הכנסת של האשכנזים שקוראים לעצמם גם בט"ו, ושכך הורה נמי הרה"ר דבאר שבע הגאון רבי מישאל דהאן משך חמישים שנה, שיקראו רק בי"ד, ומה יעשו כעת, לשנות המנהג או להשאירו על כנו? וענה מו"ר: אין לשנות המנהג, ואפילו המחמירים לקרות גם בט"ו אינו אלא ממידת חסידות וכמו שכתוב בפוסקים. עכ"ל. והובא כ"ז בירחון משנת יוסף (אלר ז טשע"ו), ותשובתו הינה מחודש אדר תשע"א. וע"ע בס' מקור נאמן ח"ב (עמ' קיט).

קפו. (עמ' רכו) כתב הרב שבשנה שחל פורים ביום שבת ועבדינן פורים משולש, אזי יש לאבלים לנהוג אבלות כרגיל ביום ראשון ט"ז אדר. אולם בחזו"ע אבלות ח"ג (עמ' קל נהערה) כתב שיש בענין זה מח' ומכיון דקימ"ל הלכה כדברי המיקל באבל, נראה שהמיקל לא הפסיד "ואע"פ שבחזו"ע פורים כתבתי להחמיר, כעת נראה לי שהמיקל יש לו ע"מ לסמוך". עכ"ד. [והיינו שדין יום זה כדין פורים רגיל ונוהג בו רק אבלות בצינעה].

☪ חזון עובדיה - סוכות ☪

קכח. [הבהרה] (עמ' קנו) כתב מו"ר שהאונן שעדיין לא קבר את מתו, פטור מן הסוכה. ע"כ. עיין בחזו"ע אבלות א (עמ' קעד) שהבהיר דבריו דה"מ באונן שרוצה לקבור את מתו בליל החג, אולם אם דעתו לקוברו מחר, אזי חייב בכל המצות, וצריך לקדש קידוש של יו"ט, וחייב לאכול בסוכה, ולברך כרגיל. ועע"ש גבי אם נמסר המת לחברה קדישא.

קכט. (עמ' שמו) בענין קשירת הלולב ביו"ט, כתב הרב למסקנה שיש לעשות קשר של עניבה בלבד ולא קשר גמור, ומ"מ הקושר את הלולב בשני קשרים, אע"ג דהוי קשר של קיימא, יש לו על מה לסמוך. אולם בחזו"ע שבת ח"ה (עמ' סג ועמ' סה נהע"ו) כתב שאין להקל בזה, דאנן בדידן נקטינן כמרן הש"ע שאסור לאוגדו ביו"ט, ורק בעניבה יש להקל. יעו"ש היטב במקורות הדברים.

⁹ ונראה יותר שנטתה דעתו להחמיר.

¹⁰ שכל מה שהתירו הוי לרקוד ולמחות כפים ות"ל.

¹¹ וגם בהערה לשם הושמטו השורות שנמצאות בהערה בחזו"ע סוכות, שנכתב שם נמי לשון "אסור".

☪ חזון עובדיה - ימים נוראים ☪

קלד. * (עמ' קסו) בענין מי שעבר ותקע ביו"ט ראשון של ר"ה שחל בשבת, כתב הרב שעשה בזה קצת מצוה ואין ברכותיו לבטלה, אלא שעכ"פ לא יברך ביו"ט שני ברכת שהחיינו בעת שתוקע בשופר. יש לציין למש"כ בזה הרה"ג רי"מ יונה נר"ו בס' מגיד הרקיע (עמ' 254). עי"ש¹².

קלח. (עמ' רפז) כתב מו"ר שאין לברך על מי בושם כיון שיש ספק אם טעונים ברכה וקימ"ל סב"ל. אולם בחזו"ע ברכות (עמ' שיג) חזר בו והורה שהדבר ברור מאד שיש לברך עליהם "בורא מיני בשמים" ושאינן לחוש כלל לדברי החולקים¹³.

☪ חזון עובדיה - חנוכה ☪

קלו. [הבהרה] (עמ' י) הביא מו"ר מש"כ מרן בש"ע שימי חנוכה אסורים בהספד ותענית. אולם יעויין בחזו"ע אבלות ח"א (לפ"א זכערה) שכתב מו"ר שבזמנינו שרוב ההספד הוא שמזכירים דברי שבח המדות הטובות שהיו לנפטר, ובשבח הקדישים הנאמרים ע"י האבלים, וגם שע"כ מחדירים בלבם יראת שמים ושמירת התורה והמצוות וכו', יש להתיר גם בחנוכה ופורים.

¹² וא"צ להביא דבריו כאן כיון שאין דבר זה מצוי כמעט. [גם שהספר "מגיד הרקיע" מצוי לדברים בתורת רבנו].

¹³ ובגיליון החזו"ע ציינתי שאע"פ שבספר הלכה ברורה חלק יא (סי' רעז) כתב לחוש לסב"ל ושכן הסכים איתו אביו ע"ה, מ"מ לא ברור שאפשר לסמוך ע"ז באופן מוחלט מכמה טעמים. וגם הראש"ל נר"ו מורה ובא כמש"כ הרב בחזו"ע ברכות, וכ"כ נמי בילקו"י ימ"נ (עמ' מלצ), ע"ש. ומכיון שאין הדברים ברורים בתורה שבע"פ הדרין לתורה שבכתב. ואחר זמן אמר לי ידידי הגרש"ז נר"ו שגם הגאון ר"א בוטבול יצ"ו טען שיותר יש לסמוך על מש"כ הרב בחזו"ע ברכות והוסיף טעם לשבת. וברחוקן כסלו תשע"ז (סי' מט) כתב הרב יניב נסיר נר"ו להבהיר בקצרה הטעמים לכך, ומכיון שבכלל דבריו כלל נמי ממה שעלה על דעתי, לא ראיתי צורך לכפול הדברים שנית והרוצה יעיין בדבריו. [ומה שכתב לתרץ מה שהקשתי מהא דמוגמר, באמת שדבריו יש בהם דחקים גדולים, וגם נ"ל שאין המציאות בדיוק כמו שהסביר במטרת השמת הבושם, ויש להאריך בזה אך אין כאן המקום].

קלו. [הוספה] (שס עמ' ס) כתב הרב שהאונן יאמר לאשתו או למישהו אחר להדליק נרות חנוכה. יש לציין שבחזו"ע אבלות א (עמ' קעו) הוסיף מו"ר דאם אין לו מי שידליק עבורו טוב שידליק איהו בעצמו ללא ברכות.

קלח. (עמ' פו) כתב מו"ר שאין להדליק נרות חנוכה או נרות שבת משמן זית שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, ובהערה כתב שבין טבל טמא ובין טבל טהור בכלל האיסור. אולם בחזו"ע תרו"מ (עמ' קכט) חזר בו וכתב שיש להתיר להדליק נרות חנוכה עכ"פ מטבל טהור (אולם מטבל טמא יש לאסור, ולגבי נר שצט אין חילוק ותמיד אסור).

☪ חזון עובדיה - ברכות (ט"ו בשבט) ☪¹⁴

קלט. [הבהרה] * (עמ' ערה זכערה) כתב מו"ר שאם יש לאדם פרי ממין שבעה, ופרי חדש שמברך עליו שהחיינו ואיננו ממין שבעה, עדיף להקדים הפרי החדש שמברך עליו שהחיינו. יש לציין למש"כ בספר הנחמד ברכת שמואל (עמ' לפא), וכן ביתד המאיר (שצט משע"ד סי' פח אות ז), ששאל את מו"ר (שצט משע"ג) על פתגמא דנא וענהו הרב שאין קפידא בענין זה, ויקדים מה שירצה¹⁵.

☪ חזון עובדיה - שבת / א ☪

קמ. (עמ' קנד) כתב מו"ר שמותר להניח מע"ש מכונת אוטומט בשכונה של גוים באופן שלא ידוע מי הוא בעל המכונה וכו' עי"ש. הנה בחזו"ע שבת ח"ו (עמ' יא) הביא הרב שוב הלכה זו והשמיט התנאי שלא ידוע מי הבעלים [וגם במקורות הדברים נראה בפשטות שא"צ תנאי זה, כיעו"ש היטב¹⁶].

קמא. (עמ' רנו) כתב מו"ר להחמיר שאין לטלטל הנר בשבת ע"י ישראל ולהוציאו מחדרו של חולה

¹⁴ ולגבי מש"כ מו"ר בעמ' קכג, עיין לעיל אות ל. ומש"כ בעמ' קמו, עיין לעיל אות לז. ומש"כ בעמ' תקא, עיין לעיל אות מג.

¹⁵ ואין כאן חזרה אלא הבהרה במקצת שהרי פשיטא שגם מש"כ מו"ר הכא אינו אלא עדיפות בעלמא וכדדייק לישניה, וגם שמו"ר בעצמו היה מורה בעבר להקדים פרי ממין שבעה וכמש"כ בס' משיעורי הראש"ל (מ"ז עמ' ננד). וע"ע מש"כ בזה בטוב טעם הרב ברכת שמואל הנ"ל. ודו"ק.

¹⁶ וכן העירו לנכון בקיצושו"ע חזו"ע ח"א (פ"ז הע' 48)

☪ חזון עובדיה - אבלות / א ☪

קמז. (עמ' טנד) כתב מו"ר: וכן בבית האבל אין לשאול בשלום זה לזה. ע"כ. והוא כדעת הרב ערוה"ש. אולם בחזו"ע אבלות ב (עמ' רמו) כתב שהעיקר להקל בזה ע"פ השלחן גבוה וסיים: והכי חזינן לרבנן קשישאי כשהיו נפגשים יחד בבית האבל שלא היו מקפידים לשאול אחד בשלום השני בצינעא. וכן העלה בשו"ת ציץ אליעזר ח"ה. ודלא כהערוך השלחן. עכ"ד¹⁸.

☪ השמטות והבהרות ☪

קמז. ביחוד ח"א (סי' סא עמ' רפא זעהמות) כתב מו"ר שנשים שברכו ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות ביו"ט, לא יענו אמן אחר ברכת שהחיינו ששומעות מבעליהן בעת הקידוש, ושגם בליל פסח ה"ה ודלא כדברי שבט הלוי. אולם ביחוד ח"ג (סי' לד) חזר בו וכתב שהעיקר להלכה שבקידוש בליל הסדר יענו אמן אחר ברכת שהחיינו הגם שקדמו וברכו ברכת שהחיינו. וחזר ע"ז בחזו"ע פסח ח"ב (עמ' כה).

קמח. ביבי"א ח"ח (סי' לג א"ד) דן מו"ר האם אמרינן ביום שלישי לאבלות מקצת היום ככולו או לא אמרינן, והעלה להחמיר. אולם במאו"י ח"א (עמ' טכה) חזר בו וכתב שהעיקר להלכה שגם ביום השלישי לאבלות אמרינן מקצת היום ככולו. וחזר ע"ז בחזו"ע אבלות ח"ב (עמ' קלא, ועמ' טעמ' קלה).

קמט. בהליכות עולם ח"ז (עמ' רמט) כתב מו"ר גבי הא דאיתא בגמ' (מ"ד נד:) שיוולדת צריכה שימור, היינו כל שלושים יום מהלידה. אולם בחזו"ע אבלות ח"א (עמ' יט זעהרה) נראה שחזר בו וס"ל דסגי בשבעה ימים מהלידה.

ת.ו.ש.ל.ב.ע.

זיולא), ולא שהותר הדבר בשופי רב. [וע"ע ב"תד המאיר" אייר תשע"ו, סימן קמג אות יד ואות יג].

¹⁸ ועוד עיין ביבי"א ח"ד (סי' ס"ג לג א"ט א), שהביא מו"ר חלק מהדברים שהובאו באבלות ח"ב הנ"ל, וסיים בצ"ע, אלא שכאמור העיקר להקל, וכמו שיראה הרואה שם.

שאינו בו סכנה שמפריע לו אור הנר, ואינו יכול לישון מחמתו ודלא כהגרש"ז אורבך שהתיר בזה. אולם בחזו"ע שבת ח"ג (עמ' טפג) כתב שהעיקר להקל כדברי הגרש"ז ויש להתיר לטלטל הנר בנחת ובהליכה איטית ולהוציאו מחוץ לחדר. (וכמוכן כל זה מיירי שאין שם גוי שיעשה זאת).

קמב. [הבהרה] (עמ' רס) הביא הרב מחלוקת אחרונים גבי נר שהתנה עליו מע"ש לטלטלו אחר שיכבה, האם אחר שכבה דינו ככלי שמלאכתו להיתר או ככלי שמלאכתו לאיסור, ויותר נטתה דעתו להקל אולם סיים: וצריך עיון. יש לציין שבחזו"ע שבת ח"ו (עמ' קמו) הדר פשט להקל בזה לכתחילה ולהחשיבו ככלי שמלאכתו להיתר ושכ"כ כמה מרבתינו הראשונים ודלא כשו"ת תפל"מ שהחמיר בזה.

קמג. [הבהרה] (עמ' רסא) כתב הרב שפמוטות העשויים מכסף שלא הדליקו בהם מעולם, ומונחים וכו' אין עליהם תורת מוקצה. הנה במקורות הדברים נראה שכל שלא הדליקו בהם באותה שבת סגי ולא בעינן שלא ידליקו בהם לעולם. ובאמת שמו"ר בעצמו מחק בספרו תיבת "מעולם" וכתב תחתיה "באותה שבת", וכמו שהעידו כן גם בס' קיצוש"ע חזו"ע ח"א (עמ' רמ).

קמד. [הערה] (עמ' ער) עמודה שנייה בשורה השביעית נכתב "שהוא שיעור ג' מיל ורביע". וברור ופשוט שנפלה כאן ט"ס וצריך לומר: שהוא שיעור שלשת רבעי המיל. עיין והבן.

☪ חזון עובדיה - שבת / ב ☪

קמה. [הבהרה]* (עמ' נו) כתב מו"ר שיש להטביל כלי אלומיניום שעשויים לשימוש חד פעמי ונקחים מהגוי. עיין בס' ויען שמואל חלק יט (עמ' טכז) שם כתב מאמר בענין זה הרה"ג יהודה ברכה נר"ו, ואחר שציין לכמה וכמה מאחרוני הזמן שסוברים לפטור הנהו כלים מטבילה, כתב שאמר לו הרה"ג גד יודי נר"ו שאף מו"ר אמר לו שאפשר להעלים-עין ממי שמיקל ולא מטביל כלים אלו¹⁷.

¹⁷ רק מה שכתב הברכת יהודה שמו"ר "הדר ביה משמעתיה", הנה פשטות הדברים שנשאר בדעתו הראשונה, רק אמר שיש להעלים-עין (וממועדים הדברים

הרב יחזקאל מועלם

ביהמ"ד "בנין אב", ירושלים

סימן לב

הד"ר הוא לכל חסידיו - השלמות ל"משנה אחרונה"

קידש לפנ"כ ולא התפלל דיקדש בשו"מ, והוא נחלק עליו מדין ספיקא דאו' ע"ש. אך סו"ד הסכים עמו בבין השמשות שלנו. והנה בשו"ת יבי"א ח"ד (סי' כג אות א) הביא דבריו והעיר ע"ז מטעם שאסור באכילה בביה"ש, "וא"כ לא מסתבר שיוכל לקדש על הכוס". ונראה שכן הכרעתו לדינא ואפי' בביה"ש דידן, וצ"ע².

ב. שם (אות נא). התיר להניח מרק צונן שנתבשל אפי' במקום שיוכל להגיע ליס"ב, אם עומד על המשמר שלא יגיע לכך. ומאידך בספרו חזון עובדיה שבת (ס"ד עמ' שעה) כתב דאין לסמוך על היתר זה אלא לצורך חולה או תינוק. ודוק דכאן הדר ביה לחומרא³.

ג. שם (אות ע). אסר להדיח בשבת כלי אכילה לצורך אכילה במנחה אם יש לו אחרים נקיים. אך

2 תגובת הרב י.ש: הנה לדינא דעת מו"ר כמש"כ בלית חן, וכמש"כ להדיא בחזו"ע שבת ח"ב (עמ' עג והלאה). ועי"ש בעמ' עה שכתב: וראיתי להמ"ב בשעה"צ שהקשה, שאיך מותר לו לטעום מלא לוגמיו מכוס הקידוש, והרי אסור לו לטעום קודם הבדלה, ולפי האמור לק"מ, שמכיון שיש ס"ס שיום הוא מותר לטעום. עכ"ד.

3 תגובת הרב י.ש: הנה המקור שממנו לקוחים הדברים בחזו"ע שבת ד, הוא מה"ע ח"ד (עמ' סג). ויש לציין למש"כ הגר"י נקי נר"ו בס' מעין אומר חלק יב (עמ' פלו), ששמע שמו"ר הורה בשיעורו במוצ"ש שמותר להשים תבשיל לח מבושל כל צרכו על הפלאטה בשבת ובלבד שיעמוד על המשמר וכו' ושמותר הדבר לצורך כל אדם. ושאל את מו"ר האם נכונים הדברים? וענהו הרב שנכון שמע וכך הורה. והעיר למו"ר שבס' קול סיני כתב מו"ר להקל רק לצורך תינוק או חולה ולא לכל אדם? וענהו הרב: פעם היינו צעירים לא היה לנו כתפיים. עכ"ד. וגם זכורני שלפני חצי שנה בקירוב דיבר הראש"ל נר"ו על ענין זה ונמי אמר שיש להתיר לעשות כן לצורך כל אדם, ושלחתי חכ"א יצ"ו שישאלהו מחזו"ע וה"ע הנ"ל, וענה: תעיין טוב במקורות הדברים ותראה שהיתר הוא לכל אדם. עכ"ד. ועי"ש בס' ה"ב על הל' ביטול (עמ' ממד) ודו"ק בכ"ז.

ז
כו הרב י"ש שליט"א ואכסניתו הנכבדה "יתד המאיר", לראות כי יש שכר לפעולתם, ובגליונות האחרונים דנו ועסקו רבים להודיע ולהודיע כי יש הלכה כמשנה אחרונה, באיזהו מקומן של הלכות בדעתו של מרן זלה"ה. ואמרתי אף אני אצרף בזה מעט מקומות מאשר ראיתי והודיעוני לתועלת הרבים, רק ראשית אפתח בכמה נקודות כלליות בנדון זה.

א. יש ליתן לב מדוע פעמים בודדות (כמדומני) כתב מרן זצ"ל במפורש בחזרתו "דלא כמו שכתבתי" וכו' והדגיש דהדר ביה מההיא, ובהרבה פעמים לא כתב כן ומאי שנא.

ב. כן יש לציין, שבכל המקומות שנזכרו לא חזר בו פעמיים, והיינו דלא אשכחן ששב לבסוף לדעתו הראשונה. ומילתא דמסתברא היא, כי הלא רבנו זלה"ה דכל רז לא אניס ליה, כבר מתחילה ראה את כל הכתוב בהאי מילתא וברוחב דעתו שקל הענין והוציא לאור משפט, ואם בכל זאת לבסוף הד"ר הוא לכל חסידיו מפני חזקת מקמאי שמצא או מסיבות שראה צורך להקל, לא מסתברא ששוב יחזור וישנה דעתו, דמה שהיה הוא שיהיה. ומזה נפק"מ לדין ברכת הבושם סינטטי, עי' במ"ש הה"כ שליט"א בגליון כסלו (סי' מט). [ובגליון הנוכחי סי' לא אות קלה].

וכעת אזכיר מהני דוכתי, חלקם ברורים, חלקם יש לדון בהם, ומקצתם הבהרה, ועכ"פ מיני ומינכון תסתיים שמעתתא להגדיל תורה להאדירה, ואשמח לקבל תגובת הלומדים¹.

א. לזית חן (אות טו). הבי"ד הפמ"ג (סי' רעא מש"ז ס"ק יא) לענין קידוש בין השמשות דמוצ"ש כשלא

1 מטעם זה ראינו להביא תגובת הרה"כ קונטרס "משנה אחרונה", ר' יעקב ש. בהערות שוליים, וכדלהלן.

פשוט להקל (וע"ש עוד צעמ' קנ"א וקל"ע) ע"כ. גם מלשון תוכן ההלכות (שם עמ' מקמ"א) נראה שכן הכרעתו להקל בבירור. ועיין בשו"ת ברכת יהודה ח"ה (סי' נ"ו) שכתב כן, וע"ע מש"כ בס"ד בקונטרס שירת ינון (עמ' מה). אלא דשו"ר שכבר בשו"ת יבי"א (מ"ג סי' ט"ו אות ה') שקדם לספרו יחו"ד הנ"ל כתב להתיר בזה, וצ"ע. (וימנן שומן כתיבת המשנה צעמ' יחו"ד קדם לזו שצי"א, ו"צ).

ח. בשו"ת יבי"א (מ"ח סי' ל"א) העלה לענין חולה הנצרך לאכול בשבת שחרית, דהגם דמן הדין יש לפוטרו מקידוש, מ"מ אם רצה לקדש ולשתות מלא לוגמיו מותר אך יש לו לקדש שוב אחר תפילת מוסף לצאת יד"ח כו"ע, וכ"כ בקצרה בח"ט (סי' ק"ח אות קל"ד) ע"ד האורל"צ, ובהליכו"ע (מ"ג עמ' כ"ד). אמנם בחזו"ע שבת ח"ב (עמ' קמט ואל"ף) כתב דטוב ונכון שיקדש על הכוס (ולא כלשנו צעמ' יצי"א הנ"ל ודו"ק). גם בחזו"ע ח"ג (עמ' תכג) כתב דחולה שאב"ס דמותר לו לאכול קודם שחרית רשאי לאכול בלי קידוש אם אין אצלו יין לקידוש. ע"כ. דוק מינה דביש לו צריך מעיקר דינא.

ט. ולסיום אעיר, במ"ש הרב י"ש נר"ו בגליון כסלו תשע"ז (סי' מו אות עד), לענין כניסה לביהמ"ד מפני הגשמים כשמתחיל עכשיו לעסוק בסוגיא אי שרי ליה, וכתב לדייק מדברי רבנו זצ"ל בשיעורו להחמיר, לפי ראותי כעת אין כאן חזרה, שהרי שם הדגיש בהדיא דתהלים יוכל לומר גם בחוץ ואין זה סוגיא הצריכה עיון, וש"מ דדוקא בזה החמיר ולא במעייין בתלמוד⁵.

ואגב, במה שציין הה"כ (גליון מסן אות יג) לענין טלטול גפרורים ביו"ט משו"ת יבי"א ח"ב סי' כח, הוא ט"ס וצ"ל סי' כז⁶.

5 תגובת הרב י"ש: הנה כדברי הרה"כ יצ"ו העירו לן כמה חכמים, ואם כי יש עמדי להשיבם, אך כיון שעכ"פ ספק יש לנו בתורה שבע"פ, ותורה שבכתב ברורה ועומדת היא, הדרינן לתורה שבכתב. [ובל"ג יורחב עוד בגליונות הבאים].

6 תגובת הרב י"ש: וגם עוד חכ"א יצ"ו שלח להעיר גבי מה שכתבנו בגליון חשוון (אות כט) שמו"ר חזר בו ביבי"א ח"ז סי' מח, שאינו אלא סי' מז, וט"ס היא.

בחזו"ע (מ"ו עמ' קג) כתב "יש לעיין אם מותר" וכו' והביא סיעת פוסקים המתירים. ואם כי לא ברור שדעתו לבסוף להקל ע"ש, מ"מ נראה שחזר בו ממ"ש בלוי"ח לאסור בודאות.

ד. טהרת הבית. (בחלק א עמ' שנו) כתב, לענין כתם הנמצא על בגד בצדו הצבוע וחדר עמוק עד שנראה בצדו האחר שהוא לבן, טמאה אם יש בו כגריס ועוד. ויש להבהיר, דבשו"ת יבי"א ח"ח (י"ד סי' ז' ז' ב) כתב דאם הוא על הבגד שאינו סמוך לבשרה המיקל לטהרה יש לו על מה לסמוך (וע"ע צמ"ט י"ד יב, א).

ה. שם (מ"ב עמ' שמג). כתב דנכון לחוש מלתלוש צמר גפן בשבת לצורך בדיקה. אך בספר חזו"ע ח"ג עמ' שעז פסק להקל בזה. (ואמנם יש לחלק לנדיקה חמיר משום מחתך ע"ש, אך מדבריו צטה"צ לא נראה כן). (וכ"כ הרב איתן כהן בגליון טבת תשע"ז, סי' סד אות א).

ו. בספר הליכות עולם (מ"ג עמ' כ') כתב, דאשה שרגילה להתפלל שחרית רשאית לטעום בשבת בבוקר קודם תפלת שחרית, ובאינה רגילה אסורה לטעום קודם קידוש אא"כ הוא שעת הדחק כבחולה קצת. אמנם בחזו"ע שבת ח"ב (עמ' קסז) כתב דנשים שאין מתפללות כלל בבוקר של שבת ורוצות לשתות תה או קפה לחיזוק כוחן רשאיות לעשות כן⁴. וע"ע בשו"ת מעין אומר ח"ב (פ"א משנה מ).

ז. בשו"ת יחזה דעת (מ"א סי' מה), כתב דהמקילים לשמוע מהרדיו או מהקלטה שירות להשי"ת המלווים בכלי זמר, יש להם על מה שיסמוכו. והמחמיר תע"ב. ומבואר שם (צטה"ה) דהטעם משום ס"ס, אך לשמוע כלי זמר ממש אין להתיר.

אמנם בספרו חזו"ע ד' תעניות (עמ' תל"ד) העלה בפשיטות להקל כד' המאירי וסיעת האחרונים בשירי קודש אפי' בשמיעת כלי זמר ושכן המנהג

⁴ א.ה. הנה מכתב זה נשלח קודם פרסום פ"ג מקונטרס משנה אחרונה בגליון שבט תשע"ז (סי' פז), אך המעיין שם יראה שכבר הזכיר זאת הרה"כ כיעו"ש (צאות נ, ושם נמנן). המערכת.

הרב יניב נסיר

מח"ס "מעייין טהור", ועוד
ירושלים

סימן לג

אכל אכילת עראי ושינה מקומו, האם צריך לחזור ולברך

בענין האוכל פירות או שותה משקה, ומשנה מקומו ויוצא מחוץ לביתו לזמן מועט וחוזר מיד למקומו הראשון, האם הוא הפסק וחוזר לברך

ברכה למפרע, כשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. מדקתני עקרו רגליהן, מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן, וטעמא דהניחו שם זקן או חולה הוא דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה. קשיא לרב חסדא, אמר רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות, רבי יהודה. דתניא חברים שהיו מסובין, ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש, כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה, אמר רבי יהודה במה דברים אמורים, בזמן שהניחו שם מקצת חברים, אבל לא הניחו שם מקצת חברים, כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע, וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה וכו'. ומבואר יוצא דרב ששת ורב חסדא נחלקו בשתיים, דדעת רב ששת שהיוצא ממקומו באמצע אכילתו, הן אכילת פת והן אכילת שאר דברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, צריך כשחוזר למקומו לברך ברכה אחרונה על מה שאכל קודם לכן, ושוב ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול מכאן ולהבא. ודעת רב חסדא שא"צ לברך שוב כלל אם היה אוכל סעודת פת וכן שאר דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם. וגם בשאר דברים כפירות וכיוצא, שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, מ"מ א"צ לברך ברכה אחרונה בכל אופן, רק חוזר ומברך ברכה ראשונה.

אמר הכותב, הנה ראשית מאמר זה, נכתב אחר שהראוני מ"ש מורנו ורבנו עטרת ראשנו מרן הראש"ל מופת הדורות¹ זיע"א בספרו הבהיר הליכות עולם (ס"ג עמ' מ) בקצרה ממש בנ"ל, ומשמעות דבריו שם נראית שפסק שאין לברך בכה"ג. ובהיות והיה הדבר חידוש בעיני וגם בעיני הרבה ת"ח שליט"א שאמרתי הדבר לפניהם, ועוד שאף בדברי מרן הרב זיע"א אין הדבר ברור ומוחלט – (אלא שכן נראה יומר, ועי' לקמן בהערה 4 שהארכנו בזה ציבור וגם עם תלמידיו). לכן חצני נערת לעייין בנדון זה עד מקום שידי מגעת, והעלתי ע"ג הנייר והדיפתרא מאשר זיכני ה' בהני הלכתא גברוותא, הנלע"ד. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

מקור הדין בגמרא

א. איתא בגמרא פסחים (דף קא ע"ג) יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה, הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך, לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן, אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן, אין צריך לברך. מאי טעמא לקיבעא קמא הדר. ורב ששת אמר, אחד זה ואחד זה צריך לברך. מיתיבי בני חבורה שהיו מסובין לשתות, ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה, כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע, כשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. במה דברים אמורים שהניחו שם זקן או חולה. אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה, כשהן יוצאין טעונין

מחלוקת הראשונים ודעת מרן הש"ע בזה

ב. ונדוע בשערים והובא ביתה יוסף (רי"ט סי' קעמ) מחלוקת הראשונים כמאן הילכתא, דהרי"ף בפסחים

1 כן ראיתי אצל רבותינו בישיבתנו הקדושה, ובפרט מו"ר ועט"ר הגאון המופלא ר' אליהו מאדאר שליט"א, שלא אמרו על פה ולא כתבו שמו של מרן מלכא זצ"ל בהדיא מפני יותרת הכבוד, אלא רק כנ"ל וכיו"ב.

למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך בתחלה המוציא, ואח"כ יגמור סעודתו, אבל אם דבר עמו בתוך הבית, אף על פי ששינה מקומו מפנה לפנה, א"צ לברך. חברים שהיו יושבים לאכול ויצאו לקראת חתן או לקראת כלה, אם הניחו שם מקצתן חוזרים למקומם וגומרין סעודתן ואינם צריכין לברך שנייה, ואם לא הניחו שם אדם, כשהם יוצאים צריכים ברכה למפרע, וכשהם חוזרים צריכים ברכה לכתחלה. וכן אם היו מסובין לשתות או לאכול פירות², שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל, וחוזר ומברך שנית על מה שהוא צריך לאכול, עכ"ל. והרמ"א שם חלק ע"ד ופסק כרב חסדא בתרתי, וע"ש.

דעת האחרונים בעיקר מחלוקת מרן והרמ"א למעשה

ג. ובעיקר הדין במחלוקת מרן והרמ"א הנ"ל, לכאורה לדין דאתכא דמרן סמכינן, א"כ היה לנו לפסוק כמותו, אלא דמאיך קיי"ל דאמרינן ספק ברכות להקל אף נגד דעת מרן, ובאמת נחלקו ובאו בזה גדולי הפוסקים בזה"ז, דהרב כף החיים (ס"ק יד) כתב ע"ד הרמ"א שחלק על דעת מרן, בזה"ל: וכן פסק הב"ח וכו'. וכן כתב הזכור לאברהם אות ס' דהאחרונים פסקו כמור"ם ז"ל משום דסב"ל. וכן

2 ועיין במשנה ברורה (ס"ק יט) שכ' דמרן אשמועינן דגם בזה מהני הניח מקצת חברים כמו בסעודת פת. ע"כ. ובאמת שכן מוכח מפשט לשונו, דצדיק עת'ק דברי הרמב"ם דס"ל כן בהדיא. ואף שבבית יוסף (נד"ה ומשמע) כתב מרן דלדעת הפוסקים כרב חסדא לא שאני לן בין הניחו שם מקצת החברים ללא הניחו, בדברים שאינם טעונין ברכה לאחריהם במקומם אפילו הניחו נמי צריך לברך, דכיון דדבר שאין לו קבע הוא כי הניחו שם זקן או חולה מאי הוי, ואם הם דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אף על פי שלא הניחו שם קצת מן החברים אינם צריכים לחזור ולברך משום דלקיבעיה קמא הדר, עכ"ל. ומשמע דס"ל דלא מהני מקצת חברים בדברים שאינם טעונין ברכה לאחריהם במקומם. כבר כתב מור"ר ועט"ר הגאון שליט"א בהערות איש מצליח שעל המ"ב (ע"ד המ"ב הג"ל הערה 1) ליישב, די"ל דבב"י לא כתב כן לדינא רק לדעת הטור, והא קמן דבש"ע העתיק לשון הרמב"ם דגם בפירות ושתיה דינם כאכילת פת. ופשט דבריו דמיירי בכל פירות ושתיה ועי' בכ"מ. וע"ע בשו"ת יחוה דעת (ס"ו סי' יא), ובס' ברכת ה' (ס"ג פ"א סט"ו) ודוק. עכ"ד שליט"א.

(כ:) כתב וז"ל: וקאמרי רבוותא דהלכתא כרב ששת דתניא כוותיה, ואף על גב דשני רב נחמן בר יצחק לא סמכינן אשינויא, עכ"ל. וכן דעת הרמב"ם (פ"ד מה"ל זרכות ה"ג) שכתב וז"ל: היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראוהו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחוזר, הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך בתחלה המוציא ואחר כך יגמור סעודתו. עכ"ל. וכן שם (הלכה ה) כתב וז"ל: וכן אם היו מסובין בשתיה או לאכול פירות, שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו, ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וחוזר ומברך שנייה לכתחלה על מה שהוא צריך לאכול, עכ"ל. וכ"כ הגהות מיימוניות (שס אות ג) בדעתו, דהוא כרב ששת דאמר (נפק ע"פ) אחד זה ואחד זה צריך לברך ודלא כרב חסדא דאמר דוקא דברים שאינם טעונים ברכה במקומם אבל דברים הטעונים אין צריך לברך דלקביעותא קמא קא הדר, ע"כ. ומבואר דפסקי הלכתא כרב ששת. אבל הרא"ש במסכת פסחים (פ"ק י סי' ו) הב"ד הרי"ף וכתב: ולא ידענא למה כתב רב אלפס לא סמכינן אשינויא דרב נחמן בר יצחק, אין שינויא מבורר בגמרא יותר מזה, דכיון דמצא ברייתא דעקירות רבי יהודה ופליג אתנא קמא דבמה דברים אמורים דברייתא דברי הכל פליג אתנא קמא, ואם כן ברייתא קמייתא דפריך מינה לרב חסדא יחידאה הוא ואמאי פסיק כיחידאה. ועוד דתניא כוותיה דרב חסדא וכו'. והא דאמרינן שינוי מקום צריך לברך היינו ברכה ראשונה להבא. אבל ברכה אחרונה למפרע אין צריך לברך דשינוי מקום הוה כהיסח הדעת, עכ"ל. וכ"כ התוס' בפסחים (ק"א ע"ג ד"ה אלא), ע"ש. ועי' בב"י שם שהביא שכדברי הרא"ש, כ"כ רשב"ם בפרק ערבי פסחים (ק"ג ד"ה ה"ג מניא), והמרדכי (לה ע"ג), ע"ש. ואחר כן האריך עוד לדון ולפלפל במחלוקת הראשונים, ע"ע. וע"ש עוד בבית יוסף שהביא דברי הרי"ף והרמב"ם בקיצור, ואחר כן הביא תמיהת הרא"ש (שס) ע"ד הרי"ף, וכתב, ובביאורי להרמב"ם פ"ד מהלכות ברכות (כס"מ ה"ד) דחיתי הכרעתו וקיימתי פסק הרי"ף. וכן בשלחנו הטהור (סימן קע"ט סעיף א-ב) פסק מרן וז"ל: היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו ויצא לו לפתח ביתו וחוזר, הואיל ושינה מקומו צריך לברך

שאינה צריכה, והיינו משום שרוצה לצאת לכתחילה כמ"ד דסעודה שלישית בעיא פת, שמעינן מהכא שאם יש לו צורך בברכה זו, לא חיישינן לברכה שאינה צריכה, וחשבינן לה לברכה הצריכה. וכדברינו יש להוכיח נמי ממש"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' מפילה הל' ט"ו ומ"ז) וז"ל: בשבתות וימים טובים שהתפילה שבע ברכות, וכן אם לא נתחייב בשאר הימים בכל הברכות האלו, כגון שלא ישן כל הלילה ולא נכנס לבית הכסא וכיוצא, צריך להשלים מאה ברכות מן הפירות. כיצד, אוכל מעט ירק ומברך לפניו ולאחריו, וחוזר ואוכל מעט מפרי זה ומברך לפניו ולאחריו וכו', עד שמשלים מאה בכל יום, עכ"ל, שמעינן מהכא דהיכא דיש לו צורך בברכה, לא חשיבא לברכה שאינה צריכה וכו'. ולפי"ז, לדין הספרדים שקיבלנו הוראות מרן הש"ע, אם היה אוכל פת או פירות ויצא מפתח ביתו, יש לו לברך ברכת המזון על הפת או ברכה אחרונה על הפירות, ולחזור ולברך שוב ברכה ראשונה על הפת והפירות. ואין לומר בזה ספק ברכות להקל, דכיון שיש לו צורך בברכה זו כדי לקיים דעת הש"ע, אין זו בגדר ברכה שאינה צריכה, וכנ"ל, עכ"ל האול"צ. וכ"כ הגאון ר' משה הלוי זיע"א בספר ברכת ה' (מ"ג פרק י"א הערה 40, עמ' פמ), וביאר שלכן פסק מרן כהרי"ף והרמב"ם לברך ולא חייש לדעת התוס' והרא"ש מטעם סב"ל, כי בזה הוא גורם ברכה ולא מברך ברכה לבטלה, ואפשר שאף הרמ"א לא פסק שלא יברך מטעם סב"ל, אלא משום שכן דרכו להמשך אחר חכמי צרפת התוס' והרא"ש כידוע, ע"ש ודוק. אולם הג"ר דוד יוסף שליט"א בספרו הלכה ברורה (מ"ט עמ' לו-ליא, וצ"ח אולנות יוסף סי' ו) חיוק דעת ר' אבהו מרן הראש"ל זיע"א בזה דבנ"ד איכא חשש ברכה שאינה צריכה, ע"ש. אלא דמש"ש בשו"ת אוצרות יוסף הנ"ל להעיר ע"ד האור לציון בסברא, לענ"ד אינה הערה, דע"ד האול"צ שלמד דבר חידושו ממ"ש מרן בש"ע (סי' נ"א סעיף ג) בזה"ל: אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה, יפסיק הסעודה ויברך ברהמ"ז, ויטול ידיו ויברך המוציא ויסעוד, ונכון הדבר, שאם לא היה עושה כן, מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה, לא היה יכול לאכול אח"כ אלא אכילה גסה, עכ"ל. ומשמעות דבריו דאפילו יכול לאכול אח"כ פירות, אלא שלא יוכל לאכול פת, נכון להפסיק באמצע סעודתו כנ"ל, ואמאי לא חשש כאן הש"ע למ"ד דסגי לסעודה ג' בפירות, ולדידהו אם יעשה כן ויפסיק בסעודתו הרי גורם לברכה שאינה צריכה, שהרי יוכל אח"כ לקיים סעודה שלישית בפירות וכו'. וביארו שם כף החיים והמשנה ברורה בשם הב"י דכיון דעושה כן לכבוד שבת לצורך סעודה שלישית, לא חוששין לברכה

כתב החסד לאלפים אות א', יפה ללב אות ב', בא"ח פרשת בהעלותך אות ב'. עכ"ל. ובסו"ד ציין למ"ש איהו גופיה בסי' ח"י סק"ז, ושם כתב בשם הרב זכור לאברהם בהלכות ברכות ח"א וח"ג באות ס', דאמרינן סב"ל אפילו כנגד מרן ז"ל ואפילו כנגד הרוב כיוע"ש. ושכ"כ החיד"א בברכי יוסף בזה"ל הגם דאנן בארץ הצבי אתכא דמרן סמכינן, מכל מקום בענין ברכות נקטינן להקל דשב ואל תעשה עדיף במקום איסור ברכה דהא עיקרא כולהו ברכות אין מעכבות, וכן ראיתי רבותי נוהגים. וסיים הכה"ח בנידונו בסי' ח"י שם דלכך אף שמרן פסק כדברי הרמב"ם לברך, יש לפסוק כמור"ם דסב"ל, ע"ש. ומבואר דכן ס"ל למעשה בנ"ד נמי משום סב"ל. וכ"פ מרן הראש"ל מופת הדור זיע"א בספר הליכות עולם (מ"ז פרטם דהעלותן אות ג, עמ' מ), ע"ש. אלא שהגאון ר' בן ציון אבא שאול זיע"א בשו"ת אור לציון (מ"א חלקים סי' יז) דן בזה, והביא דברי האחרונים הנ"ל שהסכימו כדעת הרמ"א משום ספק ברכות להקל. וכתב בזה"ל: אמנם לענ"ד נראה לחלק בדין סב"ל בין ברכה לבטלה לבין ברכה שאינה צריכה. דהנה (נסי' נ"א ס"ה), פסק הש"ע דסעודה שלישית דשבת בעיא פת, ואילו בסי' קפ"ח ס"ח כתב דאם שכח רצה והחליצנו בסעודה שלישית דאינו חוזר, וביארו שם המ"ב וכף החיים הטעם, משום דחשש מרן לסברת הי"א דיכול לעשותה לסעודה שלישית בפירות, ולדידהו אם יחזור ויברך הוי ברכה לבטלה, משום דיכול לעשותה אח"כ בפירות. ואילו לענין ברכה שאינה צריכה כתב הש"ע (סי' נ"א סעי' ג) וז"ל: אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה, יפסיק הסעודה ויברך ברהמ"ז, ויטול ידיו ויברך המוציא ויסעוד, ונכון הדבר, שאם לא היה עושה כן, מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה, לא היה יכול לאכול אח"כ אלא אכילה גסה, עכ"ל. ומשמעות דבריו דאפילו יכול לאכול אח"כ פירות, אלא שלא יוכל לאכול פת, נכון להפסיק באמצע סעודתו כנ"ל, ואמאי לא חשש כאן הש"ע למ"ד דסגי לסעודה ג' בפירות, ולדידהו אם יעשה כן ויפסיק בסעודתו הרי גורם לברכה שאינה צריכה, שהרי יוכל אח"כ לקיים סעודה שלישית בפירות וכו'. וביארו שם כף החיים והמשנה ברורה בשם הב"י דכיון דעושה כן לכבוד שבת לצורך סעודה שלישית, לא חוששין לברכה

הגר"ד יוסף נר"ו שבעצם סברת האור לציון יש לדחות, שיש לחלק בזה בין כשרוצה לאכול אכילה חדשה וממשיך בסעודתו הראשונה אלא שמחלק בין האכילות, לבין כשבדעתו לאכול סעודה חדשה ובדעתו לחלק לגמרי בין הסעודות, שהרי בודאי בכל ענינים אלו דעתו של אדם קובעת בזה וכל דין שינוי מקום הוא משום היסח הדעת, שדרך בני אדם שמסלקים דעתם מהאכילה הראשונה כשמשיגים את מקומם למקום אחר. ומה שהביא האור לציון ראייה מדין סעודת שבת, יש לומר דשאני התם לענין אכילה של מצוה שיש עליו חיוב לאכול סעודה שלישית, ומחמת כן רוצה לסיים לגמרי סעודתו הראשונה, ואינו חפץ יותר בסעודה זו מחמת שרוצה עתה לקיים מצות סעודה שלישית, ומסלק דעתו מאותה סעודה, ולכן שפיר דמי לברך ברכת המזון על אותה סעודה שרוצה עתה לסלק דעתו ממנה ושוב לאחר מכן רשאי להתחיל באכילת סעודה חדשה, שמכיון שבא לאכול עתה סעודה חדשה מצד המצוה, אף על פי שמצד אכילתו יכול היה לאכול הכל בסעודה אחת, מכל מקום לא הוי אלא רק גורם לברכה שאינה צריכה כיון שעתה אינו חפץ להמשיך בסעודתו הראשונה אלא רוצה להתחיל בסעודה חדשה כדי לקיים מצות סעודה שלישית, ובודאי שאם ישאלוהו יאמר שבא לאכול סעודה חדשה כדי לקיים מצות סעודה שלישית ומסיח דעתו לגמרי מסעודתו הקודמת, אבל בנידוננו שהיא סעודת הרשות הרי אין דעתו לסיים אכילתו הראשונה כלל, ואדרבה הוא רוצה להמשיך ולאכול אותה אכילה ראשונה ורק מחמת שאינו רוצה להכנס לספק מחלוקת הפוסקים הוא בא לברך ברכה אחרונה על אכילתו הקודמת, ואם ישאלוהו יאמר שרוצה להמשיך בסעודתו הראשונה אלא שמחמת מחלוקת הפוסקים מחלק בין האכילות ובא עתה לאכול אכילה אחרת, ולפי מחשבתו הרי הוא אוכל סעודה אחת שמחלקה לשתי אכילות, ובזה יש לומר שלשית הרמ"א אם יברך ברכה אחרונה הרי זה ברכה לבטלה, עכ"ל הגר"ד יוסף והערתו בסברא ובעניותי אני אומר, דאף שאפשר לומר בסברא כדבריו, מ"מ מצד הסברא יש לומר גם בהיפך, דהלא האוכל סעודת שבת ואינו יוצא כלל ועיקר ממקומו, ולא היה בדעתו גם לצאת ממקומו וגם עתה אינו רוצה לצאת או להפסיק אכילתו בשום

ענין, אלא שאנו מצריכים אותו להפסיק באמצע אכילתו ממש (בחייס - מנחמת עמנו, ולאפוקי מנחמת ההלכה), לברך ברכה אחרונה ולחזור ולברך ברכה ראשונה ולחזור לסעודתו שהיה עוסק בה. אפ"ה אמרינן דש"ד הוא. וא"כ כ"ש הוא למי שאכל ובאמצע סעודתו עקר ויצא ממקומו לגמרי ונשתהה שם (ובפרט לדעת הגר"ד יוסף גופיה שמדובר צ"ל אלא ארוכה הלכה א"ל לזכך, כלהלן), ומסתמא גם עסק באיזה ענין והסיח קצת דעתו, (כי גד"כ אין אדם יוצא בחייס צלמלע סעודתו), ואחר כל זה הוא שב לביתו ולמקומו, דשפיר איכא למימר שיחזור לברך הן ברכה ראשונה והן שנייה, ולענ"ד בסברא הוא פשוט כדכתיבנא, דהסועד על שולחנו ומפסיק לרגע קטן לברך ולחזור ולאכול כשהוא מיסב על שולחנו, גרע טפי להורות לו לברך מצד היסח הדעת, ממי שיצא ממקום אכילתו למקו"א ועסק בענין אחר ושוב אחר זמן חוזר לאכול שוב. ובפרט דבמציאות פעמים הרבה היוצא באמצע סעודתו וחוזר אחר זמן, אין לו עוד חשק לאכול כי כבר התחיל המזון להתעכל במעיו כידוע, וא"כ מסתבר שאם יחזור לאכול צריך לחזור ולברך. כנלע"ד³. וכל זה כתבתי דוקא גבי הסברא בזה, שאין נ"ל מ"ש בס' הלכה ברורה הנ"ל. ומ"מ בעיקר הדין קושטא קאי שכדעת הרב הלכה ברורה ולמעלה בקודש מרן הראש"ל זיע"א, כן דעת רוב האחרונים כנ"ל. וגם מו"ר ועט"ר שליט"א בהערות איש מצליח שעל המ"ב בסי' קעד (סעיף ד נהנרות שנסוף הספר) האריך בזה, והסכים שאין לברך בכע"ז משום סב"ל, ואין זה בכלל גורם ברכה שא"צ, אלא ברכה לבטלה ממש. וראיה לזה הביא ממה שכל האחרונים הנ"ל, הזכור לאברהם, החסד לאלפים, היפה ללב, הבא"ח ועוד, פסקו כהרמ"א משום סב"ל, ולא הביאו תקנה זו כלל, אף שכ"פ מרן הש"ע, ע"ש. [רק יש להעיר קצת שלכאו' לא העיר מו"ר בדבריו ממה שהביא האול"צ ראייה מסי' רצא סעיף ג הנ"ל, דלכאורה היא ראייה אלימתא. וידי"ן הרה"ג ר' יוסף מזגני שליט"א אמר דסו"ס גבי הדין הנ"ל בסי' רצא, מחוייב האדם מכל מקום לברך

3 ובכמה מקומות מצינו שקביעת דעתו של האדם לפי המציאות עדיפה מאשר קביעתה ע"פ ההלכה, וכגון גבי פסיק רישיה דלא ניח"ל, שאם רק משום איסור שבת לא ניח"ל, לא חשיב כלא ניח"ל לדעת רוב האחרונים כידוע. ומ"ש בב"י סו"ס רנג, חידוש הוא שם.

סק"ד) בדעת הרמב"ם ומרן שם בדברים נכוחים למבין, ע"ש. ומה שכתב הרב ערוך השלחן (סי' קע"ט סק"ג) לפרש בדעת הרמב"ם, לענ"ד הוא תמוה. וע"ש.

אלא שהריטב"א במסכת סוכה (מה ע"ג) כתב וז"ל: מיהו כי אמרינן דמברך על הסוכה כל זמן שנכנס בה, היינו כשיוצא ממנה מתחלה יציאה גמורה לעשות עניניו ושלא לחזור לאלתר, דהוי כחליצה דתפילין. אבל לא יצא מתחלה אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה לצורך שעתו, לא הויא יציאה כלל לחייבו בברכה כשחזור, "וכיוצא בזה לענין ברכת הנהנין כשעמד בתוך הסעודה על דעת לחזור לאלתר שאינו טעון ברכה לאחרי ולא לפניו ולקביעיה דדר, ואף על פי שלא הניח שם זקן או חולה" וכדפרישנא בדוכתא (פסחים ק"א ז'), עכ"ל. ומדבריו מבואר להדיא שיציאה על דעת לחזור לאלתר, לאו שמיה יציאה וא"צ לברך כלל. אלא דלפ"ר היה נראה לי שכל דבריו הם במי שנמצא באמצע אכילת פת דוקא – שהוא מכלל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם, וכמ"ש בדבריו: "וכיוצא בזה לענין ברכת הנהנין כשעמד בתוך הסעודה". דמשמע דמירי במברך ברכת הנהנין – המוציא וכיוצא, בתוך הסעודה, וא"כ הא ודאי שאינו ראייה לנ"ד באכילת פירות לדידן, שהרי אינם קובעים ברכה לאחריהם במקומם. אלא ששוב ראיתי למרן הראש"ל זיע"א בספר הליכות עולם (ס"ג פרט"ג דהעלותן עמ' מ דהערה) שהביא דברי הריטב"א הנ"ל ואחר דבריו כתב: "והוא הדין לדידן בברכת הנהנין של פירות", ע"כ⁴. ואחר כן שבתי

בהמ"ז ולשוב לברך ברכה ראשונה – או על לחם המוציא או על פירות העץ, וכיון שמ"מ חייב לברך, א"כ לא חשו לברכה זו. ואכתי מצינו שאף בבברכה הפחות מבוררת או פחות חשובה חיישינן לסב"ל, וצע"ע בזה].

ומ"מ לכאורה הכל מודו שהרוצה לעשות כמרן הרשות בידו, וכמ"ש מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל (ס"ג סי' טו) דאע"ג דאמרינן סב"ל אפילו כנגד מרן, הרוצה לסמוך על דעת מרן הש"ע לברך, אין למחות בידו שיש לו ע"מ שיסמוך. וכן הסכים בס' הלכה ברורה (ס"ט עמ' רט), ע"ש.

דברי הריטב"א במי שיצא באמצע אכילתו לזמן קצר מאוד. ומיד חזר לביתו. ובירור דבריו

ד. ועתה ניתנה ראש ונשובה לעיקר נדון דידן, והוא גבי מי שיצא באמצע אכילת פירות או שתיית משקה וכיוצא מן הבית לזמן קצר מאוד, ומיד חזר לביתו, וכגון שיצא להביא דבר מה ממי שמחכה לו ברחובה של עיר סמוך לביתו, או הלך לזרוק את האשפה שבביתו אל הפח שברחוב, ומיד חזר לביתו ורוצה להמשיך באכילת הפירות, האם צריך לחזור ולברך או לא. והנה מפשטות דברי הרמב"ם ומרן הנ"ל שכתבו: היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר, או שהיה אוכל וקראו חבירו לדבר עמו "ויצא לו לפתח ביתו וחזר, הואיל ושינה מקומו" צריך לברך וכו', אבל אם דבר עמו בתוך הבית וכו' א"צ לברך וכו'. וכן אם היו מסובין לשתות "שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו" ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וכו', עכ"ל. ומסתימות דבריהם שלא חילקו במשך הזמן שיצא בכמה הוי הפסק, משמע שכל שיצא ממקומו אף לפתח הבית וחזר מיד, צריך לחזור ולברך. וכן מוכח ממ"ש בסו"ד "שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו", דמשמע אפילו לזמן מועט. וכ"כ המשנה ברורה (סק"ג ז) בזה"ל: והלך וכו' – ואפילו לא נשתהא שם כלל שתיכף חזר למקומו הראשון, אפ"ה שינוי מקום מיקרי וכדלקמיה, ע"ש. וכ"כ עוד לקמיה בס"ק כו. ע"ע. וכן משמע מפשטות כל רבותינו הראשונים. ע"ע. וכן ראיתי בשו"ת מחקרי ארץ (ס"ג סי' יג אות ג) שהביא שכן משמע מדברי הדרישה (סי' ר"ז אות ז), וכן מתבאר מדברי המג"א (סי' ס ס"ק יז). וכ"כ הגאון תורת חיים סופר (סי' קע"ט

4 ומדברי מרן הרב זצ"ל בהליכות עולם שם משמע שפוסק כדברי הריטב"א ממש בעיקר נידונו דהריטב"א, שהוא היציאה לחוץ ממש, כמו היוצא מן הסוכה שהוא לחוץ ממש, ולא על מ"ש בהליכו"ע לעיל מינה בסמוך להקל גבי יציאה מחדר לחדר. וכן משמע ממה שהביא אחר כן דברי הערך השלחן (סי' מ"מ אות ט) שהביא דברי הריטב"א הנ"ל, וכתב ואנן קיימא לן בש"ע סי' קע"ח דשינוי מקום בסעודה צריך לברך, והיא דעת הרמב"ם פ"ד מהל' ברכות ה"ג, וגבי סוכה א"צ לחזור ולברך כפי שכתב המגיד משנה וכתב שיש לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, ע"ש. וכתב הרב דלפ"ד שכן המנהג אין לומר בזה סב"ל, אבל שוב סיים דבמקומות אלו אין אצלנו מנהג ברור בזה והדרינן לכלל דסב"ל, ע"ש. [ועי' במ"ש בזה לקמן בסוף התשובה]. ומוכח דקאי על נ"ד ממש,

ועיינתי בדברי הריטב"א הנ"ל וראיתי שכן הפשט הפשוט כדברי מרן הראש"ל זיע"א בדברי הריטב"א, והואיל שראיתי לכמה שנתקשו בזה כמותי הנני לפרש שיחתי, דהנה אם ס"ל להריטב"א כרב חסדא⁵ ומדבר דוקא באכילת פת (והיינו דמ"ט "צמון הסעודה" - היינו צדוקא), א"כ מדוע כתב דבר חידושו דיציאה לזמן מועט לאו שמיה יציאה, הא באכילת פת לדעת ר"ח אף אם יצא לזמן מרובה באכילת פת, לאו שמיה יציאה. ואם מדובר באכילת פירות לדעת רב חסדא, א"כ נפקא לן שגם באכילת פירות אם יצא לזמן מועט לאו שמיה יציאה - והוא גוף ספקינו ומה שדייק בס' הליכות עולם מד' הריטב"א לקולא כנ"ל, ואתי שפיר. ואם נאמר שהריטב"א כתב חידושו דוקא לדעת רב ששת דדוקא באכילת פת מועיל אם יוצא לזמן מועט, הנה קשה לומר כן מדעתנו, שהרי לא מצינו בדברי רב ששת חילוק בין דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם לאלו שאינם טעונים, ולא מצינו חילוק זה אלא לרב חסדא, וא"כ כיצד נחלק כן. וכבר הזכרנו לעיל בהערה דברי מרן הבית יוסף (סי' קע"ג ז"ה ומשמע) שכתב, דלדעת הפוסקים כרב חסדא לא שאני לן בין הניחו שם מקצת החברים ללא הניחו בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם אפילו הניחו נמי צריך לברך, דכיון דדבר שאין לו קבע הוא כי הניחו שם זקן או חולה מאי הוי, ואם הם דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם אף על פי שלא הניחו שם קצת מן החברים אינם צריכים לחזור ולברך משום דלקיבעיה קמא הדר, עכ"ל⁶. וכעין זה יש ללמוד לנידוננו דלרב ששת אין חילוק בין אכילת פירות לפת, וכנ"ל. ודוק. ואף שכתבנו לדייק לעיל בדברי הריטב"א מלשון "סעודה", דמשמע סעודת פת, הנה קשה לדחוק ולומר בדברי הריטב"א שמחלק מדיליה בין אכילת פת לפירות אף

דאל"כ מה הם דברי הערך השלחן ענין לנ"ד, דאף לדעת הערך השלחן אפשר לומר, דעכ"פ יש לצרף דברי הריטב"א לקולא בענין היוצא מחדר לחדר.

וכן דברתי בזה עם תלמידו של מרן הרב זצ"ל, שעסק תדיר בעריכת כתבי הרב, הרה"ג ר' גד יזדי שליט"א, וענה ואמר לי שדנו בזה הוא וכל בני החבורה הסובבים הודו של מרן הרב זצ"ל, וכן הבינו כולם בכוונת הרב. ומה שדן מרן הרב זצ"ל בשו"ת יחווה דעת (מ"ו סי' י"א) גבי חבורה של תלמידי חכמים, שיושבים ועוסקים בתורה בבית המדרש, ומגישים להם מדי פעם בפעם תה או קפה, האם צריכים לברך בכל פעם על התה והקפה, או די בברכה פעם אחת לפטור כל מה שיוצא לפנייהם במשך הלילה. והב"ד הרמב"ם (נפק ד' מהלכות צדקות הלכה ז') שכתב: גמר בלבו שלא לאכול ולשתות עוד, ואחר כך נמלך לאכול או לשתות, אף על פי שלא שינה מקומו חוזר ומברך, ואם לא גמר בלבו אלא דעתו לחזור לאכול ולשתות, אפילו פסק כל היום כולו אינו צריך לברך שנית, ע"כ. ואסיק, דאף על פי שהפסיקו בינתים בלימודם אינם צריכים לחזור ולברך, אלא די בברכה שבירכו בפעם הראשונה, והיא פוטרת את הכל. ע"ש. ובתו"ד כתב: "ומכל מקום נראה שאם בין כוס לכוס יצא לחוץ מפתח בית הכנסת או בית המדרש, וחזר לאחר מכן, צריך לחזור ולברך על הכוס האחר, ששינוי מקום נחשב להיסח הדעת", וע"ש שהאריך לבסס הדבר, וכן פסק בסיכום דבריו, ע"ש. ולכאורה ממה שלא חילק בזה בין יציאה לזמן מועט לזמן רב, משמע דבכל גוונא צריך לחזור ולברך, הנה נראה שהוא קודם שראה דברי הריטב"א הנ"ל, שכן שו"ת יחווה דעת נדפס בשנת תשמ"ג, וספר הליכות עולם שבו הביא הרב דברי הריטב"א, נדפס לאחמ"כ בשנת תשנ"ח. ואף שבספר חזון עובדיה ברכות (עמ' קע"ג) שנדפס אחריהם, הביא הרב תשובה זו, הנה הרואה יראה שהיא מועתקת ממש ממ"ש ביחו"ד תיבה בתיבה אות באות, ולכן נראה שנשמט ממנו להזכיר בתוך הדברים דברי הריטב"א ולחלק בין זמן מועט לזמן רב, ובפרט שלא זה עיקר עניינו בתשובה הנ"ל בענין היוצא מביהמ"ד, ורק העיר בזה דרך אגב, ולכן בהעברה בעלמא קודם שנדפס שנית לא העיר מד' הריטב"א, והבן. וכן הסכים עמי בזה בפשטות הרה"ג ר' גד יזדי הנ"ל, ועוד הוסיף לומר לי שכשכתב הרב ספר חזו"ע ברכות, לא היה לפניו ספר הליכות עולם כלל ועיקר, אבל בהלכות שבת כשכתב ספר חזו"ע שבת, כן היה לפניו ספר הליכות עולם. עכ"ד נר"ו. וע"ע בשו"ת חזון עובדיה (מ"א כ"ך א' עמ' קפ"א נהערה) ויש לפלפל בדעתו שם אם הוא רק מחדר לחדר כדברי המקראי קדש (עמ' קל"ו) שהביא לעיל מינה בסמוך, או אף לרה"ר כדברי הערוך השלחן שהזכיר בריש דבריו, ע"ש. ומ"מ בהליכו"ע הנ"ל משמע שהוא אף לרה"ר וכנ"ל. ובס' ברכה נאמנה (סי' קע"ג נהערה), העיר בזה מדברי שו"ת חזון עובדיה (מ"ג עמ' קל"ו, נדין "ורמ"ן נהערה) ויישב ששם מדובר שרוצה לפטור בברכתו

את הכוס השני והמרור, ולכן כתב להזהר בזה, וצ"ע בחזו"ע שם וכעת אמ"א.

5 והמעייין בדברי הריטב"א במס' פסחים הנ"ל, ראה יראה ששם לא ברירא כמאן ס"ל, ע"ש.

6 ואף בש"ע שסתם דמועיל הנחת מקצת חברים, כמו שהערנו לעיל בהערה שם, הוא ג"כ ללא חילוק שבשניהם מועיל הנחת מקצת חברים, ונמצא לדעת ר"ש לא מצינו חילוק בין דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומם ללא טעונים. וא"כ כיצד נחדש חילוק זה.

ממקום אכילתו או שתייתו, ועמד על פתח החדר שישב בו לשמוע דבר השליח הבא אליו לידע מה בקשתו, ודבר עמו מעט ופטרו מיד וחזר למקומו ולאכילתו או לשתייתו בלי שום שהוי (שהמשקה נפיו ונמחשנמו והנשכר זין שיניו והמקום עודנו זין עיניו ועמו עליו לא עקר ולא הסים דעמו ממנו כלל) זקוק הוא לברך שנית על מה שיאכל או ישתה עוד. והיה לשחוק בעיני, כי לא דעת ולא תבונה לו להבחין בין הפליג ולא הפליג (וע"ל סי' ק"ע ודוק) וזה פרי מבלי עולם שרוצים להורות מתוך משנת הש"ע⁸ מבלי ידיעת נביעת מקור הדין, עכ"ל המו"ק. וכן הגאון רבנו זלמן בש"ע שלו (סי' קעט סעיף ח) הביא מחלוקת מרן והרמ"א הנ"ל וכתב: ואף לסברא האחרונה [היא דעת מרן הש"ע], אין שינוי מקום חשוב הפסק בסעודה אם חוזר למקומו אלא כששהה חוץ למקומו, כגון שהלך לדבר עם חברו והפליג בדברים או שהלך לבית הכנסת להתפלל או שהלך לאיזה עסק ושהה בו אבל אם לא שהה אפילו עשה איזה דבר מדברי הרשות בדרך עראי כגון שהוצרך לנקביו ונכנס לבית הכסא וכיוצא בזה (א"י מס' הפסק בסעודה וא"ל א"ס דיבר עם חבירו ולא הפליג ואפילו הוא דבר הרשות). עכ"ל. אלא שראיתי ליד"ן הג"ר רזיאל הכהן שליט"א בשו"ת מחקרי ארץ (ס"ז סי' יג אות ז-ח) שהב"ד המו"ק והגר"ז, וכתב שאין הראיה ברורה מדבריהם, שכן בהמשך דברי הגר"ז הנ"ל מבואר שלא היקל ביציאה קצרה רק לענין דברים שאוכלם בקביעות סעודה, ומטעם שאין הפסק עראי חשוב להפסיק אכילת קבע. אבל אם אכל דברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם בלא קביעות, אף יציאה קצרה היא הפסק. ושכן הוא בקצות השלחן (סי' נו סעיף ז). ע"ש. [וע"ע בשו"ת חזון עובדיה ח"א כרך א עמ' קפא בהערה, שמשמע שהבין שדברי הגר"ז הם היפך דברי הערוך השלחן שכתב כהריטב"א, והוא כנ"ל שהגר"ז לא כתב כהריטב"א]. ויש להוסיף על דבריו שהרי הגר"ז דימה הדבר ליוצא לביהכ"ס, וכבר האריך ההמ"ח לעיל שאין ראיה מזה כ"כ. ע"ע. וכן גבי דברי

לרב ששת – ושלוה כיון כשכתב "בתוך סעודה", ובפרט שלא מצינו האי חילוק'א דרבנן במקו"א ואף איהו גופיה לא חידש לנו כן בהדיא, ולעיקר הדיוק אפשר דכיון שדיבר בדבריו שם בענין הנחת זקן או חולה, ובגמ' בפסחים שם הוא באכילת פת וכיוצא (וכדייקי בגמ' שם דמי "עקרו" דמשמע דמיירי דזכר שיש בו עקירה, וכ"ל גאון א), לכן נקט "בתוך הסעודה", ואכתי צע"ק, ומ"מ אין להוציא דברי הריטב"א מפשוטן משום זה וטוב לסבול דוחק הלשון בזה⁷. וע"ע במג"א (סימן רעג ס"ק יא) ודוק.

והנה כדברי הריטב"א הנ"ל, מצינו עוד בדברי רבותינו האחרונים שכתבו כן, זה יצא ראשונה הגאון יעב"ץ במור וקציעה (סימן קעט) שכתב וז"ל: בין שהלך וחזר למקומו שינוי מקום מיקרי. צריך להשמר כאן מן הטעות, לכן דע לך שכל שנוי מקום הנזכר בסימן זה דהוי כהסח הדעת, היינו כשיש בו כדי הסח הדעת, שעקר והניח מקומו זה שישב בו לסעוד כאן והלך למקום אחר ולא ראה מקומו עוד ושהה שם. "אבל אם הלך ממקום למקום, ולא נתעכב כלל כדי שיסיח דעתו אלא חזר מיד, ודאי לא מיקרי שנוי מקום כלל", וכדכתב בהגה כאן דאם היה דעתו לאכול במקום אחר לא מיקרי שנוי אפילו לפטור אכילתו במקום אחר, כ"ש שאינו חשוב הסח הדעת כשדעתו לחזור מיד למקום אכילתו שלא שנה מקום אכילתו ולא הסיח דעתו ממנו לגמרי, דא"צ לחזור ולברך. ואצ"ל כשרואה מקומו הראשון שעדיין דעתו עליו לחזור, דלא גרע מאם רצה לאכול במקום אחר ואפילו מבית לחצר דלא הוי שינוי (כמ"ש מג"א [ס"ק ג] שם לא"ד) כ"ש כשאינו נוטש מקומו רק עמד מעט והלך למקום אחר וחזר תכף, שאינו מצריכו לברך שנית. והוא הדין בקראו חברו ודבר עמו על פתח ביתו, כדמפרש תלמודא פרק הממונה [יומא ל, א] דבר עם חברו והפליג, וכן בתוספתא דמייתי הרא"ש כבסמוך קראו חברו לדבר עמו א"צ לברך, הפליג צריך לברך. הא בהדיא דבלא הפליג לא שייך כלל הסח הדעת להצריך ברכה אחרת. זה פשוט מאד לא הוצרכתי לכך אלא להוציא מדעת משובש, שהתריז כנגדי בזה, כסבור שאפילו לא הלך אנה ואנה אלא שנים שלש פסיעות

8 ומדבריו אלו מוכח שהבין דמפשט דברי מרן בש"ע משמע שיברך כל שיצא ממקומו ואפילו לרגע, וכדברי המ"ב ושאר אחרונים הנ"ל. אלא שלא הסכים שכן כוונת הש"ע משום דס"ל כן בעיקר מקור הדין.

7 ומ"מ עיין לקמן בסוף התשובה (אות ז) שבמקו"א הריטב"א סותר דברי עצמו.

ארץ שם האריך לבסס ראייה זו, וגם תמה עפ"י ע"ד מרן, מדוע בברכת הריח פסק כן, ואילו בנ"ד בסי' קעח גבי שינוי מקום באכילה, פסק שחזור לברך כל ששינה מקומו. ע"ש. ולענ"ד אין זו ראייה, דאין ברכת הריח דומה לברכת האכילה, כי אכילה ושתייה דרך כל הארץ לאכול ולשתות בישיבה במקום אחד, ולא "לטייל" עם המאכל והמשקה. ועיין בגמ' גיטין (ע ע"א) דאמר ר' שלשה דברים מתיזין גופו של אדם, ואלו הן, אכל מעומד, ושתה מעומד וכו'. ולכן עקירה בדברים אלו, חשיבא עקירה. אבל המריח בשמים, לעולם אין דרכו לקבוע ולברך במקום אחד, וממילא אף אם משנה מקומו לא חשיבא עקירה ושינוי מקום. וכעין זה נזכר בעצם דברי מרן הנ"ל בסי' ריז, שכ' "הנכנס לחנותו של בשם וכו' מברך". ומשמע שאין הדרך בזה לברך מיושב ובקביעות מקום. ודוק⁹. ואע"פ שבמה שדבר מרן בנכנס לחנותו של בשם, הבושם קבוע במקום אחד – חנות הבשם, מ"מ הואיל ובד"כ אין ברכת הריח קבועה במקומו"א לכן אין לה דין שינוי מקום ביוצא מאותו מקום, ודוק. ושור"ר בסו"ד הרב מחק"א שכתב חילוק זה, והביא עוד האי חילוק'א דרבנן בשם הגאון בני ציון ליכטמאן (סי' ס ס"ק כא) שאין שינוי מקום חשוב הפסק אלא לענין ברכת הנהנין על האוכלים, וכן קידוש במקום סעודה, דתלוי בקביעות מקום סעודה ובגמר וסילוק הסעודה. והלכך לגבי זה חשוב שינוי מקום הפסק להצריכו לברך שנית, שכבר נגמרה הסעודה כשעמד ממקומו. משא"כ גבי שאר מצוות אין הדבר תלוי בשינוי מקום, וזהו מ"ש בסי' ריז ביוצא ונכנס בחנותו של בשם, ובסי' תרלט ביצא מן הסוכה, שאם בדעתו לחזור מיד לא יברך אע"ג דהוי שינוי מקום, עכ"ד. ומלבד האמור הנה כמו שהביא במחק"א שם,

המו"ק, העיר הרב מחקרי ארץ מדברי הרב תורת חיים (סי' קעט סק"ד) שהעיר על ראיית היעב"ץ מד' הרמ"א, כיון שהרמ"א דיבר בשהיה דעתו מתחילה בשעת הברכה לעבור מקום, ועוד שהרמ"א גופיה לא היקל אלא ביוצא מחדר לחדר, ולא ביוצא מבית לבית. ועוד עמד על שאר ראיותיו, ע"ש. ומלבד זאת היעב"ץ גופיה בהל' סוכה (ססי' מלנט) ובסדרו (שער המחמון, הולאת אשכול הנד"מ, כרך ז' עמ' שפט) כתב שהיוצא מן הסוכה אפילו דעתו לחזור אליה מיד, צריך לברך שנית בחזרתו, וכמו שפסק מרן (סי' ס סעיף יד) גבי הפושט טליתו, ע"כ. והוא לכאורה סותר למ"ש בסי' קעח. ואף שאפשר לדחוק בדברי היעב"ץ דס"ל לחלק בין סוכה לברכות הנהנין, מ"מ בדברי הריטב"א מצינו שמשווה אותם, ואם נאמר כנ"ל א"כ נמצינו דעה שלישית בכ"ז. [ואף מה שכ' במחק"א שם, דסו"ס יש ללמוד כן מדברי התוס', כבר הערנו לקמן שלא משמע כן מסתימות דבריהם, ושכן נראה שהבין מרן בב"י ע"ש]. וא"כ לכאורה אין ללמוד קולא זו מדברי האחרונים הנ"ל.

דברי הרב מחקרי ארץ בזה. והערותי על דבריו ה. ועתה אבוא לדברי ידיד נפשי וחביבי הגאון ר' רזיאל הכהן שליט"א, בספרו הנפלא שו"ת מחקרי ארץ (ס"ז סי' יג) אשר עמד וימודד אר"ש בזה, והעלה שמעיקר הדין אין צריך לחזור ולברך, ומאידיך ראוי גם שלא להמשיך לאכול בלא ברכה, ולכן כתב שיעשה הפסק גמור באכילתו, וכגון שיברך ברכה אחרונה ויסיח דעתו לגמרי מן האכילה, ואחר זמן יחזור לאכול בברכה ראשונה. והואיל שחביבין עלי דברי ידי"ן הנ"ל, ועוד שהוא האריך הרחיב ופרס השמלה בדין זה והביא בזה מן החדש, לכן עיינתי בדבריו הרבה, והנני לדון בדבריו בכ"מ, ולכתוב הנלע"ד, דהנה בראשית מאמר הביא ידי"ן הנ"ל ראייה שא"צ לחזור ולברך מדין הנכנס לחנותו של בשם הנז' בש"ע (סי' ריז ס"א), שכתב מרן וז"ל: הנכנס לחנותו של בשם שיש בו מיני בשמים, מברך בורא מיני בשמים, ישב שם כל היום, אינו מברך אלא אחת, "נכנס ויוצא נכנס ויוצא, מברך על כל פעם, ודוקא שלא היה דעתו לחזור, אבל היה דעתו לחזור לא יברך", עכ"ל. ומבואר מדבריו שאם היה בדעתו לחזור למקומו הראשון אין צריך לברך אף ששינה מקומו. ובמחקרי

9 וע"ע בשו"ת יביע אומר (חלק ו' תאו"ס סימן כו אות ג) שהביא דבמתני' (נה נא:) איתא, שהריח אינו טעון ברכה לאחריו, ופירש רש"י (נב), לפי שהנאה מועטת היא, ע"כ. וכתב: ונראה דה"ט משום דהוי כנתעכל המזון שבמעיו שאינו מברך לאחריו, וריחני כיון דהנאתו מועטת מיד כשגמר להריח כלתה הנאתו, ולכן אמרו שאין מברכין לאחריו. (וכ"כ הב"ב והט"ז ר"ס רטו. וכיו"צ כי המג"א שם שם הכל זו). ע"כ. ולפי"ז יש לחזק סברא זו עוד, דהריח מיד שגמר להריח בו, כבר כלתה הנאתו וממילא גם פסקה השייכות להנאתו הקודמת.

יציאה לדבר אחר שאין דרך לאדם ליצא בזה באמצע סעודתו. וזה כעין עצם דחייתו הנ"ל. [ובעיוני בזה שוב שם ראיתי דלכאורה כוונתו באוכל פת, וא"כ י"ל דאף למאן דס"ל דביהכ"ס הוי הפסק כבה"ג, הוא רק משום דגברא דחיא הוא, אבל משום שינוי מקום ס"ל כהרא"ש ודעימייהו דבפת לא הוי הפסק, וא"כ אין מזה ראייה כלל. ועיין]. ומש"ש עוד במחקרי ארץ (אומ 1) להביא ראייה מהתוספתא דברכות (פ"ד הלכה יא), דתניא בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך למפרע, הפליג צריך לברך למפרע וכשחוזר מברך לכתחלה. הנה כבר הזכיר המחק"א שהב"י (עמ' 16) ד"ה וכתב עוד (הל"ט) הביא דברי התוספות בפסחים (קא: ד"ה כהן) שהב"ד התוספתא הנ"ל, ובסוף הדברים כתבו "ואין הלכה כאותם ברייתות אלא אפילו ברכה לכתחלה [אין צריך] דקיימא לן כרב חסדא דאמר לקיבעיה קמא הדר" והנהו ברייתות וההיא תוספתא אתו כרבי יהודה עכ"ל. וע"ש בב"י. ומ"ש במחק"א לחלק בזה בין דברים שאינם טעונים ברכה במקומם לטעונים, הנה קשה לחלק כן אחר שהב"י ראה דברי התוספתא וד' התוספות ולא חייש לחלק כן כלל, ופסק בשניהם בסתמא לברך שוב, ומשמע אף ביוצא לזמן מועט. [וכן הסכים לזה מו"ר הגאון ר' אליהו מאדאר שליט"א, בדברי עמו בזה]. ואף לדעת הרמב"ם (פ"ד הל' ג-ה) שפסק כדברי התוספתא (כמ"ש מן צ"י סי' קעט עמ' 16) ד"ה ודעת הרמב"ם, הרי כתב מרן הב"י שצריך לומר שהוא ז"ל מפרש דהא דתניא שאם הפליג צריך לברך למפרע, היינו לומר שאם פירש והרחיק ממקום סעודתו צריך לברך למפרע, אבל אם לא הפליג כלומר שלא הרחיק הרבה ממקום סעודתו אלא מפינה לפינה, אינו צריך לברך, ע"כ. ונמצא שאינו ענין לנ"ד. [ויש לציין ששלחתי הנ"ל לידי"ן הרה"ג ר' רזיאל שליט"א וסמוך להדפסה הגיעני תשובתו, והסכים בכמה ענינים כדברי וחזקם, אבל בעיקר המחלוקת עמו נר"ו, לא הסכים וס"ל שדבריו נר"ו נכונים. ומ"מ לא יכולתי להביא כאן כל ההתכתבות בזה,

גם המג"א עמד בשאלה הנ"ל מדוע חילק מרן בין בושם לאכילה, ותריץ יתיב שהנכנס לחנותו של בשם מריח הוא אותו בושם שהריח בתחילה (כי אינו הולך ומסר), משא"כ באכילה שבכל אכילה הוא אוכל מחלק חדש. עכ"ד. וכ"כ הערוך השלחן שם. ומ"ש במחקרי ארץ שם להקשות דחילוק זה הוא לדעת המג"א דוקא בהלכות ציצית (סי' ט ס"ק יא) דהפושט טליתו ודעתו לחזור וללובשו מיד, אינו חוזר ומברך. ע"כ. אבל לדעת מרן בהל' ציצית שם דס"ל שחוזר ומברך, לא יכון חילוק זה, דמוכח שאף שחוזר ומתעטף באותה טלית, אפ"ה דעתו שצריך לחזור ולברך. עכ"ד במחק"א. הנה מ"מ נמצינו שא"א ללמוד מסי' ריו לנ"ד, כי זה דלא כמאן, לא כדעת מרן שכתב איפכא בהדיא, ולא כדעת המג"א דסו"ס חזינן דלא פסק כן להלכה, ודוק. ומה שכתב עוד במחקרי ארץ (נאומ 1) ללמוד מדין היוצא לבית הכסא, די"א (הרמב"ן זמלממות פ"י דפסחים, דף כד. מדפי הרי"ף, גמס נה"ג, ועוד) דחשיב הפסק, וכשחוזר צריך לחזור ולברך "משום דגברא דחיא הוא", ע"כ. והוכיח מזה ידי"ן במחק"א שם, דנמצא שכל מה שחשש בה"ג הוא משום דגברא דחיא הוא, אבל משום שינוי מקום לא חייש לה, וא"כ אם יצא למטרה אחרת ולא לביהכ"ס לכאו' לא יצטרך לחזור ולברך. עכ"ד נר"ו. הנה מלבד מה שדחה שם ראייתו באורך, הן מעצם דברי הראשונים גופייהו, והן מצד הסברא דביהכ"ס היא מוכרחת לצרכי הגוף ואף מצרכי האכילה יש בה, וכמו שאמרו (שבת מא.) הנצרך לנקביו ואכל, דומה לתנור שהסיקוהו ע"ג אפרו וכו', עש"ב. עוד יש לדחות שנקט בה"ג אחד מן הטעמים דהוי הפסק, ובזה כלל גם האוכל בשדה דבהכי אין שינוי מקום, ואפ"ה הוי הפסק מטעם דגברא יחידאה הוא. ואה"נ דביוצא מן הבית אף משום עצם שינוי מקום צריך לחזור ולברך. ועוד דאף אם הייתה ראייה זו נכונה, הנה זה נכון רק לדברים מעין אלו שהם חלק מהסעודה עצמה, ורגילים בה תמיד, ולכך לא חשיבי הפסק¹⁰, משא"כ

10 וכע"ז עי' בגמ' ברכות (מ.) גבי האומר "טול ברוך", קודם שטעם מהמוציא, שאינו צריך לחזור ולברך המוציא. וכן בש"ע (סי' קסו ס"ו) כתב מרן ז"ל: יאכל מיד ולא ישיח בין ברכה לאכילה, ואם שח, צריך לחזור ולברך אא"כ היתה השיחה בדברים מענין דברים שמברכין עליו, כגון שבירך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח או

ליפתו, תנו לפלוני לאכול, תנו מאכל לבהמה וכיוצא באלו, א"צ לברך, עכ"ל. ומבואר בדבריהם השייכים לסעודה לא הוי הפסק. ואף שבנ"ד הוא משום שינוי מקום, מ"מ יש ללמוד משם עיקר הכלל שדברים השייכים לסעודה, לא מיקרו הפסק כ"כ.

והסתפקתי בזה להודיע שאין הוא נר"ו מסכים בזה לדברינו, אלא כמו שכתב איהו בספרו כנ"ל. והבוחר יבחר].

דברי הרב הלכה ברורה בזה

ו. ועין רואה להגאון ר' דוד יוסף שליט"א בספר הלכה ברורה (מ"ט נש"ת אולנות יוסף סי' ה) שדן בנ"ד, ופסק שכשיוצא מחוץ לביתו על דעת לחזור לביתו מיד וחוזר לביתו מיד, אין זה נחשב לשינוי מקום ואינו חוזר ומברך. ובנימוקים שם הב"ד הריטב"א והמו"ק והגר"ז הנ"ל, ועוד הב"ד הפעולת צדיק בתשובה (מלק ז סימן ל) דנראה פשוט דדוקא כשיצא ממקומו שלא לצורך סעודה הוא שינוי מקום, אבל לצורך סעודה כגון היוצא להביא דבר לצורך הסעודה, פשיטא דלא הוא היסח הדעת, ע"ש. ועוד הביא שכן צידד בשו"ת שבט הלוי (מ"א סי' כה נהערות לש"ע סי' קעמ). ע"ש. והנה עיינתי בדברי הפעול"צ והשבט הלוי, ולענ"ד אין ראיה מדבריהם כלל, שכן הרב פעולת צדיק שם נשאל בזה"ל: במי שהיה יושב בבית יחידי ובאמצע הסעודה ייצא לחדר השני" להביא מין לפתן לסעודה, אי הוא כהפסיק אכילתו וצריך לברך למפרע כשיוצא וגם יברך כשחוזר לאכול. ע"כ. ומבואר דמדבר ביוצא מחדר לחדר, ומנ"ל ללמוד ממנו להקל ביוצא חוץ לביתו לגמרי, וכבר מצינו חילוק בזה טובא בד' הפוס', עיין בדברי הרמ"א בס"י קעח ס"ב, ודוק. וכן מה שהביא מדברי שבט הלוי, הנה זה לשון הרב שבט הלוי: סימן קע"ח, הנה בדין שינוי מקום אף "מחדר לחדר מיקרי שינוי". והנה אף להמחבר דסובר דבפת מיקרי הפסק ולרמ"א בפירות וכדומה, נראה לומר "דאם יוצא רק למטבח להביא עוד מנה מאכל וכיו"ב", לכאורה לא מיקרי הפסק אם הוא לצורך סעודה, דרק בזמניהם שהיו מסובין והי' השמש עומד עליהם שם שייך הפסק אם אחד יקום ממסיבתו ויצא, אבל האידנא דליכא שמש רק בעה"ב או אחר עומדים ומשמשים אפשר דלא מיקרי הפסק, עכ"ל. ומה ענין זה לנ"ד שיוצא מפתח ביתו לגמרי וכנ"ל. ועוד שעיקר כוונת השבט הלוי לומר בזה שכן הדרך כיום, וכבר כתבו כן כמה מגדולי הפוס', קיבצום כעמיר גורנה במ"ב מהדורת דרשו (ריש סי' קעמ) ע"ש. ומה הוא ענין לנ"ד, שהלא ודאי הוא שאין רגילות לצאת לרחובה של עיר. וכן מה

שנסתייע הרב הלכה ברורה שם מדברי האגרו"מ (כרך ט ח"ה מא"מ סק"י יז), וכן הרב פסקי תשובות (מ"ז סי' קעח סוף אות ז) שלמד מדברי האגרו"מ שכל שחזר מיד לא הוא הפסק, ע"ש. הנה המעיין בד' האגרו"מ יראה שלא לזה כיון באגרו"מ שם, וכבר תפס עליהם בזה ידי"ן בשו"ת מחקרי ארץ (מ"ז סי' יג סוף אות ה), ע"ש. וע"ע שם בהלכה ברורה שהביא שבספר יד אליהו רגולר (פסקים סוף ס' כג) הביא דברי הריטב"א, ע"ש. ובאמת בס' הנ"ל הב"ד הריטב"א, אבל כתב דינו דוקא גבי סוכה, ולא הב"ד גבי ברכות הנהנין, ולפ"ז אינו ראיה כ"כ. ומן האמור יש להשיב גם עמ"ש בספר ברכה נאמנה (סי' קעמ אות ז), ובס' ברכת שמואל זכאי (סי' קעמ סק"ז), שהביאו דברי הריטב"א, המו"ק והגר"ז להלכה, ולא נרגשו בכל הנ"ל, ע"ש.

סיכום הסברות שצריך לחזור ולברך. והכרעת

הדין למעשה

ז. והנה מוה"ר הגאון ר' משה הלוי זצ"ל בספר ברכת ה' (מ"ג עמ' מלג) דן בזה, וכתב דמסתימות לשון הפוסקים¹¹ נראה שאין חילוק בזה בין אם יצא לזמן מועט או הרבה, דבכל אופן הוא סילוק וגמר וצריך לחזור ולברך, ושכן מוכח להדיא מדברי המג"א (סי' יז סק"ז וסק"ג) ועוד אחרונים שהסכימו לדבריו. ואף שהריטב"א כתב איפכא, אולם כיון ששאר הראשונים סתמו בזה ולא חילקו בין זמן רב למרובה, וכן דעת מרן, א"כ יש לפסוק בזה כמרן, ואין לחוש לסב"ל, כיון שלדעת מרן רוב הראשונים צריך לברך ובכה"ג לא חיישינן למיעוט [וכמ"ש

11 ולענ"ד אינו רק סתימות, כי בדברי הרמב"ם הדבר מבואר בהדיא וכנ"ל שכ' "הואיל ושינה מקומו" צריך לברך, וכן בהמשך דבריו שכתב "שכל המשנה מקומו הרי פסק אכילתו" ולפיכך מברך למפרע על מה שאכל וכו', עכ"ל. משמע כל שינה מקומו ואף לרגע מועט. ודוק. וכן ראיתי לידידי הרה"ג ר' נתנאל מלכא שליט"א בספרו נתיבות הלכה (סי' קעמ סק"ד) שכתב שודאי שאין להכריע להלכה כדברי הריטב"א, שהרי הרמב"ם חולק ע"ד בהדיא, ועוד כתב דלדעת הרמב"ם ומרן דין שינוי מקום אינו מחמת היסח הדעת אלא מחמת שכל שינה את מקומו פסק אכילתו, ואף אם עשה כן לרגע קטן, וכמ"ש הלבוש והביאו השעה"צ (סק"ד, והלבוש שרד (סק"ג). וע"ע במה שהאריך בזה שם.

דבמחלוקת מרן והרמ"א הנ"ל מנהגינו כמרן, ע"ש. ומיהו מרן הראש"ל זצ"ל בספר הליכות עולם (ס"ג עמ' מ) הנ"ל הב"ד ערך השלחן והרב בירך את אברהם הנ"ל, וכתב דלפי דבריהם שכן המנהג, אין לומר בזה סב"ל, אבל שוב סיים דבמקומות אלו אין אצלנו מנהג ברור בזה והדרינן לכלל דסב"ל. ע"ש. ובאמת שכדברי הרב ערך השלחן ודעימיה, כן משמע בהדיא מדברי הפוסקים בכמה מקומות שנתנו תקנה למי שמסופק אם בירך או לא, או המסופק אם צריך לברך או לא, שיצא מפתח הבית ויחזור מיד ויברך¹³. ומוכח דיציאה מועטת זו היא

¹³ כן כתב בשו"ת מהרש"ם (מלק ג סימן יז) בנדונו דנראה דנכון שיפסיק מעט ויצא ממקומו ויוכל לברך ב"א וע' תב"ש סי' י"ט סקי"ז ושע"ת או"ח סי' ח' סקי"ב, ע"ש. וכ"כ הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל בשו"ת אגרות משה (סי' אורח חיים חלק ד סימן מ אורח א) גבי מי שברך מזונות על דבר שברכתו שהכל דתלוי באיזה דברים דאם אינם בשם מזון כלל לא יצא אבל בדברים שאיקרו מזון דהם כל דברים שנאסרו בנודר מן המזון דהוא בכל דבר חוץ מן המים ומלח כדתנן בעירובין (דף כ"ו) יוצא בדיעבד כשברך במ"מ אף שהברכה שתיקנו עליה הוא רק שהכל וכו'. אבל מ"מ נראה לע"ד שלא יאכל על ברכה דמזונות אלא רק חתיכה קטנה שהדרך להניחה בפעם אחת לפיו ולא יותר דמאחר שהוא רק לבדיעבד שיצא וכל פעם הרי הוא חיוב אחר בהברכה ואין לו לאכול על מה שיצא רק בדיעבד, ולכן יש לו לחכות ולא לאכול יותר "עד שיצא מרשות זה לרשות אחר ויתחייב בברכה אחרת" ואז יברך ברכת שהכל הראויה לזה ויאכל השאר שרוצה. "וגם מסתבר שאף בכוונה יכול לעשות שינוי מקום" כדי שיתחייב בברכה ולא נחשב שגורם ברכה שאינה צריכה, דכיון דאינו יכול לאכול מחמת שרוצה לעשות כדן הלכתחלה שפיר עושה דהרי היא צריכה כדי שיוכל לאכול לכתחלה, עכ"ל. ומסתמות דבריו מבואר שאין כוונתו שיצא מרשות לרשות וישהה או ישאר שם. וכן מסתבר, שהלא עצה היא לאדם כיצד יוכל להמשיך לאכול לכ"ע, ואם נצריכו לשהות הרבה, או לעבור מקום כבר אינה "עצה", ודוק. וכן הובאו דברי האגרו"מ הנ"ל בשו"ת רבבות אפרים (סי' קי' רב אורח ב. ונמ"ו סי' ק אורח א) לתלמידו הג"ר אפרים גרינבלט זצ"ל. וע"ע בשו"ת משנה הלכות (מלק יא סי' קסו) דהב"ד האגרו"מ וחלק ע"ד בעיקר הדין וס"ל דכיון שכבר יצא יכול להמשיך לאכול. ומ"מ נראה מדבריו דעיקר עצת האגרו"מ עצה פשוטה ונכונה היא שלא העיר ע"ז דבר, ע"ש. וכן הביא ידידי הרה"ג ר' אלחנן פרינץ שליט"א בשו"ת אבני דרך (מלק יא סי' כו) דברי האגרו"מ הנ"ל. וכן פסק בספר פסקי תשובות (סי' רו אורח ג) בענין הנ"ל, דהנכון לנהוג כדברי האגרו"מ שיפסיק ע"י שיצא לרשות אחרת, ויחזור ויברך שוב הברכה הראויה, ע"ש.

בברכה ח"א פ"ב ס"ו¹²], וכל שכן שלא מצאנו חבר להריטב"א בזה והו"ל דעת יחיד, ולא חיישינן לה אפילו לענין ברכה לבטלה [וכמ"ש בברכה שם בסעיף ד]. עכת"ד הרב ברכת ה'. ומלבד כל זה, הנה יש להעיר שהריטב"א הנ"ל סותר דברי עצמו במקום אחר, בחידושו למסכת ברכות (ג.ג) גבי חנותו של בשם בזה"ל: נכנס ויוצא מברך על כל פעם. אין ללמוד מכאן למי שמניח טליתו ודעתו לחזור וליטלו שיחזור ויברך, דהתם כיון דדעתו לחזור וליטלו לא הוי סילוק לגבי מצוה, "אבל לגבי הנאה כל שיצא הוי סילוק וצריך לחזור ולברך כל שרוצה ליהנות", עכ"ל. ומבואר דגבי ברכת הנהנין כל שיצא אף שיוצא וחזור תדיר, הוי סילוק וצריך לחזור שוב ולברך. וכמו שהעיר בשו"ת מחקרי ארץ (ס"ג סי' יג אורח ג), ובפרט דהכא הוא במסכת ברכות וסוגיא בדוכתא. [אלא דאפשר לדחוק בכוונתו דמ"ש "הנאה", היינו דוקא בברכת הריח שעליה מדובר בגמ' כאן. אלא דלא משמע כן כ"כ, ממ"ש "לא הוי סילוק לגבי מצוה אבל לגבי הנאה כל שיצא וכו'", דמשמע שמדבר בכלל ברכת המצות לעומת ברכת הנהנין]. ועוד ראיתי עתה בשו"ת אדני פז אבידר (ס"ד סוף סי' עב) שהביא שהגאון ר' יצחק טייב זצ"ל בספרו ערך השלחן (סי' תרמ אורח ט) הביא דברי הריטב"א הנ"ל, וכתב ואנן קיימא לן בש"ע סי' קעח דשינוי מקום בסעודה צריך לברך, והיא דעת הרמב"ם פ"ד מהל' ברכות ה"ג, וגבי סוכה א"צ לחזור ולברך כפי שכתב המגיד משנה וכתב שיש לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, וציין למה שכתב לעיל סי' תעג אות יג ולמה שכתב בספר שמלה חדשה (י"ד סי' יט), ע"ש. ומוכח דאף שראה להריטב"א לא חייש לסב"ל. וכ"כ בס' בירך את אברהם פריסקו (סי' כד סוף אורח ד"ה ע"א)

¹² ומרן ראש הישיבה שליט"א בהערותיו על ספר ברכת ה' (המלפסות נספרי צרכי ה' חלק ממישי עמ' 60) חלק על כלל זה וכתב שזהו חידושו דהרב ברכת ה' מדיליה [מלבד דעת הרב ברכת יוסף ידיד ח"ב סי' א], ושלא מסתבר לומר כן, כי ע"פ רוב מרן מכריע כדעת רוב הפוסקים, ולפ"ד הרב ברכה הנ"ל, נפל הכלל דאמרי' סב"ל נגד מרן בבירא, ע"כ. וע"ע שם שיישב קצת דעת הברכה, ומ"מ לא ס"ל הכי. ומשמע מדבריו שגם מרן היביע אומר לא ס"ל כהאי כללא דהרב ברכת ה'. ע"ש. ומ"מ אכתי דברי הריטב"א יחידאה נינהו וכדלעיל בסמוך.

לרמוז בזה דעכ"פ בענין אכילת פירות וכדו', יש לנהוג כדברי האול"צ. וה' היודע. ועכ"פ כנלע"ד להלכה ולמעשה, וכעין זה כתב בשו"ת מחקרי ארץ בחתימת הדין, דלמעשה הנכון שיעשה הפסק גמור באכילתו, וכגון שיברך ברכה אחרונה ויסיח דעתו לגמרי מן האכילה, ואחר זמן יחזור לאכול בברכה ראשונה. ע"כ. ולפי דברינו נראה שכל שברך ברכה אחרונה יכול מיד לשוב ולברך ברכה ראשונה ולאכול. וכן ראיתי למורי ורבי הגאון ר' אליהו מאדאר שליט"א בהערות איש מצליח שעל המ"ב (סי' קעט עמ' פ: הערה 1) שפסק כדברינו הנ"ל וכתב שכן משמע ממרן וכן מוכח מכל הפוסקים, והב"ד היעב"ץ הנ"ל, וכתב שבמחכ"ת דבריו תמוהים, והראיות שהביא המעיין בב"י יראה שיש לדחותן, ושמדברי מרן הב"י משמע להדיא שלא כדבריו. והב"ד הברכת ה' וההליכות עולם וההלכה ברורה הנ"ל, ופסק שאין לחוש לסב"ל, ואף החוזר מיד יחזור לברך, ע"ש. וכן עיקר לענ"ד הק'.

העולה מן האמור: היוצא באמצע אכילת פירות או משקים ושוב חוזר לביתו, צריך לחזור ולברך שוב ברכה ראשונה. ואף היוצא לזמן מועט וחוזר מיד לביתו, כל שיצא מחוץ לפתח בידו לרחובה של עיר, הרי זה חוזר ומברך. ואם אכל שיעור כזית מן הפירות, או שתה שיעור רביעית מן המשקין – קודם שיצא, הנכון שיברך ברכה אחרונה על מה שאכל ויחזור לברך שוב ברכה ראשונה על אכילתו השנית שחפץ לאכול עתה¹⁴.

וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות, אמן.

14 וע"ע בשו"ת אור לציון (מ"ג עמ' קד).

בגדר הפסק, ואף שכוונתו לחזור מיד. ולפי"ז נראה עוד שהוא בגדר מנהג, ובמנהג לא אמרינן סב"ל כנודע. כי עד שבא מרן הראש"ל זיע"א וכתב לנו דברי הריטב"א בטומן ברמ"ז, מאן אמרה, ואיש לא ידעה, [ובאמת בדברי בדין זה עם כמה וכמה ת"ח הבקיאים בהלכה טובא, לא ידעו מהאי חידושה כלל ואף הבקיאים בתורת מרן הראש"ל זיע"א ממש]. ונמצא שמנהג זה מיוסד היטב הדק אף בקרב תלמידי החכמים, הן בתורה שבכתב שנקטו העצה הנ"ל, והן בתורה שבע"פ. ועכ"פ הא ודאי שבנ"ד הנכון לנהוג כדברי הרב אול"צ והברכ"ה הנ"ל, והוא לגרום ברכה, ע"י שיברך ברכה אחרונה וישוב לברך ברכה ראשונה. ועי' בסו"ד הרב בהליכות עולם שם שחתם: "וע"ע בשו"ת אור לציון (מ"א סי' י) ודוק". ולא פירש כוונתו, ואפשר דכיון הרב זצ"ל

ומ"מ צריך לומר בכוונת הפסק"ת שכוונתו שיצא לרשות אחרת וישאר שם דוקא, שהלא איהו גופיה חשש בספרו לדברי המו"ק בסי' קעח (אות 3), ע"ש. וכן הו"ד ועצתו דהאגרו"מ להלכה בשו"ת אור דוד בקונטרס ויברך דוד (עמ' נלא אות 33). ובקובץ זרע יעקב סקווירא (תשס"ג עמ' נכד), ע"ש. וכ"כ בשו"ת דובב מישרים (מ"א סי' כ) מדיליה ע"ש. וכ"כ הרה"ג ר' יעקב ישראל פוזן שליט"א בס' חיי בנימין (עמ' שלו ס"ה). והרה"ג ר' יצחק אייזיק וינברג בספר סדר ברכות (פ"ל סעיף יז. ופ"ל סעיף 33), וכתב דאפשר שע"י שינוי מקום אף החולקים יודו שמותר לגרום ברכה שא"צ, ע"ש. וכ"כ בספר שאלת רב – תשובות כת"י מהגר"ח קניבסקי (מ"ג פרק טו אות כו), ע"ש. וכ"כ הרה"ג ר' יצחק דרזי בספר שבות יצחק (מלק ס פרק כ סעיף ט) בשם האגרו"מ הנ"ל, ושכן שמע מהגר"ש אלישיב זצ"ל, ע"ש. וכ"כ בספר שערי הברכה שטיצברג (פ"י הערה לד) והב"ד האגרו"מ, ושכ"כ מהרש"ם בתשובה (מ"ג סי' יז) הנ"ל, ע"ש.

שוב ניתן להשיג את הספר הנפלא

"דבר ה'" - בדין "פאה נכרית"

הספר הופיע ויצא לאור מחדש כעת במהדורתו השלישית, אחר שבמהדורותיו הקודמות עשה מהפכה של ממש בצניעות הנשים, ורבים רבים ביקשו להוציאו שוב לאור עולם. זהו הספר היחיד המקיף את כל הנושא מהמסד ועד הטפחות (כ-350 עמ'), החל מביאור דברי הש"ס והראשונים ובידור דברי הפוסקים ועד דברי אחרוני דורנו הן בהלכה והן בהשקפה ואף בסיפורים אמיתיים שנוספו בסופו. הספר מעוטר בהסכמותיהם הנלהבות של גדולי ישראל שליט"א, ובראשם מרן זיע"א.

ניתן להשיג במחיר מיוחד אצל המחבר: הרה"ג ר' יהודה נסיר שליט"א, בטלפון: 054-8460001.

<<< הגר"מ מאזוז שליט"א: ראוי שספר זה יהיה בכל בית יהודי! >>>

הרב יצחק מאזוז

ביהמ"ד "יחווה דעת", ומח"ס "ויזרע יצחק" ב' חלקים
סימן לד'

טלטול דבר שיש לו מתירין וסתירה בספרי מרן זצ"ל בזה

ראיתי קונטרסו הנפלא של ידידי משכבר הימים הרב יעקב ש. נר"ו (שמדפס צירחון "יתד המאיר" שנה האחרונה), בו ערך כשלחן ערוך לסעודה המקומות שחזר בו מרן מלכא עטרת תפארת הפוסקים הגאון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל, והתענגתי מצוף אמרותיו. ואמרתי לציין בזה סתירה גדולה בכמה דברים, ונשמח לקבל תשובה ברורה מהקוראים החשובים.

דאורויי נמי מורינן הכי]. ומרן מלכא בחזו"ע שם אחר שכתב להקל ציין שכן פסק בשו"ת משנת יוסף שם. ועכ"פ בצירוף הטעם הנ"ל סמך ע"ד הצל"ח. אולם קשה להלום פירוש זה בדברי הרב שם.

ועוד עי' בהליכות עולם ח"ז (עמ' רעו) שדן בכלי שלא הוטבל ונתערב בכלים שכבר הוטבלו כדת, והביא דברי הצל"ח ומאידך יש שדחו דברי הצל"ח, וסיים, ונראה שבתערובת של כלי זכוכית דהוי מדרבנן אפשר להקל שלא להצריכם טבילה, אבל בכלי מתכות נכון לחזור ולהטבילם. ע"ש. ומבואר שסמך על הצל"ח בדרבנן.

וע"ע בספרו מאור ישראל ח"א (שנה קכז): שחזק הקושיא מדברי הצל"ח. ולא העיר שבלאו הכי לא נקטינן כוותיה. וזה י"ל.

ועוד צ"ע, דהנה בשו"ת יביע אומר ח"ז (מיו"ד סי' י) שהביא דברי החכם צבי (סי' עה) שדבריו כשיטת הצל"ח, וכתב, אמנם מדברי הש"ך ביו"ד (סי' קכ סק"ח) מוכח דלא כהצל"ח. אולם אין מזה קושיא על החכם צבי אם יסבור כהצל"ח ויחלוק על הש"ך הנ"ל. ומגוף הדין של הרשב"א והש"ע אין קושיא על הצל"ח, שי"ל שמשום שעה קלה שיעשה ההגעלה לכלים לא חשיב הפסד הנאת השימוש בהם. ועי' שו"ת שמן רוקח תליתאה חאו"ח סי' לד סק"ב שג"כ העיר כמו שכתבנו שמדברי מרן הש"ע אין שום קושיא על הצל"ח, אלא מדברי הש"ך וכו'. ושוב מצאתי בשו"ת מראה יחזקאל (סי' יד) שכ' שבס' אור חדש דחה דברי הח"צ מדברי הש"ע (סי' קכ) שפסק כהרשב"א, ואין דבריו נכונים וכו'. ע"ש.

ועוד עי' בהליכות עולם ח"ז (עמ' פו, פח) שדן בכלי שנבלע בו איסור ונתערב ברוב, וכ' שבטל

א. דהנה בספר חזון עובדיה שבת (מלק ג' עמ' קלג, קלד) דן בכסא באולם שנעשה בסיס לדה"א ונתערב בשבת בין הכסאות, וכתב דאף דהוי דשיל"מ מ"מ יש להקל ע"פ סברת הצל"ח, ושוב הביא שבשו"ת יביע אומר ח"ב (מיו"ד סי' ט אות ד) דחה דברי הצל"ח, וסיים: ומכיון שבסיס לדבר האסור אינו אלא מדרבנן, ספיקא דרבנן לקולא. ע"כ. אולם בחזו"ע שבת ח"ג לקמיה (נעמ' קמד) כ' בדין טלטול מי המזגן שנטפו לתוך כלי עם מים והוי דשיל"מ שלכאו"י יש להקל ע"פ סברת הצל"ח, אלא שבשו"ת יביע אומר ח"ב (מיו"ד סי' ט אות ד) הבאתי שהרשב"א והאחרונים לא ס"ל הכי, שכתבו דכלי איסור שנתערב בהיתר, כיון שיש הוצאות להגעילים לא שייך בהו דשיל"מ, ותיפוק ליה שיכול להשתמש בהם גם היום וגם למחר. ע"כ. ולכאורה לפי מה שכתב לעיל עמ' קלד בדרבנן יש לסמוך על הצל"ח דספיקא דרבנן לקולא, אף הכא אית לן למיזל לקולא.

ומריש הו"א דאפשר דשאני בנידון הכסא באולם שנתערב, ע"פ מ"ש בשו"ת משנת יוסף ח"ה (סי' עו) שדן בכה"ג והביא מ"ש בש"ע יו"ד (סי' קכ ס"ג) דכלי שנאסר בבליעת איסור שנתערב באחרים בטל ברוב ואין דנים אותו כדבר שיל"מ, ובהגהה, לפי שצריך להוציא הוצאות עליו להגעילו. והש"ך (סק"ח) שכ' להמתין עד למחר, אף הוא אזיל ומודה להרמ"א, רק הוסיף שבלי הוצאות הגעלה יכול להמתין עד למחר שלא יהיה בן יומו. וא"כ בנ"ד הרי כרוך בהוצאות גדולות לחפש אולם אחר, ויתכן דהוי בלתי אפשרי, ובכה"ג גם להש"ך אין דנין אותו כדשיל"מ. ע"ש. [ובייחוד דמאן דפליג על הצל"ח הוא הש"ך וההוכחה מדברי הרשב"א הנזכר בש"ע סי' קב ס"ג הנ"ל, וא"כ אם אפ"ל דאף לפי דבריהם אפשר להקל, בודאי

אם מטעם דשיל"מ אתינן עלה, על כרחך הך כולן אסורות היינו אסורים באכילה אבל בטלטול מותרים. ואף למה שיבואר בדברינו בפ' אין צדין (כד: ד"ה מ"י) שאם אסור באכילה ממילא אסור בטלטול, היינו לרבי יהודה, אבל לר"ש דלית ליה מוקצה אף דבמה שדחאו בידים מודה דהוי מוקצה, מ"מ אם נתערבו ברוב, אף שלענין אכילה אין להם ביטול מטעם דשיל"מ, לענין טלטול מותרים שהתערובת לא דחה בידים. ע"ש. הא קמן דאף שהביצה לאכילה עומדת, מ"מ בטלטול מותרת. ודכוותה למי המזוגן אף שמיועדים להדחת הרצפה וכיוצ"ב, מ"מ בטלטול מותרים, דלא שייך בזה טעם דין דבר שיש לו מתירין. וכן מוכח עוד בהדיא בדרוש מבן הגאון נודע ביהודה שנדפסה בצל"ח ביצה לקמן (ד' ע"א, נסוד) דסברת מר אביו דדשיל"מ מותר בטלטול שייכת בביצה. ע"ש. וע"ע בספר מלוא הרועים (עך דשיל"מ אות יג) שכתב ג"כ להתיר טלטול במידי דאכילה ע"פ סברת הצל"ח. ע"ש. וע"ע בשדי חמד (מערכת ד אות פו) שהוכיח דהפמ"ג לא ס"ל כהצל"ח, ממ"ש באו"ח (סי' תקיג אש"א סק"ד) דלענין טלטול ספק נולדה ביו"ט ונתערבה באחרים, אפשר דאסור בטלטול מטעם דשיל"מ. ע"כ. ולדברי הרב צל"ח אין שייך בטלטול חומרת דבר שיש לו מתירין. עד כאן דברי השד"ח. ומוכח מכל הנ"ל דאף בדבר העומד לאכילה או להנאה של כילוי, מכל מקום מתיר הצל"ח לטלטלו וליהנות ממנו בשבת ככל שתאווה נפשו. ומינה לנ"ד. ולכאור' תיקשי לך דא"כ כל ביצה שנולדה בשבת ויו"ט תשתרי בטלטול וגמרא ערוכה היא (גי' ג:) אין מטלטלין אותה לכסות בה את הכלי. לאו פירכא היא, דודאי כל ביצה שנולדה בשבת ויו"ט אסורה בטלטול, אך ביצה שנתערבה באחרות דמדינא בטלה ברוב דספיקא דרבנן לקולא, ואינה אסורה אלא משום דבר שיש לו מתירין, בכה"ג כ' הצל"ח דאינה אסורה אלא באכילה אך לטלטלה ולכסות בה פי הצלוחית ולסמוך כרעי המיטה שרי.

והנה עיקרי הדברים הנ"ל נדפסו בתשובתי בירחון אור תורה (סיון תשע"ו). ושוב יצא לאור עולם ס' ויען הכהן ח"ב, ושם (סי' ט) הביא הערתנו זו על דבריו, והדר ביה. ומודים דרבנן היינו שבחייהו. (וע"ע לו ממכתבו נא"מ אב תשע"ה).

ברוב וטוב להמתין כ"ד שעות. ולכאור' היה נראה להקל ע"פ סברת הצל"ח, שכיון שיכול להשתמש בכלי גם היום וגם מחר אין לחושבו דשיל"מ מפני שיכול להמתין עד אחר מעל"ע שעכ"פ מפסיד את השימוש של היום. אלא שקשה מדברי הרשב"א. ובשו"ת שמן רוקח כתב ליישב דברי הצל"ח הנ"ל. עכת"ד.

ולכאור' א"כ אמאי בחזו"ע הביא שביבי"א ח"ב דחה דברי הצל"ח מהרשב"א, הא ביבי"א חלק ז' ובהליכו"ע ח"ז כבר יישב הדחיה שאין שום קושיא מגוף הדין של הרשב"א.

יישוב במקצת לסתירה ויישוב השנה על חזו"ע

ב. וראיתי לידי"ג הרה"ג ר' אדיר הכהן נר"ו בשו"ת ויען הכהן (סי' לב) שהרגיש במקצת ההערה הנ"ל והעיר בסתירת דברי הרב בחזו"ע, וכתב שדעת מרן הגר"ע יוסף שאפשר לסמוך על הצל"ח בדרבנן, ואולי כן כוונתו אף במי המזוגן, אלא שקיצר מאד בענין סברת הצל"ח כאן. וכמו שסיים ואכמ"ל. ע"כ. ודו"ק. ואפשר לומר עוד דהכל לפי הענין ויש מקומות שישנם צירופים נוספים ומחמת כן סמך על דברי הצל"ח. ומ"מ אכתי לא יגהה מזור למ"ש בשו"ת יביע אומר חלק ז' שאין שום ראיה מדברי הרשב"א, ואמאי הדר כתב הכא שמוכח מהרשב"א היפך סברת הצל"ח.

אולם מ"ש עוד (צו"ע הכהן ט) להקשות על דברי מרן זצ"ל בחזו"ע שכתב לצרף דברי הצל"ח להתיר טלטול מי המזוגן, והשיגו דמה שייכא הכא סברת הצל"ח, הא מים אלו אינם ראויים לשימוש רב פעמי כמו כלים, אלא להשתמש בהם פעם אחת להשקות בהם צמחים או לשטיפת הבית. ושמא מטע"ז בחזו"ע סתם לאסור בזה, אלא שקיצר בלשונו. ע"ש. וכן ראיתי להרה"ג ר' יוסף פרץ נר"ו בשו"ת יוסף לקח ח"ב (סי' נד) שהעיר בזה דלא שייכא בטלטול כבנ"ד סברת הצל"ח. ע"ש. אך לפום קושטא לא קשיא, דהצל"ח מתיר בטלטול לא רק לתכלית מטרת הנאת המים, אלא לכל צורך שחפץ לטלטל דבר מוקצה שאינו אסור אלא משום דבר שיש לו מתירין. וכדמוכח בהדיא בדברי הצל"ח בביצה (ג: ד"ה ואם נתערבה באלף כולן אסורות, דלפמ"ש בחידושיי לפסחים (ט: דדשיל"מ מותר בטלטול, א"כ אף הכא

אם מותר לטלטל דשיל"מ שאין לו שימוש

בהיתר בשבת

ג. ומידי דברי בו אוסיף עוד בדבר מה שהוסיף בחלק ב' בויעה"כ שם, שבדבר שאינו ראוי אלא לתשמיש אחד שהוא אסור ביום טוב, אסור אף לטלטלו. אף שהצל"ח עצמו לא סבר כך. ע"ש. ראיתי לציין בזה כי הגאון המפורסם ר' נפתלי נוסבוים שליט"א מסר שיעור בבית מדרשנו והאריך לבאר בדעת המשנ"ב דס"ל כסברת הצל"ח, דהנה בביאור הלכה סי' שח ס"ז (ד"ה מצעו"י) כתב, אם המוצא אינו יודע אם השבר כלי נזרק מבעוד יום או בשבת, עיין בחידושי רעק"א דלא ברירא ליה מילתא בזה. וכל זה אם הוא מוצאה באשפה, אבל אם הוא מוצאה ברה"ר או בכרמלית שלא במקום האשפה, בודאי יש להקל, אחד דשמא לא נזרקה כלל מבית דלימא שבטלה בזה, רק שאחד שבר כלי במקום הזה. וגם דשמא היום נזרקה. וכן מוכח בגמ' (שנת קמ"ד) בשמיעה דרבא. ע"כ. והקשה שהרי דעת הרמ"א ביו"ד (סי' קי ס"ח) ובשו"ך שם דלא אמרינן ספק ספיקא בדבר שיש לו מתירין, והיאך כתב הביאור הלכה להקל מס"ס. אלא בודאי דהמשנ"ב סובר כדעת הצל"ח דבטלטול לא שייך דבר שיש לו מתירין ולכן כתב להקל מס"ס. עכת"ד. והערתי דבודאי המשנ"ב לא ס"ל כהצל"ח, דבריש סי' שכב כתב דביצה שנולדה ונתערבה אסורה משום דשיל"מ, דעד שיאכלנה "ויטלטלנה" עתה בחשש איסור, יותר טוב שימתין. ומוכח דס"ל דלא כהצל"ח דבדבר שיש לו מתירין לא שייך איסור טלטול. והשיב הרב נוסבוים שליט"א שאף הצל"ח מודה בביצה שנולדה בשבת שכיון שאסורה באכילה חשיבא חפצא דאיסורא ואסורה אף בטלטול, והצל"ח התיר רק בדבר שיש בו אופן של שימוש היתר. (זה מצד סי' יען סכנן ה"ל). ואחר השיעור הראיתי דברי הצל"ח במקורם בביצה (ג:) שמפורש בדבריו דאף בביצה שנולדה ביו"ט ואסורה באכילה מ"מ מותרת בטלטול. והודה לדברים ואמר שמ"מ בדעת המשנ"ב אפשר לחלק כן.

אולם המעיין היטב יראה נכוחה דאעיקרא בודאי דהמשנ"ב לא ס"ל כהצל"ח, דהנה הביאור הלכה בנה יסודו על דברי הגאון רבי עקיבא איגר, ועיינת

במקור הדברים וראיתי שכתב וז"ל: אם זה המוצא אינו יודע אם נזרקה מע"ש או בשבת, י"ל אוקי הכלי אחזקתו דגוף והיום נשבר. ומ"מ צ"ע אם מהני החזקה בדשיל"מ להסוברים דרוב לא מהני. ע"כ. ומבואר בהדיא שכל מה שחשש לאסור לטלטל הכלי הוא מטעם דשיל"מ, וזה בודאי דלא כהצל"ח, דלסברת הצל"ח בודאי שאין לחוש לאסור הכלי בטלטול מטעם דשיל"מ ומותר לטלטל הכלי שמסופק בו אם נזרק לאשפה. וכן כתב בהדיא בשפת אמת (שנת קמ"ד סע"ג גמ' ורנ"א סמ"ר) דבמסופק אם השבר כלי נזרק לאשפה, מותר לטלטלו, ואע"ג דספק מוכן אסור אפי' בטלטול כדאיתא בביצה (מ"ד): היינו משום דאסור באכילה מספק ממילא הוי מוקצה. אבל כאן שפיר י"ל דמותר מספק כמ"ש הצל"ח שם דלגבי טלטול אין לאסור משום דבר שיש לו מתירין. ע"כ. וא"כ מדהביאורה"ל הביא דבריו וחשש להקל בזה ומחמת כן היקל רק מס"ס במצא סמוך לאשפה, מוכח דבעלמא ס"ל להחמיר מטעם דשיל"מ. ולפ"ז אדרבה מכאן ראייה דס"ל להביאורה"ל דלא כהצל"ח.

ואכן הגאון רבינו עקיבא איגר גופיה נמי לא ס"ל כהצל"ח, כדמשמע מתשובתו שהביאה הפתחי תשובה ביו"ד (סי' קג סק"ו). וכן העיר מופה"ד הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר בשו"ת שבט הלוי ח"ג (סי' ל סק"ג) על דברי הרע"ק איגר הנ"ל, שאין מקום להחמיר בזה לפמ"ש הצל"ח (פ"ק דגיט"ה) ובתשו' נודע ביהודה דלענין השתמשות וטלטול מוקצה לא שייך כלל דשיל"מ, דטלטול של מחר אינו טלטול של היום. איברא רבינו עקיבא איגר לא נחית לזה. ע"כ. אולם זאת מצאתי בחידושי הגאון רבינו עקיבא איגר לביצה (דף כ"ד ע"א גמ' ספק מוכן אסור) שכתב בסוף דבריו והילך לשונו: זולת דנאמר דגם רבן גמליאל ס"ל דספק דרבנן אסור בדשיל"מ, אלא דבטלטול הוי יש לו מתירין כיון דיכול היום ומחר לטלטלו. ועיין. ובזה מיושב קושיית הלחם משנה (פ"ג מהלכות יו"ט). עכ"ל. וע"ע במש"כ בחיבורי ויזרע יצחק ח"ב (סי' ד אות ו ז'הערה).

יה"ר שיעלו דברי תורה אלו לזכות ולע"נ מרן פאר הדור גאון עוזנו ותפארתנו רבנו עובדיה יוסף זצ"ל (ג') משון משע"ד. ותהא זכותו מגן וצינה בעדנו. אמן.

סימן לה

דין טבילה במים חמים ביום טוב לתוספת טהרה לדעת מרן הגרע"י זצ"ל | תגובה

לכבוד מערכת הירחון החשוב 'יתד המאיר'.

בענין מה שדן הרב הכותב בחוברת 'יתד המאיר' תשרי התשע"ח (סימן יח). יש לציין שבחוברת "כי בא מועד" הלכות יום טוב (לאחר הסכמת מרן הגרע"י יוסף זצ"ל), הובא מכתב שנשאל ממרן זיע"א (מחודש תמוז התשע"ב), מהרה"ג בנימין חותה שליט"א, אם לדעתו מותר לגברים לטבול ביום טוב במקוה חם כגון בחג השבועות. כי יש אומרים משמו שמותר, ואילו מספרו חזו"ע יו"ט עמוד מא, משמע שרק רחיצה בבית מותרת? והשיב מרן זיע"א בכת"ק (שהובא שם), בזה"ל: "ביו"ט מותר להתרחץ במים חמים שהוחמו בערב יו"ט, וכ"ש טבילה במקוה חם ביו"ט". וחתים. ע"כ.

עוד בדין טבילה במים חמים ביום טוב לתוספת טהרה לדעת מרן הגרע"י זצ"ל | תגובה

לכבוד מערכת הירחון החשוב 'יתד המאיר', עבור מדור יתדות

ראשית תחזקנה ידיכם להגדיל תורה ולהאדירה, ושלא תצא תקלה מתח"י.

בקובץ יתד המאיר (תשרי תשע"ח עמ' 45 והלאה) העלה ידידי הרה"ג רבי משה שרון שליט"א שאיסור טבילה במקוה ציבורי חם או פושר אסור גם ביו"ט, אלא שאין למחות בחוזה במי שמקיל בזה. והוכיח כן מדברי הרא"ש דגזירת הבלנין שייכא גם ביו"ט, ושוב הקשה מדברי הרי"ף והגאונים שהתירו רחיצת כל גופו במים שהוחמו מעי"ט ומוכח שלא גזרו גזירת הבלנין ביו"ט, וכתב דלק"מ, שהרי כתב הר"ן דדוקא חוץ למרחץ התירו רחיצת כל גופו ביו"ט, אבל במרחץ אסור. ואח"כ הביא מה שפסק מרן הראש"ל בחזון עובדיה (ימים נוראים עמוד סא) שמותר לטבול ביו"ט, והקשה שלכאורה סותר עצמו ממה שפסק בחזון עובדיה (יו"ט, עמ' מב) שאסור לרחוץ במרחץ ביו"ט. (וכשם שבשבת דעתו להחמיר שלא לטבול בחמין או בפושרין, ה"ה ביו"ט, דבמרחץ ציבורי אין חילוק בין שבת ליו"ט). ונדחק ליישב. ע"ש.

ולענ"ד קושייתו הראשונה לק"מ, כי הרא"ש לטעמיה אזיל שפסק כדעת התוס' בכמה דוכתי שאין הבדל בין שבת ליו"ט לענין רחיצה, וגם מים שהוחמו מערב יו"ט אסור לרחוץ בהם, ואפילו אדם בביתו, וזוהי דעת הרמ"א ג"כ, אבל הרי"ף והגאונים ס"ל שכל איסור חימום המים ביו"ט לרחיצת כל גופו הוא מדרבנן, משום גזירת מרחץ, דהיינו סחיטת אלונטית וסיכת והדחת קרקע, (רמב"ן בחי' לשבת לט: ד"ה הא דתנן, וריטב"א בחי' לשבת לט: ד"ה וביה. וד"ה לימא. בהוצאת המכון, ור"ן בחי' לשבת לט: ד"ה דתנן, ושיטמ"ק ביצה כא: ד"ה מתניתין), ולכן התירו לרחוץ כל גופו במים שהוחמו מעיו"ט, דגזירה לגזירה לא גזרינן, וכמו שביאר הר"ן, אלא שהוסיף, שגם לשיטה זו אין להקל לרחוץ במרחץ, וכן פסק מרן בש"ע (סימן תקיא). ונמצא שאין להקשות מהרא"ש להרי"ף כלל, כי שתי שיטות הם. ואילו לענין רחיצה במרחץ לכו"ע אסור.

ומעתה כיון דאנן קי"ל כדעת הרי"ף והגאונים וכמו שפסק מרן בש"ע, א"כ אין לאסור אלא רק רחיצה במרחץ, משא"כ היכא שאינו דרך רחיצה, כגון בביתו, או טבילה במקום ציבורי שאינה דרך רחיצה. ודוקא בשבת יש מקום לאסור גם טבילה במקוה אף שאינו דרך רחיצה, שהרי אסרו גם כשאינו במרחץ, דהיינו אדם בביתו. (וע' בצל"ח שבת לט:).

והשתא ניחא נמי מה שפסק בחזון עובדיה יו"ט הנ"ל להקל לטבול במקוה ביו"ט, ולפי האמור טעמו מבואר שטבילה עצמה אינה בכלל דרך רחיצה ומעולם לא נאסרה טבילה ביו"ט. וכן ראיתי בשו"ת מעיין אומר (חלק ב מהדורת תשס"ח עמוד שצח) שהשיב מרן הראש"ל הגרע"י להתיר לטבול ביו"ט, משום שהוא חדר נפרד ואינו בגדר מרחץ לענין זה. ע"כ. ודכירנא שאמר לי הגאון רבי גדעון בן משה שליט"א ששאל למרן הראש"ל הגרע"י אם יש להורות לנשים לטבול בבין השמשות של יו"ט כמו בשבת. והשיב בזה"ל: מקוה אינו מרחץ. ע"כ.

[ואח"כ ראיתי שהובא בספרו שו"ת יורו משפטיך ח"א]. כלומר דמקוה שאינו דרך רחיצה כלל אין לאסור ביו"ט, דלא אשכחן שאסרו אלא לרחוץ או להשתטף במרחץ. ומוכח מכל זה דשפיר יש לחלק בין שבת ליו"ט לענין טבילה. ודו"ק. בברכה, א.ע. רא"כ מ"י

ראוי להוציא קונטרס "ליקוטי הערות" בספרי מרן רבנו זיע"א | תגובה

מע"כ מכובדינו הרבנים החשובים מערכת "יתד המאיר" שע"י "יתד התשובה", עיה"ק צפת"ו. השלום והברכה.

רוב תודות על הגליונות המלאים זיו ומפיקים נוגה, יה"ר שתזכו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה. בנוגע למדור החדש "משנה אחרונה" אשר תוכנו ומטרתו לעורר על המקומות בהם רבינו עובדיה צוק"ל חזר בו מפסקיו. בודאי הוא דבר חשוב ביותר, שנוגע מאד להלכה ולמעשה. וידוע שמשנה אחרונה עיקר. ואני הקטן מזה שנים רבות מצפה שיתחבר ספר אשר יציין גם את כל ההערות וההשגות של החולקים על פסקי רבינו עובדיה צוק"ל, כדי שהעוסקים בעומקה של הלכה ימצאו בנקל את כל השיטות שבענין [כעין ספרי ליקוטי הערות על החת"ס] וידעו איך לפסוק שהרי אף מרן הש"ע שקבלנו הוראותיו, יש הרבה מאד מקומות שפוסקים למעשה כהחולקים עליו, ואין ספק שחיבור כזה לא ירד מעל שלחנם של מורי ההוראות. ועכ"פ כ"ש החיבור "משנה אחרונה" הנ"ל, הוא בודאי צורך השעה. תחזקנה ידיכם בזה ובבא. בידידות, א. בוארון, ירושלים.

האוכל פת הבאה בכסנין שיש בה ג' התנאים באמצע סעודה אם לברך "מזונות" | תגובה

בענין קונטרס "משנה אחרונה" שפורסם בירחון "יתד המאיר" אודות דברים שמרן זצ"ל חזר בו, צויין (בגליון חשון תשע"ז, סי' כז אות מא), בענין האוכל פת הבאה בכיסנין שיש בה ג' התנאים באמצע הסעודה, שמתחילה סבר דבכה"ג צריך לברך עליה מזונות, ושוב חזר בו שאין לברך וכפי שהעיד מר בריה נר"ו בהלכה ברורה ח"ח (שו"ת אוצ"י סי' יא), [וכ"פ מהר"ם הלוי זצ"ל בברכת ה']. ויש לציין בזה שגם בספרי דבי רב גילה דעתו כן, ראה בחזון עובדיה ברכות (עמ' רפ במוסגר). ע"ש. וצינתי זה בירחון או"ת תשרי תשע"ו עמ' כ"ב. בברכת התורה, אביה שמריה חדוק. ירושלים. ע"ש.

בדיקה בעומק וברי לה שלא הרגישה | תגובה

לכבוד מערכת הירחון החשוב "יתד המאיר", עבור מדור יתדות ראשית תחזקנה ידיכם להגדיל תורה ולהאדירה, ושלא תצא תקלה מתח"י. אודות הקונטרס הנכבד "משנה אחרונה" שאסף איש טהור לברר מקחו של צדיק במשנתו האחרונה, כי כן דרכן של תלמידי חכמים, כל זמן שמזקינין - חכמה נתוספת בהם. (שבת קנב). אלא שאמרתי העירה אך הפעם, כי הנה כתב מרן הראש"ל בטהרת הבית (ח"א סימן א ס"ה), שאפילו הכניסה העד בעומק ואומרת ברי לי שלא הרגשתי, אינה טמאה אלא משום כתם מדרבנן. והניף ידיו שנית לקמן (סימן ח סי"ב עמ' תט - תי). אבל בשו"ת יביע אומר (חלק ט חלק אורח חיים סימן קז אות א) כתב ע"ז: אולם בזמנינו נודע לנו שיש נשים רבות שלא מרגישות כלל בשעת וסתן, ואינן יודעות הרגשה מה היא. (וע' מה שהאריך בזה בערוך השלחן סי' קפג אות סא והלאה). ולאלה אי אפשר לסמוך כשאומרת ברי לי שלא הרגשתי, לכן נכון להורות להן שיעשו שאלת חכם, והיה ה' עם השופט. ע"ש. וזכורני שבמשנה אחרונה הבין דהדר ביה משמעתי בזה. אבל נראה שאינו מדויק, שהרי לא חתך בסכינא חריפא להחמיר, אלא הורה לעשות שאלת חכם. והיינו שאם יתברר לחכם שיודעת הרגשה מהי, ועתה לא הרגישה בודאות, אינה טמאה אלא מדרבנן משום כתם, כשיש בו כגריס ועוד. ודו"ק. בברכת התורה, א.ע. רא"כ מ"י

כשעושים "ברית מילה" סמוך למנחה, אם יש לומר תחנונים ונפ"א בשחרית | מכתב

לכבוד מערכת הקובץ החשוב "יתד המאיר", שלום רב!

בענין קונטרס "משנה אחרונה", הלכות שמרן הרב עובדיה זצ"ל חזר בו. הנה ביביע אומר ח"ג (סימן יב) פסק מרן זצ"ל: "אם מאחרים את המילה עד סמוך למנחה יש לומר תחנונים ונפ"א בשחרית, ורק במנחה הסמוכה לברית-מילה אין לומר תחנונים ונפ"א, ומ"מ אם נהגו שלא לומר גם בשחרית אין לשנות מפני המחלוקת". עכ"ל. וכן פסקו בניו שליט"א בילקוט יוסף סימן קל"א הלכה כ"ט, ובהלכה ברורה סימן קל"א סעיף ל"ג. והנה, בדרשתו של הראשל"צ הרב יצחק יוסף שליט"א במוצאי שבת ויגש תשע"ז הביא את היביע אומר הנ"ל, והוסיף שמרן בשנים האחרונות שינה את דעתו, וכמעט בכל יום היה יושב סנדק בצהרים בברית אחת או יותר, ובבוקר נהג שלא לומר תחנון, כך נהג במשך שנים רבות. וחזר על דבריו בדרשתו במוצאי שבת ויחי תשע"ז. אשמח אם אתם ו/או הרב יעקב ש. שליט"א (כותב הקונטרס "משנה אחרונה") תבדקו זאת, ותפרסמו בקובץ הבא.

אין אדם ניצול משגיאה | מכתב

הנה מודעת זאת דברי מו"ר ועט"ר מרן הגאון ראש הישיבה שליט"א בספריו היקרים שגם אצל רבותינו הראשונים לא ימלט טעויות זכרון שלא ציטטו במדויק לשון הפסוק וכיוצא, וכמבואר במאמר "הזכרון" בספר קובץ מאמרים ובספר דרכי העיון (עמ' ל') ובמבוא לספר ארים נסי גיטין (עמ' 71) ובהקדמה לשו"ת איש מצליח כרך ד'. עש"ב. וכמובן אינו ענין לסברא ושיקול הדעת, שבזה מה ידענו אנו ולא ידעו הם וכמ"ש בשו"ת בית נאמן ח"א (חאו"ח סי' כ"ה עמ' קל"ג). ע"ש. והדברים ברורים. וכבר בא חכם ידידנו הרה"ג ר' מרדכי מאזוז נר"ו בירחון או"ת כסלו תשע"ו (במאמר "ואין שכחה לפני כסא כבודך") וביאר דברי מו"ר נר"ו בטוטו"ד, ובסוף דבריו מנה שבע תועליות נשגבות היוצאות מפרסום הדברים. והכל מתורת מו"ר נר"ו. עש"ב¹.

הן עתה נדפס שו"ת יביע אומר חלק י"א מכת"י מרן גאון ישראל זצ"ל, וראיתי שם (חיו"ד סי' כ"ג אות ד') שכתב ברוח הדברים המבוארים בתורת מו"ר נר"ו. ולחיבת הקדש אעתיק לשונו: "והן לו יהי שכתבתי להדיא שזו טעות ח"ו, או שטעה הגרי"ח בדבר זה, אין בזה עוון אשר חטא. ודינא יתיב וספרין פתיחו. וע' ביומא (עה: א"ל ר' ישמעאל לר"ע עקיבא טעית, ולדעת הרמב"ם (בהקדמה לחיבורו) ר' ישמעאל קיבל מר"ע. וכו'. וע' בשו"ת התשב"ץ ח"ב (סי' ט') שאפילו גדולי התנאים טעו. וכו'. וכ"כ מרן בש"ע א"ח (סי' תרס"ד ס"ז) על הרשב"ש שטעות היא בידו. והנה אין אדם נקי משגיאה וטעות, ומצודה פרוסה על כל החיים. מי לנו גדול ממשה רבנו שהודה ולא בוש ואמר שמעתי ושכחתי. ובתרגום יונתן בן עוזיאל (ויקרא י' כ') דאפיק כרוזא במשריתא למימר אנא הוא דאתעלמת הלכתא מני. ע"ש. ובגיטין (מג). אוקים עליה אמורא ודרש דברים שאמרת לך טעות הם בדי. וע"ע בשבת (סג:) וש"נ. ובתשובות הרמב"ם לחכמי לוניל הודה כמה פעמים שטעה. וכ"כ עוד בתשובה אחרת ששכח מקור הלכה שפסקה בהלכות רוצח. וכו'. וכן האריך בשו"ת חוט השני (סי' כ') להראות בעליל שאין גנאי לומר על הראשונים שנעלם מהם גמ' ותוס'. ובכל דור לא נמנעו המחברים להשיג על הגדולים שלפניהם, כי תורה היא ואין מחניפים לשום אדם, כמ"ש בשו"ת הרא"ש (כלל נ"ה סי' ט'). ע"ש. וע"ע בשו"ת חיים ביד (סי' נ"ח) שכתב בשם החוות יאיר [א"ה: העורכים בשו"ת יבי"א ציינו בגליון לסי' א' וסי' ט' וסי' קע"ב] שמותר לכתוב על הראשונים ששגו או טעו, כי כל בשר ודם מעותד לכך. וע"ז הביא ראייה מההיא דר' ישמעאל שא"ל לר"ע טעית, והוא קיבל תורה ממנו כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לספר היד. ושכ"פ

¹א.ה. כמובן שאין בדברים האמורים לגרוע מגדולתם של ראשונים ח"ו, "ואם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם", ואין זאת אלא לעורר ולהזכיר ובעיקר להזהיר, כי מצודה פרוסה על כל החיים, ואין אדם ניצול משגיאה, ואשרי מי ששגיאותיו מועטות. וכמו שלא ימלט מן האדם, אפילו הוא ראשון או קדמון, מציאות השינה, שהיא הכרחית לקיום האדם, וא"א להתקיים מבלעדיה. כך טבע הוא באנוש, שאינו יכול להגיע לשלימות מלאה, כי רק הקב"ה הוא המושלם לבדו. המערכת.

בספר אגדת אליהו וכו'. ע"ש". עכ"ל מרן הגרע"י זצ"ל. ע"ש (וע"ע בהקדמה שם). וכ"ש כאשר לא אומרים שנעלמה גמרא ערוכה, אלא רק ציטט את הפסוק שלא במדויק או חיבר שני פסוקים יחדיו וכיוצא. ופשוט. ולא הוצרכתי לכתוב בזה, אלא מפני שיש המשנים ומסלפים דעת מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, ומתפללים על שיטת מו"ר נר"ו, ו"מתקוששים ומתרעשים ומתגוששים וחשים לא מחשים ולהודות על האמת בושים" (לשון מו"ר נר"ו במגדול"י ח"ג עמ' תקע"ב כנגד מתנגדי מרן זיע"א). ועתה נתבאר שכן גם דעת מרן היביע אומר זצ"ל. שמענה ואתה דע לך! בברכת "יגדיל תורה ויאדיר", ע"ה הלל יהודה פלוטקין ס"ט. ישיבת "כסא רחמים" תכב"ץ

כמה בירורים בספרי מרן זצ"ל | תגובה

א. בגליון "יתד המאיר" אדר תשע"ז (עמ' 308 הערה 2) הובא מעשה רב מבעל הצמח צדק זצ"ל שסיפר מרן זצ"ל עה"פ "לא תירא לביתה משלג", והוא גילוי רב למה שהיה חסר שנים רבות בספר מאור ישראל דרושים (סוף עמ' רמ"ט בסוגריים) שהוזכר שם רק ברמז יע"ש².

ב. זמן רב שהנני מתקשה בדברי מרן זצ"ל בספה"ק (יבי"א ח"ו חיו"ד ס"ס כח, וביחו"ד ח"ו סי' נט, ובחזו"ע ברכות עמ' נ', ותרומ' מ ריש עמ' ל"ה) במה שהשיג בתוקף על דברי הגאון ר' יוסף צבי הלוי זצ"ל בספרו "עשר תעשר" (עמ' ריא) שכתב שאין מברכין על תרומות ומעשרות מכיון שהתרומה ניטלת במחשבה ואין לברך על הפרשתה. והשיג עליו דהפרשת חלה היא תיובתיה שהרי גם החלה ניטלת במחשבה ואעפ"כ מברכין עליה, ובעל כרחך שהמחשבה בחלה ובתרומה היא מעשה שמברכין עליהם כמ"ש התוס' בקידושין (נט:). ושכ"כ בשו"ת רעק"א ס"ס ל' ועוד אחרונים ע"ש.

והנה ידוע שהגאון רבי יוסף צבי הלוי זצ"ל אב"ד ת"א יפו מח"ס "אמירה נעימה" [מפסקיו בבתי הדין וחידושיו בכל חלקי התורה] היה מרא דתורת ארץ ישראל אשר חיבר תשעה ספרים על הרמב"ם הל' זרעים הלכה למעשה. [והגר"ח"ז גרוסברג ומרן זצ"ל מביאים רבות מספריו].

ועל כן צ"ע איך יצאו ממנו הני מילי תמיהי הידועים אצל כל בי רב לומדי תרו"מ, וחיפשתי בספרו "עשר תעשר" שם דברים אלו ולא מצאתים כלל, ואדרבה כותב להדיא לברך על תרו"מ ומביא דברי התוס' והגרע"א הנ"ל בעמוד רי"א, ובעמ' שמ"ד ואילך. ולפי"ז כל השגת מרן זצ"ל על דבריו לא זכינו להבין³. ואשרי מי שיאיר עינינו בזה.

ג. בהליכות עולם (ח"ו עמ' רכו סק"ד) בדין יניקת חלב מאשה בחולה שיש בו סכנה ורפואתו תלויה בזה, דיש להתיר לו לינק ע"י מחיצה בסדין כמ"ש בשו"ת זרע אברהם (חיו"ד סי' ד' ה'), ובשו"ת בתי כהונה (רפפורט, ח"ב ס"ס יג וסי' יד). ואתח"י.

הנה יש להעיר שהדברים נכתבו בקצרה ממש בגליון הבא"ח שם, אך למעיינים בהליכו"ע העיקר חסר מן הספר, דכל הנידון שם משום איסור קריבה לעריות, ולפי"ז במקום דליכא איסור קריבה כבאשתו⁴, אין צריך למחיצת הסדין במקום חולי שיש בו סכנה.

ד. בדבר קירוב המיטות שהאריך חכ"א בגליון שבט תשע"ז עיין לזקני המגיד הירושלמי הגאון הצדיק רבי בן ציון ידלר זצ"ל בספרו בטוב ירושלים (עמ' נ"ח ד"ה והנני, בנמ"ח עמ' פ). וכן שמעתי מגדול א' שליט"א שהמנהג להקפיד בזה ואין ללמוד ממנהג יחידים בדבר זה. וע"ע בשו"ת משנת יוסף חלק י"ג סי' רס"ח ואכמ"ל.

ביקרא דאורייתא, יעקב קארפ, מח"ס שמוש זקנים, בני ברק

² א.ה. מעשה זה הובא בס' חד וחלק ח"א (עמ' מז), ושם סופר כן על ר' מאיר שפירא מפרנקפורט, ועוד שינויים. המערכת.

³ א.ה. יתכן שהיה לספר זה כמה מהדורות, והדבר צריך בדיקה. המערכת.

⁴ א.ה. נראה דאה"נ, אלא שקיצר כי כן דרכו של מרן זי"ע לקצר בענינים שהשתיקה יפה להם. המערכת.

הרב עובדיה חן

מח"ס "הכתב והמכתב"

סימן לו

כתיבת שאלות ותשובות (ג')*

/ המשך מגליון קודם

תוכן התשובה

ה. ככל שהכותב יביא מן החדש, ויביע רעיונות מקוריים, הוא יעלה את רמתה של התשובה.⁵
ו. לגבי הזכרת שמות האנשים הנדונים בתשובות, כמו בענייני אבן העזר וחושן משפט, בספר "רבנו" (עמ' רפ"ט) העיד בשם מרן הגר"ע יוסף זצ"ל שאפשר לכתוב אותם מלא ואין צורך בראשי תיבות. ע"ש. וכך נהג בעצמו בחלק גדול מהמקרים. וכמובן שאין זה כלל לכל המקומות, וכל ערום יעשה בדעת.

סיכום השו"ת

ז. אם הארכת בתשובה, ונשאר לפני סיום התשובה לברר פרט מסוים, פתח במלים "אכתי פש גבן לברר" - נשאר לנו לברר.
ח. בסיום התשובה, רצוי מאוד לכתוב את מסקנת הדברים, כדי שהמסקנא תהיה ברורה למעיין, וגם שהתשובה לא תהיה נעולה וחתומה בפני הציבור הרחב.⁶
ט. בתשובות ארוכות, לפני מסקנת התשובה, כדאי לסכם את מהלך התשובה בקיצור נמרץ, ולאחר מכן לכתוב בנפרד את המסקנא בקצרה. ויש שכותבים את מהלך התשובה בקצרה בתוכן העניינים בסוף הספר.
י. במסקנא, כדאי להוסיף בקצרה את הנימוקים.⁷ ואם יש מאחרוני זמננו שפסקו כדברך, כדאי לצייןם במסקנא.
יא. יש החותמים שמם בסוף כל תשובה, ויש כאלה החותמים רק בתשובה שהיא במקורה מכתב.

* כללים בכתיבה מתוך הספר "הכתב והמכתב" ח"ב (כת"י) שעומד לראות אור בקרוב. הערות והארות יתקבלו בשמחה.
⁵ וראה למרן ראש הישיבה שליט"א בהקדמתו לספר "זרע יעקב" שכתב: "בכל תשובה חייב להיות משהו חידוש, לא סתם אסיפה וכינוס פוסקים. לא כמו שראיתי לאורך אחד בירחון תורני, שכתב "שאלה ותשובה" שאין בה כלום משלו, רק הזמין את כל הפוסקים לשולחנו, את רבינו הטור מעיר טוליטולא, ואת מרן הש"ע מצפת, ואת הגאון הט"ז מעיר לבוב, ואת הש"ך מווילנא, ואת הפר"ח מירושלים, ואת הגר"א ואת הברכ"י ואת הכף החיים וכדומה, ובאו גאוני עולם אלה ונתנו איש כסאו פתח שערי "התשובה" ועל כל חומותיה סביב, אולם לדאבון לב "הרי שלחן והרי מפה והרי סכין ואין לנו מה לאכול", וחזרו כלעומת שבאו... לכתוב שו"ת מעין זה אין צורך בכשרון מיוחד, כי מכל אות ואות בכף החיים, למשל, אפשר לחבר שאלה ותשובה, עם "וכן כתב" "וכן כתב" וזה לשונו וכו', והכלל העולה שרוב הפוסקים הסכימו כך וכך, והעיר שושן צהלה ושמחה... חייב אדם לחדש משהו עצמי ועצמאי משלו".

⁶ הרמח"ל בספר "המליצה" (סוף פרק ח') הביא מהמקרא דוגמאות לסיכום העניין, כמו מסוף קהלת: "סוף דבר הכל נשמע" וגו', ובמשנה מצינו פעמים רבות "זה הכלל". ועיין למרן רה"י שליט"א בספרו "מגדולי ישראל" ח"ב במאמר על הגאון רבי רחמים חי חויתה הכהן זצ"ל.

⁷ כן העיר מרן ראש הישיבה שליט"א בהסכמתו לשו"ת "שאל יעקב" (לגאון רבי יעקב נסיר שליט"א): "בשולי כל תשובה, יש לכתוב נימוקי התשובה בקצרה, ולא לכתוב הלכה פסוקה בלי טעם, וזו דרך הלבוש ז"ל, והיא ממוצעת בין דרך מרן בב"י ובין דרכו בש"ע. וכך ימצא הקורא תמצית טעמי התשובה ברורים וסדורים. וע"ד שאמרו בגמ' (נדה דף כ"ז סע"ב) צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא דכי מדכרו ליה מדכר. ע"ש. וכבר הערתי כן בזמנו להגר"מ לוי זצ"ל בהופיע ספרו הראשון שו"ת תפלה למשה ח"א, וכמדומה שתיקן כן בחלק ב'. ואשרי המדבר על און שומעת".